

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
აფხაზური ენისა და კულტურის ინსტიტუტი

ქართულ-აფხაზურ ლინგოკულტურულ ურთიერთობათა ისტორია

წიგნი I

აკაკი წერეთლის პოემა “გამზრდელი”

დამხმარე სახელმძღვანელო უნივერსიტეტების სტუდენტთათვის

პოემის ქართული ტექსტი დიმიტრი გულიასეული
აფხაზური თარგმანითურთ გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა დაურთო,
აფხაზურ-ქართული და ქართულ-აფხაზური სასწავლო ლექსიკონები შეადგინა
თეიმურაზ გვანცელაძემ

მეორე შევსებული გამოცემა

გამომცემლობა “ინტელექტი”
თბილისი
2010

Ақәатәи ахәынтқарратә университет
Апһсуа бызшәеи культуреи ринститут

АҚЫРҒУА–АПҒСУАТӘ АЛИНГВОКУЛЬТУРАТӘ ЕИМАДАРАҚӘА РҒОУРЫХ

АКТӘИ АШӘЖӘЫ

АКАКИ ЦЕРЕҒЕЛИ ИПОЕМА «АБАЗЗЕИ»

Арцагатә цхыраагза ауниверситетқәа рстудентцәа рзы

Апоема ақырғуа тексти Д. Гулиа еиҒеигаз апһсуа тексти акыпһхьраз ирхиеит,
апһхьяжәа иқит, апһсуа–қырғуатәи ақырғуа–апһсуатәи арцага жәарқәа
еиқәиршәеит

Ғеимураз Гванцелазе

Ақбатәи ихартәау атыжьра

Ашәкәытыжьырға «Интелекти»

Қарт

2010

წინამდებარე წიგნით იწყება საქართველოს უნივერსიტეტების სტუდენტთათვის გამიზნული დამხმარე სახელმძღვანელოთა ახალი სერიის “ქართულ-აფხაზურ ლინგვოკულტურულ ურთიერთობათა ისტორიის” გამოცემა. წიგნში შევიდა აკაკი წერეთლის კლასიკური პოემის “გამზრდელის” ქართული ტექსტი აფხაზური მხატვრული ლიტერატურის ფუძემდებლის დიმიტრი გულიასეული აფხაზური თარგმანითურთ. წიგნს ერთვის წინასიტყვაობა, აფხაზურ-ქართული და ქართულ-აფხაზური სასწავლო ლექსიკონები.

წიგნი გამოადგებათ სტუდენტებს, ქართულ-აფხაზური ლინგვოკულტურული ურთიერთობის სამეცნიერო კვლევის დარგში მომუშავე ენათმეცნიერებს, ლიტერატურათმცოდნეებს, კულტუროლოგებს, აგრეთვე ამ საკითხებით დაინტერესებულ ფართო საზოგადოებას.

რედაქტორი – მანანა ტაბიძე

რეცენზენტები: თამარ გითოლენდია

სოფიკო ჭაავა

© თ. გვანცელაძე

ISBN

წინასიტყვაობა

სამწუხარო რეალობაა, რომ XX-XXI საუკუნეთა მიჯნაზე რუსეთის იმპერიულმა ძალებმა მოახერხეს თავიანთი ხანგრძლივი ბნელი ოცნების ნაწილობრივ მიღწევა საქართველოს ძირძველ და განუყოფელ ნაწილში – აფხაზეთის ავტონომიურ რესპუბლიკაში და დღეს ამ რეგიონში აღარ ვრცელდება მისი ლეგიტიმური მფლობელის, საქართველოს იურისდიქცია, მასობრივადაა გამოდევნილი ქართული და სხვა ეროვნების მოსახლეობის (მათ შორის აფხაზთა) უდიდესი ნაწილი, ქართულ ენას არალეგიტიმურად ჩამოერთვა ერთ-ერთი სახელმწიფო ენის კონსტიტუციური სტატუსი, უკიდურესად შევიწროებულია მეორე სახელმწიფო ენის, აფხაზურის გამოყენება-ფუნქციონირების სფეროები და ეს ენა გაქრობის რეალური საფრთხის წინაშე დგას, ქართველთა გენეტიკურად მონათესავე აფხაზი ხალხი მასობრივი გარუსების ზღვარზეა, არ არსებობს აფხაზური სიტყვიერი თუ მატერიალური კულტურის განვითარების არანაირი პირობები...

არანაკლებ საგადალოა ისიც, რომ აფხაზური საზოგადოების ერთ ნაწილს ჩაენერგა ქართველის, როგორც აფხაზთა მტრის, ხატი და აფხაზი ახალგაზრდები იზრდებიან ქართველთმომძულეობის განწყობით, პრაქტიკულად დავიწყებას ეძლევა აფხაზ-ქართველთა ჭეშმარიტად ძმური, უანგარო ურთიერთობის ხანგრძლივი და სანიმუშო ისტორიის კონკრეტული მაგალითები, ვინაიდან აფხაზური სკოლა და აფხაზური უნივერსიტეტი რეალურად გადაქცეულია რუსული იმპერიული საგანმანათლებლო სისტემის დანამატად, გარუსების მძლავრ იარაღად და ხელს უწყობენ აფხაზთა შორის ანტიქართული განწყობის გაღრმავებას.

რეგიონში ამჟამად გაბატონებული რუსული საოკუპაციო რეჟიმი, რა თქმა უნდა, არავის მისცემს საშუალებას, ობიექტურად იქნეს გამოკვლეული ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების ისტორია. არადა სწორედ ამ ისტორიის ღრმა ცოდნა თვალნათლივ დაანახებდა ჩვენს მოძმე აფხაზებს, რომ ქართველები არასოდეს ყოფილან მათი მტრები, რომ მრავალ ქართველ საერო და სასულიერო მოღვაწეს მიუძღვის უდიდესი ღვაწლი მონათესავე ხალხის ენისა და კულტურის სამეცნიერო კვლევისა თუ აფხაზთა იდენტობის (თვითობის) გადარჩენა-განვითარების საქმეში, რომ ქართველს აფხაზი მუდამ თავის უახლოეს ნათესავად და ახლობლად მიაჩნდა.

რაკი, როგორც ითქვა, ამჟამინდელ აფხაზეთში შეუძლებელია ქართულ-აფხაზურ ლინგვოკულტურულ ურთიერთობათა ობიექტური კვლევა და სწავლება, **საქართველოს, როგორც სახელმწიფოს, ორმაგად ეკისრება ვალი ამ სტრატეგიული მნიშვნელობის საქმის სწორად წარმართვისათვის:** ამ მიმართულებით მომუშავე ქართველ მეცნიერთა და სპეციალისტთა ახალი თაობების **მუდმივ აღზრდას** აქვს არა მარტო წმინდა შემეცნებითი, სამეცნიერო და პედაგოგიური, არამედ **უდიდესი სტრატეგიული მნიშვნელობა.**

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში აფხაზური ენის სწავლებას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. სათანადო სალექციო კურსის შემოღება თსუ-ში ამ სასწავლებლის დაარსებისთანავე, 1918 წელს სურდა დიდ ივანე ჯავახიშვილს. მას განზრახული ჰქონდა ამ მიზნით აფხაზური ენის შესანიშნავად მცოდნე პეტრე ჭარაიას ან ნიკო ჯანაშიას მოწვევა, მაგრამ,

სამწუხაროდ, ეს იმ დროს ვერ მოხერხდა დასახელებული ქართველი სპეციალისტების გარდაცვალების გამო. მოგვიანებით, 1924 წელს შესაძლებელი გახდა აღნიშნული მიზნით თსუ-ში აფხაზური მხატვრული ლიტერატურის ფუძემდებლის **დიმიტრი გულიას** მოწვევა, რომელიც ხალხით შეუდგა მუშაობას და ამ საქმეს ორი წლის მანძილზე ემსახურებოდა. 1926 წლიდან აფხაზური ენის სალექციო კურსის კითხვა მიენდო მომავალ აკადემიკოსს, მაშინ სრულიად ჭაბუკ **სიმონ ჯანაშიას**, რომელმაც ბრწყინვალედ იცოდა აფხაზური ენა (იგი იზრდებოდა აფხაზურ სოფელ აძვიბუაში, სადაც დედაენის დონეზე შეითვისა ეს ენა). 1937 წლიდან 1994 წლამდე აფხაზური ენის კურსს უძღვებოდა ს. ჯანაშიას ღირსეული მოწაფე, ასევე მომავალი აკადემიკოსი, აფხაზური ენის უდიდესი მკვლევარი **ქეთევან ლომთათიძე**, რომელმაც თსუ კავკასიურ ენათა კათედრის ბაზაზე აღზარდა 60-მდე მომავალი აფხაზი ენათმეცნიერი, ფოლკლორისტი, ლიტერატორი, ჟურნალისტი, მწერალი და პედაგოგი. მართალია, 1994-2006 წლებში კათედრაზე არც მუშაობდა და არც მიწვეული იყო ამ ენის პრაქტიკულად მცოდნე სპეციალისტი, მაგრამ ენის კურსი გარკვეულ დონეზე მაინც იკითხებოდა.

2006-2009 წლები იყო ახალი ეტაპი თსუ-ში აფხაზოლოგიის განვითარების საქმეში, რაც იმით გამოიხატა, რომ კავკასიურ ენათა და კავკასიის ხალხთა ისტორიის კათედრების რეორგანიზებით შექმნილ კავკასიოლოგიის ინსტიტუტში ამ სტრიქონების ავტორის მცდელობით შემუშავდა აფხაზური ენის ახლებური სალექციო კურსები როგორც საბაკალავრო, ისე სამაგისტრო პროგრამებზე მოსწავლე სტუდენტებისათვის. ახალ კურსებში ტრადიციად ქცეული თეორიული ნაწილის პარალელურად განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა სტუდენტების მიერ ენის პრაქტიკულად შესწავლასაც, რაც უდავოდ აუცილებელია. ამასთანავე ბაკალავრიატში 2008 წლიდან ამ სტრიქონების ავტორმა დააარსა **აფხაზოლოგიის სასპეციალიზაციო მოდული**, რომელიც 2010 წლის ზაფხულისათვის გამოუშვებს აფხაზოლოგ მაგისტრთა პირველ ნაკადს. ჩვენივე ინიციატივით საუნივერსიტეტო სწავლების ორივე დონეზე (ბაკალავრიატსა და მაგისტრატურაში) პირველად თსუ ისტორიაში შემოღებულ იქნა ისეთი სალექციო კურსებიც, როგორცაა: **“აფხაზური ფოლკლორი”**, **“აფხაზური ლიტერატურის ისტორია”**, **“აფხაზი ხალხის ეთნოგრაფია”**, **“აფხაზური ტექსტის ლინგვისტური ანალიზი”**, **“აფხაზურ-აბაზური დიალექტოლოგია”**.

მეორე უმაღლესი სასწავლებელი, სადაც ამ მიმართულებით მიმდინარეობს მუშაობა, არის **სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი** (თსუ ყოფილი სოხუმის ფილიალი). ამ სასწავლებელში, ფილოლოგიის ფაკულტეტის ქართული ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის სტუდენტთათვის 2000 წელს შემოღებულ იქნა აფხაზური ენის ორსემესტრიანი ფაკულტატური კურსი, რომელსაც ამ სტრიქონების ავტორი უძღვებოდა. შემდგომში კურსი გაფართოვდა და 2006 წლის გაზაფხულის სემესტრისათვის უკვე შვიდ სემესტრად იკითხებოდა, მაგრამ 2006 წლიდან რეფორმის სახელით ეს კურსი შეიკვეცა ერთ სემესტრამდე, რაც ფაქტობრივად წყალში ყრიდა მიღწეულ შედეგებს, ვინაიდან ერთ სემესტრში ყოვლად შეუძლებელია ნებისმიერი ენის სტრუქტურის შესწავლა და პრაქტიკული ათვისება, მით უმეტეს, რომ აფხაზური ენა მსოფლიოს ენათა შორის გამოირჩევა იმით, რომ მეტად რთული სისტემის მქონე ენაა. მხოლოდ 2008 წლისათვის გახდა შესაძლებელი ამ ჩავარდნის აღმოფხვრა, რაშიც დიდი დახმარება გაავიწია უნივერსიტეტის ახალმა ხელმძღვანელობამ რექტორის, პროფ. **ჯონი აფაქიძის** მეთაურობით. სწორედ მისი აქტიური მხარდაჭერით სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტზე **2008 წელს დაარსდა აფხაზური ენისა და კულტურის ინსტიტუტი**, რომელიც დაკომპლექტდა ახალგაზრდა პერსპექტიული კადრებით, ხოლო

ბაკალავრიატის სტუდენტებისათვის **2009-2010 სასწავლო წელს გაიხსნა ახალი სპეციალობა “აფხაზური ენა და ლიტერატურა”**.

2000 წელსვე აფხაზური ენის ფაკულტატური კურსი ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის მანანა ბუკიას ინიციატივით შემოღებულ იქნა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის **ზუგდიდის ფილიალშიც**, მაგრამ იმავე 2006 წლისათვის კვლავ რეფორმის სახელით (?) გაუქმდა ეს კურსი.

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს **დამხმარე სახელმძღვანელოს** უნივერსიტეტების იმ სტუდენტებისათვის, ვინც თავის ძირითად თუ მეორე სპეციალობად აფხაზთმცოდნეობას ირჩევს. ამ გამოცემით ვიწყებთ ქართულ-აფხაზურ ლინგვოკულტურულ ურთიერთობათა ისტორიის ამსახველი სახელმძღვანელოების სერიის ბეჭდვას, რაც საშუალებას მისცემს სტუდენტობას, შეისწავლონ ენობრივ-ლიტერატურულ მასალაში ასახული ხანგრძლივი და ღრმა ქართულ-აფხაზური კულტურული ურთიერთობანი. ამ სერიის პირველ წიგნად აკაკი წერეთლის პოემა “გამზრდელის” ქართული ორიგინალისა და მისი აფხაზური თარგმანის შერჩევა შემთხვევითი სულაც არ არის:

ცნობილია, რომ აკაკი წერეთელი მჭიდროდ იყო დაკავშირებული მოწინავე აფხაზურ ინტელიგენციასთან, განსაკუთრებით კი აფხაზეთის უკანასკნელ მთავართან გიორგი შარვაშიძესთან. ეს ორი მოღვაწე ერთნაირად მიიჩნევდა, რომ აფხაზი და ქართველი ხალხები ურთიერთმონათესავე ხალხებია, მათ უამრავი რამ აკავშირებს ერთიმეორესთან და ამ ხანგრძლივი და ღრმა ისტორიული ურთიერთობის განმტკიცება სასარგებლოა მათთვის; აკაკის ასევე მჭიდრო მეგობრობა აკავშირებდა თავის გიმნაზიის თანაკლასელთან, აფხაზ მოღვაწე კიჭინ მარღანიასთანაც, რომელსაც იგი სოფელ აძვიბუაშიც სტუმრებია.

აკაკი წერეთლის მიერ დაარსებულ “აკაკის თვითურ კრებულში” თვით აკაკის ინიციატივით ქვეყნდებოდა აფხაზური ფოლკლორის საუკეთესო ნიმუშები;

აკაკის შემოქმედების ერთ-ერთი მწვერვალის, პოემა “გამზრდელის” სიუჟეტის ნაწილი ვითარდება აფხაზეთში და მისი პერსონაჟი, აფხაზი ბათუ გამოირჩევა საუკეთესო ადამიანური თვისებებით. ეს არის კაცი, რომელიც მეტად რთულ ვითარებაში იღებს ერთადერთ სწორ გადაწყვეტილებას: მან შეძლო მორეოდა თავს და მისი ოჯახის სიწმინდისა და ძუძუმტეობის ამამაღლებელი ტრადიციის შემბლავ კაცს მიუტევა დანაშაული, თუმც ეს მისთვის იოლი სულაც არ ყოფილა.

მკვლევართა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა იმის თაობაზე, თუ საიდან მომდინარეობს პოემის სიუჟეტი: ერთნი მიიჩნევენ, რომ აკაკის შექმნილ ეს ამბავი მოესმინა თავისი უახლოესი მეგობრისა და თანამოაზრისაგან, გიორგი შარვაშიძისაგან (ო. ჭურდულია), მაგრამ არსებობს ცნობილი მეწარმისა და მეცენატის მიტროფანე ლადიძის ცნობა, რომლის თანახმადაც აკაკისათვის ეს სიუჟეტი უამბია **ჯანსუღ (გიორგი) თენგიზის ძე დადეშქელიანს**, პოეტის დისწულის ანეტა დადიანის მეუღლეს. როგორც მიიჩნევენ მკვლევარი ჯულიეტა გაბობძე, ეს უკანასკნელი ცნობა უფრო სანდოა (იხ.: ჯ. გაბობძე, აკაკის თხზულებათა გამოცემები. თბილისი, 2009, გვ. 283-284).

არა მარტო პოემა “გამზრდელმა”, არამედ მთლიანად აკაკის პოეზიამ დიდი გავლენა მოახდინა აფხაზური მხატვრული ლიტერატურის ფუძემდებლის **დიმიტრი გულიას** შემოქმედებაზე. მაგალითად, თბილისში 1912 წელს გამოცემულ დ. გულიას ლექსების პირველ კრებულში, რომლითაც იწყება აფხაზური მხატვრული ლიტერატურის ისტორია, აშკარად იგრძნობა აკაკისეული ლექსთწყობის გავლენა. გარდა ამისა, დ. გულიამ უშუალოდ ქართული ენიდან აფხაზურ ენაზე ბრწყინვალედ თარგმნა არა მარტო აკაკის პოემა “გამზრდელი”, არამედ შოთა რუსთაველის “ვეფხისტყაოსანი”, დანიელ ჭონქაძის მოთხრობა “სურამის ციხე”, ნიკოლოზ ბარათაშვილის ლექსები “ხმა იდუმალი”, “საყურე”, “სუმბული და მწირი”, ილია ჭავჭავაძის პოემა “რამდენიმე სურათი, ანუ ეპიზოდი

ყაჩადის ცხოვრებიდამ (კაკო ყაჩადი)", აკაკი წერეთლისავე ლექსები "პოეტი" და "სიზმარი", სანდრო შანშიაშვილის ლექსი "ჩემი ბაღი". პოეტს დაწერილი აქვს ლექსები ილია ჭავჭავაძის "გაზაფხულის" ("ტყემ მოისხა ფოთოლი..."), აგრეთვე ქართული სიმღერების – "მიყვარს ფაცხა მე მეგრული"-სა და "ხუჭუჭა გოგო"-ს მოტივებზე;

დ. გულიამ პოემა "გამზრდელი" აფხაზურ ენაზე მართლაც რომ მაღალ დონეზე თარგმნა 1919 წელს (ეს თარგმანი პირველად 1923 წელს გამოიცა ცალკე წიგნაკად), რითაც თავისი წვლილი შეიტანა ქართულ-აფხაზურ კულტურულ ურთიერთობათა განმტკიცების საქმეში. პოემის თარგმანმა საყოველთაო მოწონება დაიმსახურა აფხაზ ხალხში. იგი იმდენად აქტუალურია თავისი შინაარსითა და იდეით, იმდენად შეერწყა აფხაზი ხალხის მხატვრულ გემოვნებასა და ეთნოფსიქოლოგიას, რომ პოემა ერთ-ერთ უსაყვარლეს მხატვრულ ნაწარმოებად მიიჩნევა და იგი დღესაც კი შედის აფხაზური სკოლის პროგრამაში, თუმცა, საუბედუროდ, იგივე აფხაზური სკოლა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, სულაც არ უწყობს ხელს ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობათა განმტკიცებას.

აკაკი წერეთლის პოემა "გამზრდელი" თავისი იდეითა და მხატვრული ღირსებებით გამორჩეული თხზულებაა. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მას ილიას, ვაჟას, ალ. ყაზბეგის თხზულებათა მსგავსად უზარმაზარი მნიშვნელობა აქვს არა მარტო ზოგადქართული თვალსაზრისით, არამედ ზოგადკავკასიური მასშტაბითაც. ცნობილია, რომ ქართველ მწერალთა და საზოგადო მოღვაწეთა ის თაობა, რომელსაც ეკუთვნოდა აკაკი, ე.ი. თერგდალეულები, განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ ზნეობისა და ამაღლებული ტრადიციების ერთგულების პრობლემებს. მათ ესმოდათ, რომ ადამიანი სუსტი არსებაა და ეშმაკის ზეგავლენით იოლად შეიძლება დაეშვას უზნეობის ჭაობში. თერგდალეულთა მთავარი მიზანი ქართველი ერისა და საქართველოს რუსეთის ბორკილებისაგან გამოსხნა იყო. ისინი ამ მიზნის მისაღწევ გზაზე საზოგადოების ზნეობის ამაღლებას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ და მიიჩნევდნენ, რომ დაბადებითვე უზნეო, ან ზნეობის საცალფეხო ბილიკზე თუნდაც წამიერად წაფორხილებული კაცი სახიფათოა მთელი საზოგადოებისათვის. ასეთ კაცს შეუძლია საქვეყნო საქმეც დაღუპოს და მოყვასსაც გამოუსწორებელი ზიანი მიაყენოს (გავიხსენოთ ონისე და ძიძია ალ. ყაზბეგის მოთხრობა "ხვეისბერი გოჩა"-დან, რომელთა ზნეობრივმა დანაშაულმა იმსხვერპლა ონისეს მრავალი თანამებრძოლი და ოჯახი დაუნგრია ონისეს მეგობარ გუგუა ფიჩიტაურს). არანაკლებ მნიშვნელოვანია ისიც, რომ თერგდალეულებს ერისა და ქვეყნის განთავისუფლება შეუძლებლად მიაჩნდათ მეზობელ კავკასიელ ხალხებთან ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის კოორდინირების გარეშე. მაგალითად, ილია ჭავჭავაძე პოემა "აჩრდილში" მკითხველს იმ აზრს უნერგავდა, რომ ქართველთა ერთობლივ ბრძოლას თავისუფლებისათვის მხოლოდ მაშინ მოჰყვება სასურველი შედეგი, თუ კავკასიის სხვა ხალხებიც აიტაცებენ ამგვარი ბრძოლის დროშას და ამით განიდიდებენ თავს. ეს აზრი ასეა ჩამოყალიბებული:

როდისღა ვნახავ მშვენიერსა ამ ქვეყანასა
თვისთა დიდების ნაშთსა ზედა კვლავცა აღმდგარსა,
დროსთან დანთქმულსა სხვადასხვათა კავშირთა ბრძოლას,
ერთის ცხოვრების, ერთის სულის ძლიერსა ქროლას?
როს ესე ტოტნი ერთ ცხოვრების, ერთარსებისა,
ეხლა გაყრილნი, ერთ მდინარედ შეერთდებიან?
როს იგი ტომნი ცად მიღწეულ მძლავრ კავკასისა
ერთისა აზრით, ერთის ფიქრით განდიდდებიან?
თავისუფლების მშვენიერის სხივთ მხურვალეება

როდის დაადნობს დაუანგებულს დიდ ხნის ბორკილსა
და ქართველობა სიქადულად როდის ექნება
ქვეყნის წინაშე ყოველ ქართველის ერთგულსა შვილსა?

იგივე იდეა გამოთქმულია ილიას პოემაში “ქართველის დედა (სცენა მომავალ ცხოვრებლამ)“:

ჩემი მამული, საქართველო, დღეს მიცოცხლდება!
ხალხი აზვირთდა, ხალხი აღსდგა, ხალხი მოქმედობს,
კასპიის ზღვიდამ შავ ზღვამდინა ერთს ფიქრსა ჰფიქრობს, –
და ეგ ფიქრია მთელ კავკასის თავისუფლება!..

რა თქმა უნდა, აკაკიც იზიარებდა ამ იდეას და იგი გამოხატა კიდევ პოემა “გამზრდელში”. ვინც ყურადღებით გაეცნობა აკაკის ამ ბრწყინვალე ნაწარმოებს, შეუძლებელია, ვერ შენიშნოს, რომ პოემაში პერსონაჟებად სამი ურთიერთმონათესავე კავკასიელი ხალხის წარმომადგენლები არიან შემოყვანილნი: ნაზიბროლა ქართველია (“სამეგრელოს ასულია”), ბათუ და ალმასხიტ ინალ-იფა აფხაზები არიან, ხოლო საფარ-ბეგი, ჰაჯი-უსუბი და ზია-ხანუმი – ყაბარდოელები (ჩერქეზები). ამათგან ავტორი განსაკუთრებული სიყვარულითა და პატივისცემით გვიხატავს აფხაზ ბათუსა და ყაბარდოელ (ჩერქეზ) ჰაჯი-უსუბს, რომლებიც გამოირჩევიან კიდევაც მაღალი ზნეობითა და მეტად გამახვილებული პასუხისმგებლობით. ამ ორმა ვაჟკაცმა შეძლო ის, რაც ყველა მოკვდავს არ ხელეწიფება: ბათუმ მისი ოჯახის სიწმინდის შემბლავ საფარ-ბეგს მიუტევა დანაშაული, ხოლო ჰაჯი-უსუბმა თავისი აღზრდილის უზნეობა საკუთარ დანაშაულად მიიჩნია და თავს სიცოცხლის უფლებაც კი აღუკვეთა. ამ პოემით აკაკი აშკარად მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ჩვენ, კავკასიელ ხალხებს, სტუმარმასპინძლობისა და ძუძუმტეობის ინსტიტუტთა სახით გვაქვს ზოგადკავკასიური ცივილიზაციის დამამშვენებელი მეტად ღრმააზროვანი მრავალსაუკუნოვანი ტრადიციები, რომლებსაც ადამიანის სულის ამალგება, სხვადასხვა ეროვნებისა და რჯულის მქონე ადამიანთა დაახლოება ძალუძთ და მათი მივიწყება არ ეგების. საყურადღებოა ისიც, რომ მწერალმა ეს პოემა პედაგოგებს მიუძღვნა, რითაც მკითხველს მიანიშნა კავკასიელ ხალხთა შორის გავრცელებული ჰუმანური ტრადიციების საფუძველზე ახალი თაობების აღზრდის განსაკუთრებულ მნიშვნელობაზე.

აკაკის პოემა “გამზრდელი” განსაკუთრებით ჰყვარებია. სიკვდილის წინ ლოგინად ჩავარდნილ პოეტს ანეტა იურკევიჩისათვის, რომელიც მას თავს ადგა და უვლიდა, უთხოვია, ჩემი ნაწერები წამიკითხეთ. ა. იურკევიჩი წერს:

“ბევრი რამ წავუკითხე იმ ღამეს და სხვათა შორის “გამზრდელის” კითხვაც დავიწყე. როდესაც დასასრულს მიუახლოვდი და ეს ტაეპი წავიკითხე:

“მაგრამ უსუფ ეუბნება:

– შენ სიკვდილის რა ღირსი ხარ?

სასიკვდილო მე ვარ მხოლოდ,

რომ კაცად ვერ გამიზრდიხარ!”

საყვარელმა მოძღვარმა ტირილი დაიწყო... მე შეშინებულმა მოვახსენე, რომ კითხვას სრულებით თავს დავანებებ-მეთქი. მან აღელვებით მიბრძანა: ”არა, არა, მე არა ვსტირი, მაგრამ ეს მართლა კარგად დამიწერია”.

რაც შეეხება აკაკის პოემის აფხაზური თარგმანის ლინგვოკულტურულ თავისებურებებს, უნდა აღინიშნოს, რომ დ. გულიასეული თარგმანი ამ მხრივაც მდიდარ მასალას აწვდის როგორც სტუდენტებს, ისე იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების, ლინგვოკულტუროლოგიის, ლიტერატურათმცოდნეობის,

თარგმანის თეორიისა და პრაქტიკის ისტორიის, ეთნოფსიქოლოგიისა და სხვა მომიჯნავე დარგებში მომუშავე მკვლევარებსაც.

ორ ენაზე მოწოდებული მხატვრული ტექსტი საშუალებას იძლევა, დაუბრკოლებლად შევუდაროთ ერთმანეთს ქართული და აფხაზური ტექსტების სახიარო და განსხვავებული ენობრივი (ლექსიკური, ფრაზეოლოგიური, მორფოლოგიური, სინტაქსური), სახისმეტყველებით-მხატვრული თავისებურებანი (რიტმი, რითმა, შედარება-მეტაფორები...), ვეძიოთ ენაში კოდირებული ქართულ-აფხაზური კულტურული კავშირები, თუ ორივე ხალხის ხანგრძლივი ისტორიის ამსახველი მეტად საინტერესო მასალა. ამგვარი კვლევის გასაადვილებლად წიგნს დაეურთეთ აფხაზურ-ქართული და ქართულ-აფხაზური სასწავლო ლექსიკონები, რომლებშიც წარმოდგენილი და მეორე ენაზე თარგმნილია ყველა ის სიტყვა, რომლებიც გამოყენებულია, ერთი მხრივ, ქართულ ორიგინალში და, მეორე მხრივ, პოემის აფხაზურ თარგმანში. ამით მკითხველს ეძლევა შესაძლებლობა, დაადგინოს, თუ რა ლექსიკური საშუალებანი შეინარჩუნა მთარგმნელმა უცვლელად და რა შეცვალა სხვა ენობრივი საშუალებებით.

ავიღოთ, მაგალითად, აკაკის პოემის სათაური. უკვე სათაურიდანვე მწერალი ხაზს უსვამს, რომ პოემა ახალი თაობის აღზრდის, ღირსეული პიროვნების ჩამოყალიბების აქტუალურ პრობლემას ეძღვნება. როცა მკითხველი ტექსტს ბოლომდე ეცნობა, იგი რწმუნდება, რომ აკაკი ამ პრობლემას მართლაც იმდენად დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს, რომ ჰაჯი-უსუბს, ვითარცა პასუხისმგებლობის გრძნობით აღსავსე აღმზრდელს, თავისი ბუნებისაგან ვერნაშველები აღზრდილის დანაშაულის გამო თვითმკვლელობით დაასჯევინებს თავს.

ქართულ სამწიგნობრო ენასა და ქართველურ დიალექტებში სიტყვა “გამზრდელის” რამდენიმე სრული თუ ნაწილობრივი სინონიმი არსებობს: **აღმზრდელი**, **გამდელი** (აღნიშნავს ქალს), **მორდუ**, **ძიძა** (აღნიშნავს ქალს), **მამამძუძე**, **ლალა**... თითოეულ მათგანს თავისი სემანტიკური და კონოტაციური თავისებურება აქვს. თავისი პოემის სათაურად აკაკიმ ამ სიტყვათაგან შედარებით ზოგადი სემანტიკისა და ნეიტრალური კონოტაციის მქონე **გამზრდელი** აირჩია, რომელიც გულისხმობს ნებისმიერ ადამიანს, ქალსაც და მამაკაცსაც, ვინც ზრდის ნებისმიერი ასაკის საკუთარ თუ სხვის ბავშვს. პოემის ტექსტიდან ცხადი ხდება, რომ ყაბარდოელ (ჩერქეზ) თავადიშვილ საფარ-ბეგს ორი გამზრდელი ჰყოლია: მას ჩვილობის ასაკში ძუძუს აფხაზი ქალი, ბათუს დედა აწოვებდა და ეს ქალბატონი საფარის **ძიძა** იყო, ხოლო შემდგომში საფარ-ბეგი ასევე ყაბარდოელი (ჩერქეზი) ჰაჯი-უსუბისათვის მიუბარებიათ ვაჟუაცისა და თავადისათვის საჭირო ცოდნისა და, როგორც ახლა იტყვიან, უნარ-ჩვევების მისაღებად, ე.ი. ჰაჯი-უსუბი საფარის **აღმზრდელი**, მისი **მასწავლებელი**, **მოდღვარია**.

აფხაზურ ენაშიც არსებობს ზემოთ დასახელებულ ქართველურ ტერმინთა შესაბამისი რამდენიმე სიტყვა: **аазаады** (ააძავე) “გამზრდელი, აღმზრდელი”, **агаңдал** (აგანდალ) “გამდელი” (ნასესხებია ქართული ენიდან, აღნიშნავს ქალს), **аззеи** (აძძეი) “ძიძა” (ნასესხებია ქართულიდან, აღნიშნავს ქალს), **аназзеи** (ანაძძეი) “ძიძა” (ზედმიწვევით “დედაძიძა”, ჰიბრიდული, აფხაზურ-ქართული კომპოზიცია, აღნიშნავს ქალს), **абаззеи** (აბაძძეი) “მამამძუძე, ძიძის ქმარი” (ჰიბრიდული, აფხაზურ-ქართული კომპოზიცია, აღნიშნავს მამაკაცს).

ქართული ტექსტის აფხაზურ ენაზე თარგმნისას დ. გულიას შეეძლო გამოეყენებინა სიტყვა **аазаады** “გამზრდელი, აღმზრდელი”, რომელიც ზუსტი შესატყვისია ქართული “გამზრდელისა”, მაგრამ მან სიტყვა **абаззеи** “მამამძუძე, ძიძის ქმარი” აირჩია, რითაც თითქოს შეცდომა დაუშვა, რაკი ჰაჯი-უსუბი არც ბათუს მამა ყოფილა და არც ბათუს დედის ქმარი. ამ სიტყვის შერჩევა, ერთი

შეხედვით, გაუმართლებელი ჩანს კიდევ ერთი სემანტიკური თავისებურების გამოც: ბაგრატ ჯანაშიას “აფხაზურ-ქართული ლექსიკონის” (1954 წ.)

მიხედვით (იხ. ამ წიგნის სვეტი 10), **აბაჯენი** სიტყვას აფხაზურში, გარდა მითითებული მნიშვნელობისა, **ნათლიმამის** სემანტიკაც აქვს, ჰაჯი-უსუბი კი საფარ-ბეგის ოჯახის ნათლიმამა ვერ იქნებოდა, ის შეიძლება საფარის ნათლია ყოფილიყო, რომ არა მათი მაჰმადიანობა.

ამრიგად, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ დიმიტრი გულიამ ამ შემთხვევაში ზუსტად ვერ გადმოსცა პოემის სათაურში აკაკის მიერ ნაგულისხმევი აზრი. მაგრამ გასული საუკუნის 70-80-იან წლებში ჩვენ მიერ აფხაზურ სოფლებში მოპოვებული საექსპედიციო მასალები გვიდასტურებენ, რომ ამ სიტყვას კიდევ ერთი ის მნიშვნელობა ჰქონია, რაც არ ასახულა არც ხსენებულ და არც სხვა ლექსიკონში: ტერმინი **აბაჯენი** ნათლიასაც ნიშნავს. ეს ფაქტი გვიხსნის, თუ რატომ გამოიყენა ეს ტერმინი დ. გულიამ, რომელიც ბრწყინვალედ ფლობდა დედაენას და XIX-XX საუკუნეთა მიჯნაზე აქტიურადაც მონაწილეობდა ბიბლიის აფხაზურ ენაზე თარგმნის საქმეში – მან იცოდა დასახელებული სიტყვის ყველა მნიშვნელობა. ვფიქრობთ, ცხადია, რომ მთარგმნელმა სწორედ განსახილველი სიტყვის შერჩევით მიანიშნა მკითხველს, რომ **ჰაჯი-უსუბი საფარ-ბეგისთვის უბრალოდ მასწავლებელი კი არა, არამედ მისი სულის ისეთივე მეგობარი უნდა ყოფილიყო, როგორც, ქრისტიანული მოძღვრების მიხედვით, უნდა იყოს ნათლია ნათლულისათვის.**

ამრიგად, ეს ერთი კონკრეტული მაგალითიც გვიჩვენებს, თუ როგორი პასუხისმგებლობით მოჰკიდებია დიმიტრი გულია აკაკი წერეთლის პოემის თარგმნის საქმეს, თუ რა ღრმად წვდებოდა იგი ნაწარმოების სათქმელს. ამგვარი მაგალითი თარგმანში სხვაც არაერთია, რის გამოც თამამად შეიძლება ითქვას, რომ აფხაზი პოეტი მართლაც რომ ოსტატურად ცდილობდა ქართული თხზულების სათქმელის სრულყოფილად გადმოცემასაც და მისი მხატვრული სურნელის შენარჩუნებასაც. მან მართლაც დიდი საქმე გააკეთა აკაკის პოემის თავის დედაენაზე შესანიშნავად გადაღებით. ამით დ. გულიამ თავისი წვლილი შეიტანა, ერთი მხრივ, ქართულ-აფხაზურ კულტურულ ურთიერთობათა გაღმავების საქმეში, მეორე მხრივ კი ხელი შეუწყო აფხაზ მკითხველს, გასცნობოდა და შეეყვარებინა ქართული კლასიკური მწერლობის ერთ-ერთი საუკეთესო ნაწარმოები, რომელიც მიზნად ადამიანის სულის დახვეწას ისახავს.

დამატებით ორიოდე სიტყვა წინამდებარე სახელმძღვანელოსათვის დართული აფხაზურ-ქართული და ქართულ-აფხაზური სასწავლო ლექსიკონების შესახებაც უნდა ითქვას. მკითხველმა უნდა გაითვალისწინოს, რომ:

1. ქართულ-აფხაზურ ლექსიკონში აფხაზურ ენაზე განიმარტება აკაკისეულ ტექსტში წარმოდგენილი ყველა ქართული სიტყვის ის მნიშვნელობები, რომლებიც მათ პოემაში აქვთ;
2. აფხაზურ-ქართულ ლექსიკონში ქართულად განიმარტება აფხაზურ სიტყვათა ის მნიშვნელობები, რომლებიც მათ აქვე წარმოდგენილ თარგმანის ტექსტში აქვთ;
3. ორივე ლექსიკონში ხშირად მითითებულია ორიგინალსა და თარგმანში გამოყენებულ სიტყვათა სხვა ძირითადი მნიშვნელობანიც, რაც საშუალებას მისცემს სტუდენტსაც და მეცნიერსაც, დააკვირდეს სიტყვათა სემანტიკურ ცვლილებებსა და ახალ მნიშვნელობათა წარმოქმნის თავისებურებებს, თუ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ჩამოყალიბების კანონზომიერებებს, რაც მნიშვნელოვანია როგორც სასწავლო, ისე კვლევითი თვალსაზრისით.

აკაკი წერეთელი გამზრდელი

ნამდვილი ამბავი

გუძღვნი ჩვენს პედაგოგებს

I

მთის მწვერვალზე, ცის მახლობლად,
მერცხლის ბუდედ რაღაც მოჩანს;
თვალთ ისარი შენატყორცი
ვერ არჩევს მის სიგრძეს და განს.

ის ფაცხაა მღვიმის პირად
მიწნული და მიგრეხილი,
დრო და უამის შესაფერად
ზამთარ – თბილი, ზაფხულ– გრილი.

როდესაც მთა ბარს და ვაკეს
ემუქრება წარღვნა-ღელვას,
ფაცხაც ღრუბელს გარს იბურავს,
ეკრძალება ჭექა-ელვას.

მაგრამ როცა დაჰქათქათებს
თავზე იქვე მზე და მთვარე
და თვალის წინ ფიანდაზად

ეფინება არემარე,

მაშინ ფაცხა უბრალობით
მომხიბლავად ლამაზია
და იმასთან ყველა ტყუის,
რაც კი ციხე-დარბაზია.

გზა მოუძღვის საცალფეხო,
მიხვეული, მოხვეული;
მასზე გამვლელს უნდა ჰქონდეს
მარჯვე თვალი, მტკიცე გული;

ანუ ჰყავდეს რაში ცხენი,
მთაში გაზრდილ-გამოწვრთნილი:
კლდიდან კლდეზე გადამფრენი,
უშიშარი და თან ფრთხილი.

ამ შორეულ ფაცხა-მღვიმეს
ვინ ჰპატრონობს, ვისი არის?
და საამო კარ-მიდამოს
ვინ შესტრფის და ვინ შეჰხარის?

ერთი ვინმე ახალგაზრდა
აფხაზია, ამ მთის შვილი,
რთულ ცხოვრების უარმყოფი,
მცირედითაც კმაყოფილი.

კარგი თოფი, კარგი ხმალი,
კარგი ცხენი და ნაბადი!...
რას ინატრებს სხვას, ამის მეტს,
კაცი მისებრ დანაბადი?

მხოლოდ ერთს კი და ის ერთიც
არის მარტო სიყვარული,
რითაც მხოლოდ ქვეყნიური
ნეტარება არის სრული.

ბედმა ესეც არ დააკლო,
განასხვავა, ვით რჩეული,
სიყვარულსა, მის მონაშუქს,
მიაშუქა სიყვარული:

ერთი თვეა, რაც რომ ცოლად

მიიყვანა, ვინც უყვარდა,
ვისაც გულში ცასქვეშეთი
შეუწონა, შეუფარდა...

ნაზიბროლა – სახელია,
სამეგრელოს ასულია,
მოწვევტილი ცით ვარსკვლავი
ედემს ალვად ასულია!...

ელფერობით ვარდი არის,
სინაზით კი – მორცხვი ია...
ტრფობისათვის ჯერ პირველად
გულის კარი გაუღია.

ცა და ქვეყნის შუამავლად
მიაჩნია მას აფხაზი!..
გულში გულს სდებს, სულში სულს
სცვლის
ხორცს ეწმახვნის სურო-ვაზი!..

ნეტავი მათ!.. მათ სიყვარულს
და მათ უხმო აღსარებას!..
ერთად ჰგროძნობენ ამ ქვეყნადვე
სასუფევლის ნეტარებას...

მაგრამ ხანგრძლივ ეს სოფელი
გაახარებს ვისმე განა?
თაფლში ურევს მწარე ნაღველს!
მტრისას მისი გამოცანა!..

II

ბნელა ისე, რომ აღარ ჩანს
თითი თვალთან მიტანილი!..
ცა მრისხანებს, ელვა-ჭექამ
ნადირსაც კი უფროთხო ძილი!..

ქარი ზუის გულსაკლავად,
წვიმა უშვებს კოკის პირად;

ხან აქ, ხან იქ მთა-ღრეებში
გავარდება მეხი ხშირად.

თითქო მართლა თვით ჯოჯოხეთს
აუშვია ქვეყნად ზარი!
აიტანა შიშის ქარმა
თანასწორად მთა და ბარი!

ამ დროს ხოლმე თვით ეშმაკიც
ექებს ძრწოლით თავშესაფარს,
მაგრამ, დახეთ, ვიღაც მეზავრი
სტუმრად მოსდგა აფხაზის კარს!!!

დაურეკა და ხმა მისცა:
“გამომხედეთ!.. ვინ ხართ შინა?
სტუმარი ღვთის კარზე ვდგავარ,
ცხენს და კაცსა გვინდა ბინა!”

გაუკვირდა აფხაზს და სთქვა:
“ამ თავსხმაში ეს ვინ არი?!”
შეუკიდა ცეცხლს და უცბად
გამოაღო ფაცხის კარი.

გავიდა და შემოუძღვა
ფეხებამდე დასველებულს,
მიიყვანა ცეცხლის პირად,
უდგამს სამფეხ სკამს – დაღალულს.

ხმას არ იღებს ჯერ სტუმარი,
ნაბდის თასმებს ნელა იხსნის.....
თავ-პირი აქვს შებუდნული
ყაბალახით და იცინის!..

ჯერ ნაბადი მიაყუდა,
ბნელ კუთხისკენ მიდგა წყნარა
და, ბაშლიყი რომ გადიძრო,
მოტრიალდა უკან ჩქარა:

–“მასპინძელო! – სიცილით სთქვა, –

წახდა ჩემი ხუმრობაო!..
ვერ მიცანი, თუ გეწვინა
ეს უდროო სტუმრობაო?”

–“საფარ, შენ ხარ?.. ენაცვალოს
ძიძის შვილი მაგ შენს თავსო...
ეს თვალები რაღას ნახვენ
შენს უკეთეს სანახავსო?”

მოეხვია, გადაკოცნა,
როგორც ძმა და თვისი ტოლი,
და მერე კი გააღვიძა
შიგნით მწოლი მისი ცოლი.

შეეხვეწა: –” აბა, ჩქარა,
მოამზადე ვახშამიო:
შორი გზა აქვს გამოვლილი,
არ ექნება ნაჭამიო”.

– “არა, ბათუ, ვახშამს არ ვჭამ,
არ მცალია იმისთვისო!
მე სხვა მადა მაქვს აშლილი,
სხვანაირი გულისტქმისო...”

უპასუხა და მოუყვა:
–“მინდა გითხრა ჩემი ჭირი:
დღემდის მტკიცე პირიანსა,
დღეს მიტყდება, ძმაო, პირი!

აღმასხიტს ხომ კარგად იცნობ,
თავმომწონე ინალ-იფას?
მის ცხენსა და მის იარაღს
ვერვინ დასდებს ღირსეულ ფასს.

ვაჟკაცია თვალ-ტანადი,
ცხენოსანი უებარი!..
მეტოქეა ჩემი მხოლოდ
ერთადერთი საშიშარი.

შორს გაისმის მისი ქება,
ჩვენშიც ხშირი სტუმარია;
ბიჭობით და სილამაზით
ქალებიც კი გადარია.

ერთი მხოლოდ ზია-ხანუმ
არად აგდებს, არც უყურებს,
რადგან იცის, რომ სხვებსავე
იმას ის ვერ იმსახურებს.

ზია-ხანუმ, შენც კი იცი,
რომ მშვენებით განთქმულია;
ბევრი კარგი ახალგაზრდა
მისი ეშხით დაბმულია!..

მთვარესავით ხელუხლები, –
სხივებს ჰფენს და არვის ათბობს;
მომხიბლავი შორეულად
თანასწორად ყველას ატკობს.

ჯერ გაჰღალავს, მიიბირებს,
დაიმონებს, იგდებს ხელში,
მერე უნდა გამოსცადოს:
აგდებს მის მსხვერპლს
განსაცდელში!..

მეც მომხიბლა ჯადოსანმა,
დამამარცხა, დამიმონა!..
და, თუ ქალი მაჯობებდა,
არ ვფიქრობდი, არ მეგონა...

დამაჩემა: –“თუ გიყვარვარ
და ხარ ჩემი მოგვარეო,
ინალ-იფას ლურჯი ცხენი
ამ სამ დღეში მომგვარეო!”

ინალ-იფა მის ბედაურს
არ დაუთმობს ნებით გამჩენს
და, თუ ვინმე ძალას იხმარს,
შეაკედება, არ შეარჩენს!

სხვა გზა არ მაქვს: მოპარვაა
მხოლოდ ერთადერთი ღონე,
თუმც კი სხვა დროს არ იკადრებს
ამას კაცი თავმომწონე.

აი, რისთვის მოვსულვარ აქ,
ჩემო კარგო მეგობარო!
მე მინდა, რომ აღმასხიტის
ლურჯი ლაფშა მოვიპარო.”

მოუსმინა ძიძის შვილმა,
ყველა კარგად გაიგონა,
მაგრამ საქმემ უკუღმართმა
შეაწუხა, დააღონა.

უთხრა: – “გწუხვარ, რომ ეგ საქმე
უკადრისი გიკისრია,
მაგრამ რადგან სიყვარულის
ტკბილი სენი შენც შეგყრია,

გზა აღარ გაქვს!.. უნდა გული
დაუდვა და ემსახურო,
რომ სატრფოს წინ შენ სირცხვილის
ოფლი აღარ მოიწურო:

მის ოცნებას, მის გულისთქმას
უნდა მიჰყვე, დაემონო,
გინდ სიცოცხლეც შენი ტკბილი
მწარე სიკვდილს შეუწონო.

ეს შენც იცი, – არ ხარ ქვეყნის
უცადი და უმეცარი, –
სავაჟაკოდ გამოსული,
უღრეკი და უშიშარი!

მაგრამ მარტო უშიშრობა
ძლევისათვის არა კმარა,
თუ სიფრთხილეც გონივრული
დროზე მას არ დაეხმარა.

ერთმანეთის მინამსგავსი,
შიში სხვაა, სიფრთხილე – სხვა,
ისე, როგორც სხვადასხვაა
ღვთის წყალობა და ღვთის რისხვა.

რომ მიდიხარ, სად მიდიხარ?
მართალია, გიჭრის თვალი,
მაგრამ ჩვენში, როგორც უცხოს,

აგებნევა გზა და კვალი.

შენ ეგ საქმე მე მომანდე,
მე ვიზამ შენს მაგიერობას:
ან მოგიყვან იმ ცხენს, ან თავს
შევწირავ შენს მეგობრობას!

შენ აქ დარჩი, დაიძინე,
გამოშუშდი ცეცხლის პირას!..
და, თუ დამრჩა გამარჯვება,
მაშინ მოგთხოვ ფეხის ქირას”.

გაეხუმრა, გამოეწყო
სამგზავროდ და გავლო კარი.
მიდის, ელვა გზას უნათებს
და დაჰზმუის თავზე ქარი.

III

ირიჟრაჟა, ქარი ჩადგა,
გადიყარა, დადგა დარი;
ღურჯ ბედაურს მოაგელვებს
მეგობრისთვის მეგობარი.

მოიყვანა, დააბა და
შინ შევიდა წყნარად, ფრთხილად.
გრძელ ნაბადში გამოსვეულს
სტუმარს სძინავს იქვე თბილად.

აუარა გვერდი, მიდის
იქ, სადაც ის ეგულება,
ვინც სიცოცხლეს ურჩევნია,
სულს სწირავს და თავს ევლება.

გულში ამბობს: – “ერთს დავხედავ
ტკბილად მძინარ ნაზიბროლას,
თუ გაეუძელ გულის ძგერას,
სულის ბრუნვას, ხორცის ურჟოლას”...

სასოებით შედის ქვაბში
და რას ჰხედავს იქ საკვირველს!?

ნაზიბროლა ჩუმად სტირის,
პირს იხოკავს, იკაწრავს ყელს!..

თმაგაშლილი, ტინის კედელს
თავს ახლის და ხმას არ იღებს...
მინგრეულს და მონგრეულსა
ჰხედავს იქვე მის ქვეშაგებს!!

მიხვდა ქმარი, რაც მომხდარა;
ზარმა დაჰკრა, ელდა ეცა!..
და რომ კრინტიც არ დაუძრავს,
იქვე უხმოდ ჩაიკეცა.

დიდხანს იჯდა რეტდასხმული,
უყურებდა ცოლის ტანჯვას;
ბოლოს ღონე მოიკრიფა
და მოეგო ისევ ჭკუას.

მივიდა და უთხრა მტირალს:
–“ჩუ, ნუ სტირი, გენაცვალე!
რაც გინახავს – სიზმარია,
დაივიწყე ისევ მალე!

ყოველგვარი მოსავალი
კაცის თავზე უნებური,
ღვთის რისხვაა და ტყვილად ბედს
რას უჩივი, რათ ემდური?

გადაიგდე გულიდან ეგ
ცრუ ზღაპარი და სიზმარი!..
მე და შენი სიყვარული
წმინდა არის, ვით ლამპარი”.

მოეხვია და ცრემლები
ამოუშრო თვალში კოცნით,
დააწყნარა, დაამშვიდა
აღერსით და ბევრი ხვეწნით.

მაშინ მხოლოდ გამობრუნდა
სტუმრისაკენ და უთხრა ეს:
–“ადე, ძმაო, გაღვიძებას
არ აპირებ, მგონია, დღეს!”

წამოვარდა ზეზე საფარ
შემკრთალი და დარცხვენილი!
მაგრამ როცა მშვიდ სახეზე
შეამჩნია მას ღიმილი,

გაიფიქრა: – “მადლობა ღმერთს!
არაფერი შეუტყვია,
თვარა გულ-მკერდს გამიხვრეტდა
ხანჯლის წვერი და ან ტყვია!

არ უთქვამს ქალს, რაც შევცოდე,
სჩანს, ნამუსი შეუნახავს.
ჩემს საქციელს, სამარცხვინოს,
ვინ გაიგებს, ვინ დამძრახავს?”

მერე უთხრა მის ძიძის შვილს:
–“გატყობ, რომ ხარ კმაყოფილი,
შეასრულე განა ჩემი
ძნელი ნატვრა და სურვილი?”

– “შევასრულე: მოგიყვანე,
დროა, აწ კი გაეშურე!
ნუ დამძრახავ, საკადრისად
თუ რომ ვერას გემსახურე!”

ხან ესა სთქვეს, ხან ისა სთქვეს,
ისაუბრეს ჯერ ერთხანად,
მერე წყალიც მოუტანა
მას ხელ-პირის დასაბანად.

გამოაწყო, არ დააკლო,
რაც წესია, სამსახური,
რომ სტუმარი არ გაუშვას
გულნაკლი და უმადური.

შეუკაზმა ცხენი, შესვა,
თვითონ შეჯდა ნაქურდალზე
და ორივემ მათრახები
ატკაცუნეს ერთხანს ძალზე.

გაახურვეს მით ცხენები,
აადელვეს, ააჩქარეს
და ვიწრო გზით ის დაღმართი
სულ კუნტრუშით ჩაატარეს.

რომ ჩავიდნენ შორი-ახლოს
მინდვრის პირად, იქვე, დაბლა,
მასპინძელმა შეაჩერა
ცხენი და ხმა აიმაღლა:

–” საფარ-ბეგო! პირშავობა
შენი ვიცი, შემიტყვია!..
და დღეიდან ჩვენ ორს შუა
მოციქული არის ტყვია!

არა სთქვა რა!.. არც მე გკითხავე:
არის ზოგი შეცოდება,
რომ სათქმელად საძნელოა,
არც შენდობა უხერხდება!

ახლა წადი! დამეკარგე!
ფრთხილად! არსად შემეყარო,
რომ ცუდ გულზე უცაბედად
შენი სისხლი არ დაეღვარო!”

ეს რომ უთხრა, შეერთა საფარ,
გაშრა, ფერი დაედვა მკვდრის,
ჩაუვარდა ენა პირში,
გაქვავდა და აღარ იძვრის...

ძლივს წარმოსთქვა: – “მართალი ხარ!..
აღარა მაქვს მე სათქმელი!..
შემაცდინა თვით ეშმაკმა
და დამრია ცოდვის ხელი!..

შენი ტყვე ვარ!.. ჰა, ხომ ხედავ,
იარაღი დამიყრია...
სასიკვდილოდ ჩემი ნებით
შენ წინ თავი დამიხრია...

ჩემს სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს!
მომკალ... ტანჯულს რამ მიშველე,
მაზღვევინე, რაც შეგცოდე,
სინიდისი გამიმრთელე!...”

– “არა! შენ ვერ შეგეხება
სასიკვდილოდ ჩემი ტყვია:

დედიჩემის გაზრდილი ხარ,
მისი ძუძუ გიწოვია...

რაც ქვეყანას მიაჩნია
რჯულზე უფრო უმტკიცესად,
რომ გასტეხე, ის გეყოფა
სიკვდილამდე შენ საკვნესად.

წადი ჩემგან შენდობილი,
მაგრამ შორს კი... და მშვიდობით!..
დღეიდან ჩვენ წმინდის გულით
ერთმანეთს ვერ მივენდობით!

მაგრამ ერთს კი დაგავალებ,
ამისრულე შეჭველად:
რომ მიხვიდე ყაბარდოში,
იცოდე, რომ სულ პირველად

წადი, ნახე ის მოძღვარი,
ვინც შვილივით გამოგზარდა,
და უამბე შენი პირით,
რაც სირცხვილი დაგემართა!”

გადმოხტა და ლურჯი ლაფშა
მისცა ხელში, ჩააბარა,
მოტრიალდა და აღმართი
ძლივს ბარბაცით აიარა!

IV

არც გვართ, არც ვაჟკაცობით,
არც სიმდიდრით, არც ქონებით, –
ჰაჯი-უსუბ ცნობილია
მხოლოდ ჭკუით და გონებით.

ჭირში, ლხინში საზოგადოდ
უმისობა არ იქნება;
ხელისგულზე უწერია
თვით მაჰმადის წმინდა მცნება.

ზღვა და ხმელი მოვლილი აქვს,
მნახველია ცა და ქვეყნის;
ჯერ ისევე ჭანმაკია,
თუმც არ არის კი მცირე ხნის.

ხელ-ფეხს ერჩის, თვალსაც უჭრის, –
არ ტყუილი ქადილია;
სადაც კია გვარიშვილი,
ყველა მისი გაზრდილია.

საფარ-ბეგიც მან გაზარდა
ისე, როგორც სხვები ყველა,
მაგრამ მარტო წრთვნა რას იზამს,
თუ ბუნებამც არ უშველა?

აი, სწორედ ამ უსუბთან
მიდის ახლა საფარ-ბეგი,
მორღუობის გამტეხი და
ჩვეულების გადამდეგი.

ეუბნება ყოველიფერს,
უნებურად რაც შეემთხვა;
ცრემლები სდის და ეჩრება
ბურთად ყელში მწარე სიტყვა.

ყურს უგდებდა ჰაჯი-უსუბ,
სახე მოინადვლიანა:
სიდიადე ამ მუხთლობის
თვალწინ გაისიგრძეგანა.

ოხვრით ჰკითხა: – “მერე? მერე?
რომ გაიგო, რა სთქვა ქმარმა?”
– “მაპატივა შეცოდება,
როგორც ძმამ და მეგობარმა!..

მხოლოდ ეს კი დამავალა:
ნახე შენი გამზრდელიო
და მაგ შენი საქციელის
პასუხს მისგან მოველიო!”

–” მესმის, მესმის და პასუხიც
ჩემი მხოლოდ ეს არიო,
რომ ნამუსის გასაწმენდად
ჩემი ხელით სისხლს დავღვრიო!.

შეაყენა ზედა ფეხზე
მან დამბახა გატენილი;
მორჩილებით გულ-მკერდს უშვერს
საფარ, მისი გამოზრდილი.

მაგრამ უსუბ ეუბნება:
–“შენ სიკვდილის რა ღირსი ხარ?!
სასიკვდილო მე ვარ მხოლოდ,
რომ კაცად ვერ გამიზრდისხარ!”

წარმოსთქვა და საფეთქელში
მიიჭედა ცხელი ტყვია!..
ჩაიკეცა სულთამბრძოლი,
წამლის კვამლში გაეხვია...

1898 წ.

Акаки Церетели
Абаззеи

Иҗалазцәҗыа ахтыс

Ирыхъзындылоуп ҳарцақцәа

I

Ажәдан иацәа азааигәа,
Ашьха ҳарак ду аҗы,
Ауреи тбаареи узеилмырго,
Цыс тықрацас акы убоит.

Зынгы җхынгы аамтақәа ззеипҗшу,
Иааилышу җсыуа җацхоуп.
Азын иҗхоуп, аҗхын ихьшәашәоуп,
Ашьха наара иадҗацалоуп.

Дыди мацәыси еилақынтуа,
Ашьхеи агеи анарзызо,
Аҗстхәа еилач ачыларҗәны,
Абри иахьчоит иахаҗаны.

Амза каҗха анақәыччо,

Амра цахэцахэ ианарлашо,
Апъстеи ашьхеи еибаргэырбьо,
Дара абартқәа ианырпыло.

Абри ақны гэырбьахэхазоит,
Бааи хани ацанарзуеит,
Уртқәа абри иузадкылом,
Игэазырхагахоит, игъшзазахоит.

Нак, аҗацхахь, неига мқасы,
Иаҗагылоуп ашьха наара,
Имқа цэгъаны, мқахэастаны,
Шэарахымзар егъзаҗамло.

Уахь инеирц иақәызкызгьы
Имазароуп инеигымкәа
Агәы еицамкуеи абла цари,
Аихақа зхоу алабашьеи.

Ма дхаца җәбәаны дақәтәазароуп,
Ладеи қадеи зегъы ззеипышу,
Ашьха иаазаз, шэара ззымдыруа,
Арашь җцәаха, ачы бзиа.

Уа инхада жәлар ирылкьны,
Кәаҗаҗаҗа, ашьха ақәцәан?
Апъста, арха, агъшзарақәа,
Дабатәиу урт ирылкыу?

Хэараҕахым, уи даҕсыуоуп,
Деилҕа–еилбэыцэза, деилыххаза,
Хэыцы изырха, ду рацэамшьо,
Ацэгьеи бзиеи зегь изеигъшуп.

Ачы ҕоубан, абцар бзиа,
Ихтырҕа рқақа, ачыхэ ыргьало,
Иуапа хэылда еилаҕауа...
Уахагь акы деилаҕауам.

Аха дырдегь акы аццатэуп,
Абзиабара зегь ирыцкыу,
Зегь ирҕхьазо гэыҕацагас,
Абригь мам хэа азиҳэозма?

Анасыҕгы ааизыҕагьан,
Абри азгы дхэыданамтэит, –
Абзиақэа хкыла иреиҕыыз,
Убри ишҕа лхы нанархеит.

Абар ицуеит мызкы иаша,
Дааиган димоуп лыла ҕшаша,
Алмас ҕцэаха, ахьырцэацэа,
Гэазырҕага, аихышэашэа.

Лара илыхъзуп Назиброла,
Одышь далиааит – Агыртэыла,
Леигъш дыҕамызт, хьызла–ҕшала,
Деиҕахэатэын уи зегь рыла.

Лгәацаҕха, абзиабара
Изаалыртит зегь раҕхьаза,
Еижьарамкәа нагзарала
Абри аҕсуа лылашара.

Урт рынхашья, реибабашья,
Излаказ хәа узхәазашам,
Калам царгы нап казалала
Амсыр қяаадыш иазанцашам.

Дгыли жәқани ирыбжьанакыз
Лаҕсуа иеиҕыыз азәгы лбомызт,
Кармеи захәеи ацла ишакәшо еиҕш,
Иара дикәшон, дагыыззатәуан.

Гәылеи ҕысыеи еибадырны,
Разки насыҕи иеидыркылаз,
Арт иреиҕшны насыҕ змаз
Даара ирацәам аҕсабара...

Избахьада насыҕ нагза?
Ишнеи–шнеиу, ргәакҕак нахьзоит:
Ацха хаагы иналалоит
Зны–зынла аз еиҕш ашак.

Ап̣ст̣х̣эа еилачи ацых лашьцеи
Унарылп̣шны акы убашам,
Адыд–мацэыс убаскак иб̣эб̣эоуп,
Шэарахкгы уа изыцэашам.

Ақэа леиуеит п̣халк хышэтызшэа,
Афартын суеит ацла хыжэжэо,
Абна–абра адыд–мацэыс
Ац̣қэа ирысуеит а̣б̣ь̣б̣ь̣а–гэгэахэа.

Абри еип̣ш азы ац̣баҳаным
Иеибаргэыр̣б̣ь̣он ит̣ази иарей,
Ап̣сабара ацыхэтэа п̣цэарцы
Ег̣ьагзамызт уажэы–уашьтан.

Ац̣нышцэ̣к̣ьаггы игэы т̣зызауа
Дзап̣ырцуамызт иц̣баҳаным.
Харатэ сасык убри еип̣ш азы
Ап̣суа ишэгэашэ уа днылагылеит.

Иб̣жыы р̣б̣эб̣эаны ап̣шэма иқэ̣еит̣ит:
«Еи, ап̣шэма! Сас дутоуп–хэа,
Иаамтам, аха уқагылеишь»–хэа,
Ап̣суа «хаи»–хэа ииарта д̣ыл̣к̣ьеит.

Иееилахэауа амца д̣ац̣хеит,
Аха иц̣ьеишьон, абри еип̣шха
Дабатэхари сара истааз хэа,

Ашә ааимигъааит ашацахәа.

Саламышьтахь даақнашылеит
Асас аагъса ақны ақнуцқа,
Ихтыргъа–иуапа еилабааза
Азы ихъыкәкәон ишьап ақынза.

Асас җымткәа иуапа ишәихит,
Ихтыргъагъы ихашьтахь дқахеит,
Иара убасқан асас изы
Агъшәма асқам амцахь днахеит.

Асас иуапа нақ инкнеиҳаит,
Ихтыргъагъы навакнеиҳаит,
Акгъы мхәакәа даагъышәырччан,
Ишьхәа даақәгъежът агъшәма ишқа.

«Агъшәма, уаахьагъш, са сузымдру,
Сара саaira угәы иалсу,
Амца еикәуцоит асас изы,
Асас идырра уашьтазами?»

«Сафар уоума? Ухацкы сыгъсааит
Убзыцәашья, иузгәақуа!
Са сыблақәа уа иуеиғъаршьо
Адунеи аҗы дарбан ирбо?»

Игәыдибакылт, еибагәызит
Қыцья аишьцәа иеикәлацәоу реигъш,
Нас днықналан, дарҗыхеит
Абырфын лых игъхәыс шаша.

«Нас, амарца, бааццакыроуп,
Асас изы фатэык бырхиароуп,
Харатэ даауеит, даагса дыкоуп,
Икамлари чабьяк имфацзар!»

«Моумоу,Баца, фатэы стахым,
Уи ахагы дук исымам,
Ус дук сашьтоуп, исылшозар,
Даеак уахагь акгы стахым...»

Абри хэаны, ус нацицеит:
«Са истахуп иуасхэарцы:
Уажэраанза суаф иашан,
Уажэы ишубо, исцэеилагеит!

Алмахсит хэа дудырыр калап,
Аргыс еилкьяк, Инал–игъа хэа,
Ичи икэадыри ахынеимоу,
Дагымариам рыхэ зшьаша.

Зеггы ирхэоит иара итызшэа,
Даара дшьахэуп, чыла дказоуп...
Иарей сарей хаимабзиам,
Кырггы сицэшэоит, изызозей!

Хара инафэуеит иара иажэхэ,
Неиртас имоуп хара хэхьгы,
Иуафышья–игъшзарала
Ифэхагаахоит хэхэсахэычкэа.

Цоуп, ииашоуп, Зиа–Ҷаным
Дук дизхьягъшуам, длыдылкылом,
Егъырт дреипъшны дылҕынцэаауа,
Дзыкамлар хэа дицэшэаны.

Зиа–Ҷаным леипъш агъхэызба,
Сахъеи, гъшралеи, уақышьалеи,
Макъа дыкам, дагъысымбеит,
Зегъ лызгэаҕуеит уақы ишимбац.

Амза каччо, гъхара амамкэа,
Агъсабара шарлашо еипъш,
Лыказшьала, лыгъшзарала
Зегъы лтэылтэуеит жэа рымтакэа.

Зынза длашо илыдлыгъхьалоит,
Уи анахыс рхы дхалырштэуеит,
Урт иралхэо, рнапы ианылцо,
Игъсы–инха инарыгзароуп.

Сара сақэшэеит убри еипъш аус,
Гэыла сылгеит, блала сылблит,
Нас исалхэо, исыдылцауа,
Инасмыгзар, сабацахуа.

Са исыдылцеит, убас салхэеит:
«Абри ахымшк ирхымгакэа,
Аинал–игъа ичыхэа иацэа
Игъаць–гъацьуа сагъхья иааргыл!»

Аинал–иҗа иҗеы җоубан
Изласоури? Хәыла иҗиуам,
Мчыла зхазгы, бзала дишьтуам,
Иҗсы ихыхны, цәгыала дишьуеит.

Убас схәаргы, анс схәаргы,
Зхы бзиа избо иаҗәамзаргы,
Ма иззароуп, ма сыҗсыроуп,
Уи сыманы уа слызнеироуп.

Ари ззазом, аиаша схәоит,
Уи Алмахсиҗ ичеларҗь акәар
Са изгароуп, илызназгароуп,–
Са сыззаазгы уи азыхәаноуп».

Дизызырҗуан ибзыцәашья,
Зеггы иирхәит, дагыазхәыцит.
Игәы иамыхәаз иахазаргы
Гәахәас икны аҗакс иеихәеит:

«Даара иқәнаган, абри еиҗш аус
Иуаҗәашьяны уаламларцы,
Уи аҗыҗха лажәа хаазаап,
Уара иуиааит, уагазазаап.

Абри еиҗш ашьтахь ишҗоуури,
Хәараҗахым, ма уҗсыроуп,
Ма иноугзароуп лара лгәахәа
Ахы инаркны аҗыхәанынза.

Ас сҗәеит җәа, уара иудыруеит,
Уртқәа зыгхо азә уакәзам,
Аҕәҕәарагы, аҗбаррагы
Ирылоу удыруеит, зегь җушәахьеит.

Арт аҗбагы дук иаҗеигьшым,
Шәара захьзу даҗакыуп,
Ахыхьчарак уи даҗакыуп,
Иеилаҗашьом, иеилазҗахом.

Уцашт, аха уабацари?
Аашьара җәа улоуцашам.
Амҗа ззымдыруа, цқьа иашьцылам,
Абри дхымкьар җьсыхәа имам.

Ари аус сара исыдца,
Уара угьсы шья, ухы нкыдца,
Ма иузаазгап убри аҗеы,
Ма схы ақәысцап, бзала схынхәрым.

Уара уҗаз, абра унышьтал,
Амца уныргьха, цқьа угьсы шья,
Сманшәаланы аҗеы сзаагар,
Нас җаицәажәап сҗьабаазы!»

Абас иахәо дааихыхәмарын,
Ишаха шьтыхны ашә дындәылцит.
Адыд–мацәыс имҗа арлашоит,
Абри еигьшқәа игәы архацоит.

III

Иаацэылашоит. Аҗсаа җыхоит,
Адыд–мацэыс аҗеиқэнакуеит:
Аларць җоубан нықэырҗало,
Абзыцэашыа ашҗа дҗалоит.

Иҗеы нҗеиҗэан ақны даақналт.
Ара дыцэоуп иуапа икэырша,
Аҗеы ззаигаз – ахэыҗҗа бзиахэ,
Амқа иашыыз, амца иаршыз.

Уи днаиқсит, дмырҗыхакэа,
Диаша днеиуеит иҗаҗарашҗа,
Уа дышьҗами иҗҗэыс лаша,
Дынлацэажэашт шыжь фатэы җэа.

Цэҗа иаҗибом Назиброла
Дынлыхэаҗшыр, дҗахэхэа дшыцэоу;
Абар димбацт иахаиҗҗеи,
Иҗсы еиҗш иибо иҗҗэыс шаша!

Иҗалазеи, ара иибазеи?
Иҗҗэыс җшза, алмаз хыбла,
Длабырзышо, лыхцэы нашҗҗны,
Лиарҗа бзиахэ еилажэжэаза.

Лыбҗыы ныцак, лыла җырчаа,
Дбызы–бызуа лиарҗа дықэтэоуп.
Арҗқэа аниба, нас идырит,
Иҗҗэыс дшақэшэаз амчымхара.

Лхаца дшанхан, ииуа изымдыруа,
Хара дтэаны лгэафра дагшуан,
Нас днахэыцны, цқя даахэыцны,
Дышныкэашаз ихасабқэеит.

Дналхагылан, дынлацэажэеит:
«Шьта бымцэыуан, уи азхазааит,
Бара бзықэшээз зегь гьхызқэазааит,
Урт иаарласны нак ибхаштқэааит!

Уаф дзынио зегь лахынцазаап,
Уаф игеигшу дзахымгьозаап,
Бара бзықэшээз бара ибхарам,
Бақэшэеит, ииаст, анцэа ихаран».

Дгэйдкыл–дхыдкыл, дигэызуа,
Лылабырзқэа уа ирбеит,
Длыхэо–дылчо, дыцэи–цэиуа,
Зегь башоушэа агэра лиргеит.

Нас длагьежыит асас ишка,
Жэа хаала дыниацэажэеит:
«Амра халеит, уфагыл шьта,
Умфа хароуп, аамта уцэцоит!»

Сафар длацкьеит дыцэазамшэа,
Дшэа–дырхауа, игэы цысуа,
Аха агшэма дычча–хэмаруа,
Гэалак змам иеигш данифагышы,

Даахэыцит: «Анцэа ицьшьоуп,
Ипъхэыс акгы иалымхэазаап,
Мап анакэха, ма камала,
Ма хэызбала уа дсылгауан.

Дыпъхашьазаап аҫаца хэычы,
Илымхэазаап дзықэшэаз акы
Шьта издыруада, изахауада,
Убри азыхэан сзырпъхашьода?»

Ичааибиҫан, усгы наиҳэеит:
«Ухха–учча узлазбауала,
Икалап, узцаз ноугзазар,
Исзааугама са сзызгэаҫуаз?»

Анс иеибырхэеит, ас иеибырхэеит,
Згэы егыҫазам реипъш инеихэмарит.
Асас изы зык ааҫиган,
Иҫы–инапы уаҫа иирзэзэеит.

Сас иқэнага уи игхомызт,
Фатэи–жэтэи рзы деицахомызт.
Егымфа–егымжэ дагышпъацоз,
Дцазозаргы, дышпъаишьтуаз?

Ичы кэадырны дынчыжэиҫан,
Ларць мазарах иара дҫақэтэан,
Дэы еиужьцас, еиҫарацас
Рычеқэа идырхэмарт, инықэдырпъалт.

Нас икәалаауа, ишәартазамшәа,
Амқахәаста, амқа җьарта
Иқауа, ихәмаруа, икәарацауа
Лабыа инталоит ахҗа иеиҗшшәа.

Уака иахьылбааз, аҗстаҗы,
Амқаду иаша адәы аҗы,
Итаххеит аҗшәма игәала ихәарцы –
Ус неихәеит ибжыы неицыхны:

«Сафар–бег! Ушламысдаз еилсыргеит,
Сыхәшьад шухәаз блала избеит.
Ехьарнахыс уареи сареи
Ихабжьоуп ашьауга ахы бәбәа.

Хы рқьиага ажәа умам,
Акы схәоит хәагы уагьаламган,
Иаха ҳаргәаап, хҗәы җнажәап,
Уажә иаххарҗо хнанаргзап.

Шьта уца, усҗырц наҗ иаарласны!
Учысцәыхьча, усҗымхалан,
Иахья иахсырҗаз уара ушьра
Иаарласны иноумыгзан!»

Убри ажәа ихы ланарҗәын,
Сафар игәы убас интнаҗьеит,
Ихәаҗштәы бзиахә наихҗьан,
Дцәышза, асы җшра неихатәеит.

Аарла иҳәеит: «Иухәо ииашоуп!
Акы шҕасхәо, хәатә сымазам,
Са сымдырхеит, сара сқашьеит,
Са сеилагеит, анцәа сишәиит!..

Унапы сануп, сбаандақуп,
Иумбои, сабцъар ишнышьтасца!
Унапала са сушьразы
Схы ласырҕәуеит уара уахьҕа...

Сыҕазар айҕа сыҕсыр еиһьуп,
Сшы унапала,саауртынчып,
Инароуны сгәәҕра ацкыс
Иааркьяҕены абра усылҕа!..»

«Мап, сара схы уара ушьыгас
Сабцар ахьынтә инеирым ушҕа,
Са сан гәакья илаазаз уоуп,
Убри лакәын зкыка уахоз...

Ацас, адат иеилоугақәаз
Ғсызхоу азәы иуцьишьашам,
Ғыҕныхәаси, рҕхашьягаси
Уара иузхоуп уҕанацы.

Уца, усҕырц ус, ушеибгоу!
Иахьарнахыс егьяхзеилам,
Ғәы цқьала, ма бла хаала
Ғагәра ейбаго хзеибабашам!

Аха ак уасхэоит, иноугзароуп,
Уа ушнеилак уа Кабарда,
Зегь раҕхьаза иухоумырштыкэа,
Аха умоузшэа, уеахымгакэа,

Унеи, дба уи, уа ууафызтэыз,
Цара узтаз, зегь иахэа иара:
Иууз, уламысгыы шеилоугаз,
Ахьмызб бааҕсы шысургаз.

Нас убри ашьтахь сшазыҕшу
Атак ажэа иара иахьынтэ.
Ҷацыы–Иусуф ас наиахар,
Ацкы сзааицхааит убри мцымкэа».

IV

Ҷацыы–Иусуф дыззымдыруада,
Зегь рзыхэан дхэарта дууп,
Царей дыррей иара игым,
Ацэгьей абзиеигыы дрызкуп.

Уи дыкамкэа егырызхэазом,
Изымцаакэа егырзузом;
Мохамед ду игькарақэа
Қьаад шытымхзақэоуп ишидырқэо.

Дгыли жэфани еимидахьейт,

Ацэгъеи бзиеи зегъ ибахъеит,
Зынзак дажэзам, макъа дагъѳоуп,
Ишлеи иеиқэеи неиқароуп.

Абар...Бег днеит Иусуф иќны...
Уа ихэароп ииаша-цабырг,
Аазара ухэа, ахэыгъхара,
Зегъ иара уа ишеилеигаз.

Дцэажэоит, иеихэоит егъынмыжкэа,
Ииуз, иихэаз, ацк иахази.
Уаќа дцэыуоит, игэы инархэом,
Рцыхэа гъцэазом илабырзқэа...

Илымха ииќан дизиырѳеит,
Уажэы-уажэгъы дааилашэоит...
Дизиырѳит, зегъ еилиргеит,
Иацанакуаз зегъгы избит.

Нас иаацъеишьан, ус днеизцааит:
«Иуеихэазеи, нас уи лхаца?»
«Ажэытэ-аѳатэ днарызхэыцын,
Исанеижът са сымдырра.

Аха уалс уи исыдицеит:
Унеи, дба уи уабаззеи хэа.
Убри иахъынтэ са сазыгъшуп
Уара исзууз ацк ажэа хэа».

«Зегъы сахаит уара исоухэаз,
Са сыламыс цкъахаразы
Иара игъхеишьаз, инаимгзас
Са снапала инасыгзароуп!»

Уа иаашьтихит итапанча,
Иеицоуп иара еицарпапа,
Сафар днеины игәы имцеикуеит,
Абцъар шьтызхыз иабаззеи,

Аха Иусуф

Абри еигъш иеихәоит уа иара:
«Иуқәнагом уара ашьра,
Уи иақәнаго сара соуп.
Усзымаазеи уара цқъа». –

Абри хәаны

Итапанча илыцеикит.
Иааикәикшан иныткьеит,
Иусуф Ҳацъы наќ дынхышәтит,
Ахәышәблы фықгы неихатәеит.

Ақыртшәахьтә еиҫеигеит
Дырмит Гәылиа

აფხაზურ-ქართული სასწავლო ლექსიკონი

Аҧсуа-қырҭуатә арцага жәар

А

аагара მოტანა, მოყვანა. **пҭхәыс аагара** ცოლის მოყვანა, ცოლის შერთვა, დაქორწინება (მამაკაცისა). **пҭхәыс дааигеит** ცოლი მოიყვანა, ცოლი შეირთო, დაქორწინდა

аазыгьагьара საქმის საკეთებლად მომზადება. გადატ.: რისამე მოხვეჭა; რისამე ხელთ მოგდება. **анасып ааизыгьагьеит** ბედი ხელთ იგდო, მარიფათი გამოიჩინა და ბედს ეწია

аазара აღზარდა, გაზარდა. **диаазеит** მან (მამაკ.) იგი (აღამ.) აღზარდა, გაზარდა. **са сан гәакьа илаазаз уоуп** შენ (მამაკ.) ხარ ის, ვინც ჩემმა ღვიძლმა დედამ აღზარდა

ааикәыкшара 1. ერთმანეთზე რისამე მოხვედრება, მირტყმა, დაცემინება. 2. ჩახმახის დაცემინება, ჩახმახისთვის თითის გამოკვრა.

итапанча иааикәикшан иныткьеит მან (მამაკ.) თავისი დამბახის ჩახმახს დააცემინა და (დამბახა) გავარდა

ааилашәара მოღუშვა, შუბლის შეჭმუნა. **уажәы-уажәы дааилашәоит** იგი (აღამ.) ხშირ-ხშირად იღუშება, შუბლს ხშირად იჭმუნის

ააიმგაარა კარ-ფანჯრის სწრაფად და ფართოდ გაღება. **აშა**
ააიმგააიტ მან (მამაკ.) კარი სწრაფად და ფართოდ გააღო
აა(ი)რა მოსვლა. **დაა(ი)უეიტ** იგი (ადამ.) მოდის, მოვა
ააკაგეჯრა რამეზე მდგომის აქეთ მოტრიალება, მობრუნება.
იშხა **დააკაგეჯტ** ქუსლზე შემოტრიალდა, შემობრუნდა
აამტა დრო, ხანი; ვადა
ააგსა დაღლილი, დაქანცული, ილაჯგაწყვეტილი
ააგყშაყრჩარა ჩაცინება, ჩალიძება. **დააგყშაყრჩეიტ** მან (ადამ.)
ჩაიცინა, ჩაიღიმა
აარგყლარა ვისიმე ან რისამე აქეთკენ დაყენება. **დააირგყლეიტ** მან
(მამაკ.) იგი (ადამ.) აქეთ დააყენა
აარკყაყრა რისამე შემოკლება, დამოკლება, შეკვეცა. **იაარკყაყნყ**
მოკლედ, შემოკლებით
აარლა ძლივს, ძლივძლივობით, გაჭირვებით
აატგარა საიდანმე რისამე ამოღება, ამოყვანა. **ზყკ აატიგეიტ** მან
(მამაკ.) ცოტა წყალი ამოიღო (ჭიდან, ჭურჭლიდან)
ააყყხამარრა ვინმესთან გახუმრება. **დააიყყხამარიტ** იგი (მამაკ.)
მას (ადამ.) გაეხუმრა
ააყყაგყშრა აქეთ მოხედვა, გამოხედვა. **აგყშამა, ყააყყაგყშ!**
მასპინძელო, გამოიხედე!
ააყყაყლარა ოღნავ განათება, გარიჟრაჟება. **იააყყაყლარეიტ** ოღნავ
ინათა, ირიჟრაჟა
ააყყარა სიზარმაცე, მცონარობა. **ააყყარა ჯა** **ყოუყაყამ** შენ
(მამაკ.) სიზარმაცეს არ აჰყვები, არ იზარმაცებ, სიზარმაცეს არ
გამოიჩენ (ზედმიწ.: სიზარმაცის მსგავსს შენში არ შეუშვებ)
ააყნალარა შენობაში შემოსვლა. **დააყნალტ** შენობაში შემოვიდა
ააყნაყყლარა შენობაში შემოვარდნა, შემოჭრა. **დააყნაყყლტ** იგი
(ადამ.) შენობაში შემოვარდა, შემოიჭრა
აბაყყეი 1. მორღუ, მამამძუძე, ძიძის ქმარი. 2. ნათლია. აქ:
აღმზრდელი, გამზრდელი
აბარ აი აქ, აგერ, აგე
აბარტ ესენი, ეგენი (ხილულნი). **დარა აბარტ** სწორედ ისინი
აბას ასე, ამნაირად, ამგვარად
აბნა იქ (ხილულ ადგილას). **აბნა-აბრა** აქა-იქ
აბრა აქ. **აბნა-აბრა** აქა-იქ
აბრი ეს, ეგ (ხილული)

Агыртәыла სამეგრელო, ეგრისი, ოდიში

ადატ ადათი

ажәра 1. სიბერე, მოხუცებულობა. 2. დაბერება, მოხუცება. **зынзак**
дажәзам იგი (აღამ.) მთლად მოხუცი არ არის, სულაც არ არის
ბებერი

ажәытә ძველი, ძველებური. **ажәытә-аҭатә** ძველი და ახალი

азәы 1. ერთი (აღამ.). 2. ვინმე, ვიღაც

азәгы (უარყოფით ფორმაში მდგომ ზმნასთან) არავინ

аибабара ერთმანეთის ნახვა, ერთმანეთის დანახვა. **хзеибабашам**
ჩვენ ერთმანეთს ვერ ვნახავთ, ერთმანეთს ვერ დავინახავთ

аибадырра 1. ერთმანეთის ცნობა. 2. ერთმანეთის გაცნობა.
(и)еибадырит მათ ერთმანეთი იცნეს, ერთმანეთი გაიცნეს

аибабашья ურთიერთსიყვარულის თავისებურება

аибагәызра ერთმანეთისთვის კოცნა, ერთიმეორის გადაკოცნა.
(и)еибагәызит მათ ერთმანეთს აკოცეს, ერთიმეორე გადაკოცნეს

аибагәырһьара 1. ერთად გახარება, ერთობლივი სიხარული.
(и)еибагәырһьеит მათ ერთად გაიხარეს. 2. ერთმანეთის გახარება.
иеибагәырһьон ისინი ერთმანეთს ახარებდნენ

аибга 1. მთელი, მთლიანი. 2. ხელუხლებელი, დაუზიანებელი. **уца**
ушеибгоу! წადი ხელუხლებლად! წადი დაუზიანებლად!

аибыхәара ერთმანეთისთვის რისამე თქმა. **(и)еибыхәеит** მათ
ერთმანეთს რაღაც უთხრეს

аиһь უკეთესი, უმჯობესი. **еиһьу** რაც უკეთესია, რაც უმჯობესია.
иреиһьу მათგან უკეთესი, მათ შორის უკეთესი, მათგან უმჯობესი,
მათ შორის უმჯობესი

аиһьашьара რისამე ან ვისიმე მიჩნევა უკეთესად, უმჯობესად,
მჯობინება. **дуеиһьасшьоит** შენს (მამაკ.) თავს იგი (აღამ.) მირჩევნია,
შენთან შედარებით მას ვამჯობინებ

аиһьра უმჯობესობა, უკეთესობა. **сыһьыр еиһьуп** უმჯობესია
მოგკვდე, სჯობს მოგკვდე, უკეთესია მოგკვდე

аидкыларა 1. ერთად დაჭერა, ერთად დაკაეება. 2. რაღაცების
შეერთება, გაერთიანება. **иеидикылеит** მან (მამაკ.) ისინი ერთად
დაიჭირა, ერთად დაიკავა; მან ისინი შეაერთა, გააერთიანა

аижьара ვისიმე მოტყუება, გაცურება, გაცუცურაება. **деижьеит**
მოატყუა, გააცურა, გააცუცურააკა

აიკაა (// **აიკააцაა**) შავი

აიკალაцаა ტოლნი, თანატოლნი, ერთმანეთის კბილანი

აიკაцара 1. რისამე ერთმანეთზე დაწყობა, ერთმანეთზე დალაგება.

2. ცეცხლის ანთება, დანთება, გაჩაღება. **ამца еиқәуцоит** შენ (მამაკ.) ცეცხლს ანთებ, ცეცხლს აჩაღებ

აიკара ერთმანეთის ტოლნი, თანასწორნი, თანაბარნი. **еикарацас** ტოლებივით, როგორც ტოლებს შეეფერებათ, თანაბართა წესით, თანასწორთა წესით. **ишлие иеиқәеи неиқароуп** მისი (მამაკ.) ჭაღარა და შავი (თმა) თანაბარია, იგი (მამაკ.) ნახევრად ჭაღარაა

აилагара 1. რაღაცების თავისით არევა, ერთმანეთში შერევა. 2. ვინმეს მიერ რაღაცების ერთმანეთში არევა, შერევა. **ацас, адат иеилоугақәаз** წესი, ადათი, რომლებიც შენ (მამაკ.) ერთმანეთში აურიე. გადატ.: წესი, ადათი, რომლებიც შენ დაარღვიე, შელახე. 3. შეცდომა. 4. ვისიმე შეცდენა. 5. გონების არევა. **сеилагеит** შევცდი; გონება ამერია

аилажәжәара არევა, არევ-დარევა, აწეწვა. **аиарта еилажәжәоуп** ლოგინი არეულია, არეულ-დარეულია

аилазаара ერთად ყოფნა, ერთმანეთში შერეულად ყოფნა. **иахьарнахыс егьахзеилам** დღეის შემდეგ ჩვენ საერთო ვერაფერი გვექნება

аилазқара სითხეების ერთმანეთში შერევა. **иеилазқахом** ისინი ერთმანეთს არ შეერევიან

аилаҳара ძალიან მოწონება. **деилаҳауеит** მას (ადამ.) რაღაც ძალიან მოსწონს

аилач გასივებული. გადატ.: სქელი. **аһьстхәа еилач** სქელი ღრუბელი

аилақашьара ერთმანეთში არევა. **иеилақашьом** ისინი ერთმანეთში არ აირევიან

аилақынтра სითხეების ერთმანეთში შერევა, არევა, არევ-დარევა. **(и)еилақынтит** ისინი ერთმანეთს შეერივნენ, ერთმანეთში აირივნენ, აირ-დაირივნენ

аилкья საზრიანი, გონებამახვილი. **арһыс еилкья** საზრიანი, გონებამახვილი ჭაბუკი

аилыргара გარკვევა, გამორკვევა, გარჩევა, დადგენა. **(и)еилсыргеит** გავარკვიე, გამოვარკვიე, გავარჩიე, დავადგინე

аилыхха 1. ნათელი, ცხადი, აშკარა. 2. ნათლად, ცხადად, აშკარად

аимабзиара ერთმანეთთან კარგად ყოფნა, კარგი ურთიერთობის ქონა. **ჰაიმაბზიოუპ** ჩვენ ერთმანეთთან კარგი ურთიერთობა გვაქვს. **ჰაიმაბზიამ** ჩვენ ერთმანეთთან კარგი ურთიერთობა არა გვაქვს

აიმდარა შემოვლა. **დგყილი ჯადანი ეიმიდახეიტ** მას (მამაკ.) ცა და მიწა შემოვლილი აქვს, იგი (მამაკ.) ყველგანაა ნამყოფი

აიპყშ 1. მსგავსი, -ნაირი, -გვარი, -ისთანა. 2. მსგავსად, -ნაირად, -გვარად, -ვით, -ებრ. **აიპყშყაა** ერთმანეთის მსგავსნი. **სეიპყშ** ჩემი მსგავსი, ჩემნაირი, ჩემგვარი, ჩემისთანა; ჩემნაირად, ჩემსავით, ჩემებრ.

აბრი ეიპყშ ამის მსგავსი, ამნაირი, ამგვარი, ამისთანა; ამის მსგავსად, ამნაირად, ამგვარად, ამასავით

აიტაჰათა 1. კვლავ სათქმელი, გასამეორებელი. 2. სასახელო, სახელოვანი, სახელგანთქმული. **დეიტაჰათაუპ** იგი (ადამ.) სასახელოა, სახელოვანია, სახელგანთქმულია

აიუჯყ ვრცელი. **ადაყ ეიუჯყ** ვრცელი, ტრიალი მინდორი, ტრამალი. **ეიუჯყცას** ვრცელივით

აიხადა რკინისა. **აიხადა ჰყო ალახაყა** რკინისწვეტიანი ალაბაშა (მუჯრა)

აიხყშააშა გაოგნებული, გაოგნებისაგან ენახავარდნილი

აიხამარა 1. ერთმანეთთან გათამაშება. 2. ერთმანეთთან გახუმრება. **ინეიხამარიტ** ერთმანეთს გაეთამაშნენ; ერთმანეთს გაესუმრნენ

აიცამკ: აგაყ ეიცამკ უშიშარი, გამბედავი გული

აიცაჰაარა 1. ერთმანეთთან ლაპარაკი, საუბარი. 2. მოლაპარაკება, შეთანხმება. **ნას ჰაიცაჰააპ** მერე ვილაპარაკებთ, მერე ვისაუბრებთ; მერე მოვილაპარაკებთ, მერე შევთანხმდებით

აიტაჰაარა სისავსე. **იტაპანჩა ეიცოუპ** მისი (მამაკ.) დამბახა სავსეა, გატენილია

აიცარპაპა იარაღის გატენა. (ი)ეიცარპაპოუპ გატენილია

აიტაჰარა რისამე თავისით დაკლება, მოკლება, შემოკლება. **ფათეი-ჰათეი დეიტაჰომყტ** მას (ადამ.) საჭმელ-სასმელი არ აკლდებოდა

აიტყყრა რისამე გაჭიმვა. **იბყყყ ნეიტყყყნი** გადატ.: მან (მამაკ.) ხმა აიმაღლა რა, ხმის ამაღლებით, ხმის აწევით

აიყყცაა ერთმანეთის ძმები (მხ. რ.: ა-იაყყა)

акгы (უარყოფით ფორმაში მდგომ ზმნასთან) არაფერი. **иҥхәыс акгы** **иалымхәазаап** ცოლს მისთვის თურმე არაფერი უთქვამს. **акгы имхәеит** მან (მამაკ.) არაფერი თქვა

акы 1. ერთი (ნივთი). 2. რა(ი)მე, რაღაც(ა). 3. (უარყოფით ფორმაში მდგომ ზმნასთან) არაფერი, ვერაფერი, ნურაფერი, არარა, ვერარა.

акы убашам შენ (მამაკ.) რაიმეს ვერ დაინახავ, ვერაფერს შეხედავ

акәзаара ყოფნა, არსებობა. **уара уоуп** შენ (მამაკ.) ხარ. **лара лакәын** ის (ქალი) იყო

алмас // алмаз ალმასი

Амсыр 1. მისრი, მისრეთი, ეგვიპტე. 2. მისრისა, მისრეთული, ეგვიპტური

ан დედა. **сан** დედაჩემი

анс 1. ასე, ამგვარად, ამნაირად. 2. ეგრე

аҥсуа 1. აფხაზი, აფსუა. 2. აფხაზური, აფსუური

аҥхьа წინ, წინაშე

аҥхьаза ყველაზე წინ, ძალიან წინ, უწინარეს(ად). **зегь раҥхьаза** ყველაზე წინ, უწინარესად, უწინარეს ყოვლისა, უპირველეს ყოვლისა, თავდაპირველად

ара აქ

ари ეს (ხილული)

арт // **артқәа** ესენი, ეგენი (ხილულნი)

ас ასე, ამნაირად, ამგვარად

аура სიმაღლე

ахá I. დრო. **аха сывам** დრო არა მაქვს. **аха умоузшәа** თითქოს დრო არ გაქვს, თითქოს დრო ვერ გეშოვოს

ахá II. 1. მაგრამ. 2. თუმცა

ахь 1. -კენ. **амцахь** ცეცხლისკენ. 2. -მდე. **ҳара ҳахь** ჩვენკენ; ჩვენამდე

ахька -კენ. **схы ласыркәуеит уара уахька** თავს ვიხრი შენკენ (მამაკ.), თავს ვიხრი შენ წინაშე

ахьынтә 1. -გან. **убри иахьынтә** მისგან (მამაკ.). 2. -იდან. **сабцар ахьынтә** ჩემი იარაღიდან

ақбагы ორივე (ნივთი)

Б

а-баа 1. ციხე, ციხე-სიმაგრე. 2. ეკლესია

а-баандады პატიმარი, ტუსადი

бара შენ (ქალო)

а-бара 1. ხედვა, დანახვა, შეხედვა. **дибоит** იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) ხედავს. **димбеит** მან (მამაკ.) იგი (ადამ.) არ დაინახა, ვერ დაინახა. **ишубо** როგორც შენ (მამაკ.) მას (ნივთს) ხედავ. **акы убашам** შენ (მამაკ.) ვერაფერს დაინახავ. 2. მიჩნევა. **цэгъа иагъибом** მას (მამაკ.) რაღაცა ცუდ რამედ სულაც არ მიაჩნია

баша 1. ამო, ფუჭი. 2. ამოდ, ფუჭად, ტყუილად. **зегъы башоуп** ყველაფერი ამოა

а-бжъазаара შუაში, შორის ყოფნა, შუაში მდებარეობა. **иҳабжъоуп** ჩვენ შორის არის

а-бжъакра საგანთა შორის რისამე დაჭერა, დაკავება

а-бжъы ხმა. **ибжъы неицыхны** ხმის ამაღლებით, ხმის აწევით, ხმამაღლა

а-бза ცოცხალი. **бзала** ცოცხალი, ცოცხლად. **бзала схынҳрым** ცოცხალი არ დავბრუნდები. **бзала дишьтуам** იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) ცოცხალს არ გაუშვებს

а-бзиа კარგი, კეთილი

а-бзиабара 1. სიყვარული. 2. შეყვარება. **бзиа дибейт** მან (მამაკ.) იგი (ადამ.) შეიყვარა. **зхы бзиа избо** ვისაც თავისი თავი უყვარს, თავმოყვარე

а-бзиахә კარგი, მშვენიერი

а-бзыцәашья ძუძუმტე, ძიძვილი

а-бла 1. თვალი. **абла цар** მახვილი თვალი. **блала избейт** თვალით ვნახე. 2. მზერა, გამოხედვა. **бла хаала** ტკბილი, ალერსიანი მზერით, ალერსიანი გამოხედვით, კარგი თვალით

ა-ბყარ აბჯარი, იარაღი

ა-былра წვა, დაწვა. **בללא сылблит** მან (ქალმა) თვალებით, მხერით დამწვა, ცეცხლი წამიკიდა

ა-бырфын აბრეშუმი. **абырфын лых** რჩეული, საუკეთესო აბრეშუმი. გადატ.: მშვენიერი, ნაზი ქალი

Г

ა-га 1. ზღვა. 2. ზღვის ნაპირი. 3. სამხრეთი. 4. ბარი. **геи шьхеи** მთა-ბარი

ა-гара 1. წადება, წაყვანა. 2. გატაცება. **уагазазаап** შენ (მამაკ.) მას (ნივთს) მთლად გაუტაცნიხარ

ა-гзаара ნაკლებობა. **царей дыррей иара игым** მას (მამაკ.) განათლება და ცოდნა არ აკლია. **егьагзамызт** რაღაცას აღარაფერი აკლდა

ა-гхара დაკლება, მოკლება. **игхейт** მას (მამაკ.) რაღაც დააკლდა, მოაკლდა. **игхомызт** მას (მამაკ.) რაღაც არ აკლდებოდა. **уртқәа зыгхо азә уакәзам** შენ (მამაკ.) ის ვინმე არა ხარ, ვისაც ისინი აკლდება

Гь

ა-гьежьра ტრიალი, ბრუნვა. **дгьежьит** იგი (ადამ.) დატრიალდა

Гә

а-гәара ვისიმე გაბრაზება, გაჯავრება. **იაჩა ჯარგააპ** ისინი უფრო გაგვაბრაზებენ, უფრო გაგვაჯავრებენ

ა-გәазырҭага 1. საამო, გულის გამხარებელი, გუნების გამომკეთებელი. 2. საამაყო, სასახელო

ა-гәазырҭагахара რისამე საამაყოდ გადაქცევა. **дгәазырҭагахеит** იგი (ადამ.) საამაყოდ იქცა, საამაყო გახდა

а-гәакҭа ღვიძლი ნათესავი

а-гәакра ტანჯვა, წამება, წვალება, წუხილი. **дгәაკуеит** იტანჯება, ეწამება, წვალობს, წუხს

а-гәала წყენა, ბრაზი. **гәалак змам** ვისაც რაიმე წყენა არა აქვს, ვინც ნაწყენი არ არის

а-гәалсра წყენა, გულის მოსვლა. **сара саaira угәы иалсу?** ჩემი მოსვლა თუ გეწყინა? ჩემი მოსვლა გწყინს? ჩემი მოსვლა ხომ არ გეწყინა?

а-гәахәа სურვილი, ნება, გულის წადილი. **иноугзароуп лара лгәахәа** შენ (მამაკ.) მისი (ქალის) ნება უნდა აღასრულო

а-гәахәара მოწონება, სიამოვნების განცდა. **игәы иахәеит** მას (მამაკ.) რაღაც მოეწონა, ესიამოვნა, ეამა. **игәы иамыхәеит** მას (მამაკ.) რაღაც არ მოეწონა, არ ესიამოვნა, არ ეამა, არ ეჭაშნიკა

гәахәас სასიამოვნოდ, საამოდ, გულის გასახარად, მოსაწონრად. **гәахәас икит** მან (მამაკ.) რაღაც სასიამოვნოდ, საამოდ ჩათვალა

а-гәацаҭҭа გულის გასაღები, გულის კლიტე. აქ: საიდუმლო, გულისნადები, გულის მურაზი, ხვაშიადი

а-гәра ნდობა. **агәра айбагара** ერთმანეთის ნდობა, ურთიერთნდობა. **ჯაгәра ейбагоит** ჩვენ ერთმანეთს ვენდობით

а-гәраргара ვისიმე დარწმუნება, დაჯერება. **агәра лиргеит** მან (მამაკ.) იგი (ქალი) დაარწმუნა, დააჯერა

ა-გაყ 1. გული. **იგაყ Ⴀ(a)ჳყჳოიტ** მას (მამაკ.) გული უკანკალებს, გული უთრთის, გული უფანცქალებს (შიშისაგან). **აგაყ ეიცამკ** უშიშარი, გამბედავი გული. **აგაყ აცყსრა** შიშისაგან გულის აფანცქალება. **იგაყ ცყსუეიტ** მას (მამაკ.) შიშისაგან გული უფანცქალებს. **ღლაცქყეიტ** **იგაყ ცყსუა** იგი (ადამ.) წამოხტა შიშისაგან გულაფანცქალებული. **გაყ ცყყალა** წმინდა, სუფთა გულით. **გაყლეი Ⴀყსყლეი** სულითა და გულით. 2. მკერდი. **საფარ დნეინყ** **იგაყ იმცეიკუეიტ** საფარი მიდის და მას (ნივთს) მკერდს უშვერს

ა-გაყდიბაკყლარა ერთმანეთს გადახვევა, ჩახუტება, ჩახვევა. **იგაყდიბაკყლტ** ისინი ერთმანეთს გადაეხვივნენ, ჩაეხუტნენ, ჩაეხვივნენ

ა-გაყდკყლარა ვისიმე მკერდში ჩაკვრა, ჩახუტება, მკერდზე მიკვრა. **დგაყდიკყლტ** მან (მამაკ.) იგი (ადამ.) მკერდში ჩაიკვრა, ჩაიხუტა, მკერდზე მიიკვრა. **დგაყდკყლ-დხყდკყლ** მკერდში ჩაკვრით, ჩახუტებით

ა-გაყჳრა კოცნა, ამბორი. **დიგაყჳიტ** მან (მამაკ.) მას (ადამ.) აკოცა, იგი მას ეამბორა. **დიგაყჳუა** იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) ჰკოცნიდა რა, ეამბორებოდა რა

ა-გაყკაცაგა გულის გასაკეთებელი, კარგ ხასიათზე მომყვანი, კარგ გუნებაზე დამყენებელი

ა-გაყႠჳჳარა გულის გახეთქვა, გულის გასკდომა (ბრაზისაგან, დარდისაგან). **აგაყ ႠნაჳჳაႠ** იგი (ნივთი) გულს გაგვიხეთქავს

ა-გაყრႠახჳჳარა რისამე გადაქცევა სასიხარულოდ, სალხინოდ. **იგაყრႠახჳჳეიტ** იგი (ნივთი) სასიხარულოდ, სალხინოდ გადაიქცა

ბ

ა-ბყჳყ-ბყჳრა ქვითინი. **დბყჳყ-ბყჳუეიტ** იგი (ადამ.) ქვითინებს

ბყ

ა-ბყბყა-გაგჳაჳჳა (ხმაბაძვითი) ძლიერი გუგუნით, გრიალით

ნა

ა-ნაწა ძლიერი, ღონიერი, მძლავრი, მძლე. **ахаца ნაწა** მძლე ვაჟკაცი. **Иწაწა** იგი (ნივთი) ძლიერია, ღონიერია

ა-ნაწარა სიძლიერე, ღონიერება, სიმძლავრე, მძლეობა

და

დაარა ძალიან, ძალზე, მეტად, დიდად
дабатәи? სადაური? (ადამ.). **дабатәхари сара истааз?** ნეტავ
სადაური უნდა იყოს, ვინც მეწვია? **дабатәиу?** სადაურია?

дара ისინი. **дара абарт** სწორედ ესენი

дарбан? ვინ? რომელი? (ადამ.)

даеа სხვა

даеақы სხვა

а-дгыл 1. მიწა, დედამიწა. 2. მიწის ნაკვეთი. **дгыли жәдани** ცა
და მიწა, ცა და დედამიწა, ცა და ქვეყანა

а-дкылара მიღება. **длыдылкылом** იგი (ქალი) მას (ადამ.) არ
იღებს, არ იკარებს

а-дқацалара რისამე გვერდიდან რამის გაკეთება, მიმაგრება,
მიღება, მიშენება. **иадқацалоуп** მას (ნივთს) გვერდიდან რაღაც
უკეთია, გვერდზეა მიმაგრებული, მიდგმული, მიშენებული

а-дпхьалара თავისთან მისმობა, მიწვევა, დაძახება.
илыдлыпхьалоит იგი (ქალი) მათ თავისთან იხმობს, იწვევს, ეძახის

а-ду 1. დიდი. 2. დიდად, ძალიან, მეტად. **арт ақбагы иагьеипшым**
ესენი ორივენი ერთმანეთს დიდად არც კი ჰგებანან

а-дунеи სამყარო, მსოფლიო, მთელი ქვეყანა, დუნია

а-дцара 1. დადება. 2. დაკისრება. **уалс адцара** ვალად დადება,
ვალად დაკისრება. **уалс исыдицеит** მან (მამაკ.) მე ვალად დამადო,
ვალად დამაკისრა. 3. ვინმესათვის რისამე დავალება. **исыдылцеит** მან
(ქალმა) მე ის დამავალა. **ари аус сара исыдца!** ეს საქმე მე
დამავალე!

ა-დდ ქუხილი, გრგვინვა, მეხის გრუხუნი. **ად**დ-**მა**ცაყის ელჭექი, ელვა-ქუხილი. **დი**დი-**მა**ცაყის ელჭექი, ელვა და ქუხილი

ა-დყრა 1. ცოდნა. **იდ**ყრუეიტ მან (მამაკ.) ის იცის. **ამ**და **ყ**ყმდყრა ვინც გზა არ იცის. **შა**რა **ყ**ყმდყრა ვინც შიში არ იცის, ვისაც არ ეშინია, უშიშარი. 2. ცნობა. **დუ**დყრყრ **კა**ლაპ შენ (მამაკ.) მას (ადამ.) შეიძლება, ალბათ იცნობ. **სა** **სუ**ყმდრუ? შენ (მამაკ.) თუ მცნობ? 3. გაგება, მიხვედრა. **იდ**ყრიტ მან (მამაკ.) გაიგო, იგი მიხვდა

დყრდეგ 1. კვლავ, კვლავაც, კიდევ. 2. გარდა ამისა

დ

ა-დაყ მინდორი, ველი

ა-დაყლცრა გარეთ გასვლა. **დ**ყნდაყლციტ იგი (ადამ.) გარეთ გავიდა

ე

ეგყმფა-**ე**გყმჯა უსმელ-უჭმელად

ეგყნმყჯყკა უკლებლივ. ის. **ა-ნ**ყჯრა

ეგყრტ სხვები, დანარჩენები

ეი! ჰეი!

ეიჯყრამკა მოუტყუებლად, უტყუვრად

ეიკარაცას ტოლებივით, თანატოლებივით, ტოლების შესაფერისად

ეილაბააზა მთლად სველი, ერთიანად სველი, გალუმპული

ეილყა-**ე**ილყაყცა მარდი, მოქნილი და ტანადი ადამიანი

ეიყშხა: **ა**ბრი **ე**იყშხა ასეთ დროს, ამისთანა დროს

ეიყარპაა გადატენილი (იარადი)

ეხყრნაყის დღეიდან, დღეის შემდეგ, დღეის მერე

Ж

-

Жь

-

Жә

а-жәа 1. სიტყვა. **жәа** хаала ტკბილი სიტყვით. 2. პირობა, აღთქმა.
зегьы лтәылтәуеит жәа рымтәкәа იგი (ქალი) ყველას ატყვევებს
პირობის მიუცემლად

а-жәахә ამბავი

а-жәлар ხალხი

а-жәтәы სასმელი. **фатәи-жәтәи** სასმელ-საჭმელი

а-жәдан ცა, ზეცა. **дгьыли жәдани** ცა და მიწა, ცა და ქვეყანა, ცა
და ხმელი

3

а-з ნაღველი. **аз еипъш ашак** ნაღველივით მწარე რაღაც

а-заагара ვინმესთვის მოტანა, მოყვანა. **иузаазгап убри ачы** მე შენ
(მამაკ.) მოგიყვან იმ ცხენს. **исзааугеит** შენ (მამაკ.) მე ის (ნივთი)
მომიტანე, მომიყვანე

а-зааигәа რისამე, ვინმეს ახლოს, სიახლოვეს, მახლობლად

а-заа(и)ра რაღაცისთვის, რაღაცის გამო მოსვლა. **дизааит** იგი
(ადამ.) მასთან (მამაკ.) მოვიდა, მას მოუვიდა. **са сыззаазгьы уи**
азыхәаноуп მე ამის გამო, ამისათვის მოვედი

ა-заартра ვინმესთვის რისამე გახსნა, გაღება. **изаалыртит** მან (ქალმა) მას (მამაკ.) რაღაც გაუხსნა, გაუღო

ა-заацхара ვინმესთვის რისამე შემოთვლა. **ацкы сзааицхааит** მან (მამაკ.) სამაგიერო, საპასუხო რამ შემომითვალოს

ა-задкылара ერთმანეთთან შედარება, მიმსგავსება. **иузадкылом** მათ ერთმანეთს ვერ შეადარებ, ვერ მიამსგავსებ, მათი შედარება არ შეიძლება

ა-згәаkra 1. რამის გამო ტანჯვა, რამეზე დარდი. **дазгәаkyeит** იგი (ადამ.) მის (ნივთის) გამო იტანჯება, მასზე დარდობს. **длызгәаkyeит** იგი (ადამ.) მის (ქალის) გამო იტანჯება. 2. ძალიან მონატრება. **сузгәаkyeит** შენ (მამაკ.) გამო ვიტანჯები, შენზე ვდარდობ; შენ მენატრები

зегьы ყველა, ყველანი, ყოველი, ყოველივე. **зегьы ззеишьу** ვისთვისაც ყველაფერი სულერთია. **зегь рыла** ყველაფრით, ყოველივეთი; ყველანაირად, ყოველნაირად, ყოველგვარად

ა-ззеишь საერთო, საზოგადო, საზიარო, საყოველთაო. **зегьы ззеишьу** ვისთვისაც ყველაფერი სულერთია

ა-ззатәра ვინმესთვის თავის შეწირვა, ვინმეს თავს შემოვლება, გაღმერთება. **диззатәит** მან (ადამ.) მას (მამაკ.) თავი შესწირა, თავს შემოეფლო, მან იგი გააღმერთა

ა-зкра რამისადმი თავის მიძღვნა. **ацәгьей абзиеигьы дрызкыуп** იგი (ადამ.) თავს უძღვნის ცუდსა და კარგსაც (იგულისხმება: იგი ავ-კარგის გარჩევას უძღვნის თავს, მისი მთავარი საქმე ავ-კარგის გარჩევაა)

ა-знеира ვინმესთან, რამესთან მისვლა. **слызнеироуп** მე მასთან (ქალთან) უნდა მივიდე, მე მას უნდა მივუვიდე

зны ერთხელ, ოდესღაც

зны-зынла ხანდახან, ზოგჯერ, დროდადრო

ა-зура ვინმესათვის რისამე ქმნა, დამართება, გაკეთება, ყოფა. **уара исзууз** რაც შენ (მამაკ.) მიქენი, რაც შენ დამმართე, რაც შენ გამიკეთე, რაც შენ მიყავი

ა-зхара კმარება, საკმარისობა, მყოფინება. **иазхоуп** კმარა, საკმარისია, საკმაოა, სამყოფია. **иузхоуп** ის (ნივთი) შენ გყოფნის, შენთვის საკმარისია, საკმაოა, სამყოფია, გეყოფა

ა-зхьагьшра 1. რისამე, ვისიმე გამო მოხედვა. 2. რამისკენ, ვინმესკენ მოხედვა. 3. რამისთვის, ვინმესთვის ყურადღების მიქცევა, ანგარიშის გაწევა, რამედ ჩაგდება. **дизхьагьшуам** იგი (ადამ.) მას

(მამაკ.) ზედაც არ უყურებს, ყურადღებას არ აქცევს, ანგარიშს არ უწევს, არაფრად აგდებას

ა-зхәыцра რამეზე დაფიქრება, რამის გამო ჩაფიქრება. **дагъазхәыцит** იგი (ადამ.) მის (ნივთის) გამო, მასზე დაფიქრდა, ჩაფიქრდა კიდევაც. **дрызхәыцит** იგი (ადამ.) მათ გამო, მათზე ჩაფიქრდა

ა-зхәара რამეზე რისამე თქმა. **мам хәа азимхәеит** მან (მამაკ.) მასზე (ნივთზე) უარი არ თქვა

ა-зцара რაიმეს გამო წასვლა, ვინმესთან წასვლა. **узцаз** რისთვისაც შენ (მამაკ.) წახვედი

ა-зцаара ვინმესთვის შეკითხვა. **дсызцааит** იგი (ადამ.) შემეკითხა, მან მკითხა, იგი დამეკითხა. **изымцаакәа еггырзузом** მისთვის (მამაკ.) უკითხავად ისინი ვერაფერს აკეთებენ

ა-зы 1. -თვის. 2. გამო

ა-зызырәра ვინმესთვის მოსმენა, ყურის მიგდება. **дизызырәуан** იგი (ადამ.) მას (მამაკ.) უსმენდა, ყურს უგდებდა

зынза მთლად, სულ, სრულიად, სრულებით, ერთიანად

зынзак მთლად, სულ, სრულიად, სრულებით, ერთიანად

ა-зыңшра ვისიმე, რისამე ღოდინი, დალოდება, ცდა. **сизыңшуп** მე მას (მამაკ.) ველი, ველოდები, ვუცდი. **иахәа сшазыңшу атак!** უთხარი, რომ პასუხს ველოდები!

ა-зырхара მყოფინება, კმარება. **изирхеит** მან (მამაკ.) ის (ნივთი) იმყოფინა, იკმარა

ა-зыхәан 1. -თვის. 2. გამო. **убри азыхәан** იმის (ნივთის) გამო, იმისთვის

3

ა-зара 1. დამალვა, დაფარვა. **иззеит** მე ის (ნივთი) დავმალე, დავფარე. **изыззозеи?** რატომ დავმალე? რატომ დავფარე? 2. მოპარვა. **иззеит** მე იგი (ნივთი) მოვიპარე. **иззароуп** მე ის (ნივთი) უნდა მოვიპარო. **иззазом** მე მას (ნივთს) ვერ მოვიპარავ

а-захәа ვაზი

а-збра საკითხის გადაწყვეტა. **избит** მან (მამაკ.) საკითხი გადაწყვიტა

а-зы წყალი

а-зызара ცახცახი, კანკალი. **дзызеит** იგი (ადამ.) აცახცახდა, აკანკალდა

а-зын 1. სამთარი. 2. სამთარში. **зынгы** **пхынгы** სამთარ-ზაფხულ, სამთარშიც და ზაფხულშიც

Зә

—

И

иаилышу რამეში ჩაწნული, ამოწნული

а-иаaira მორევა, ვისიმე დამარცხება, დაჯახნა, ვინმეზე გამარჯვება. **уара иуиаait** ის (ნივთი) შენ (მამაკ.) მოგერია, მან შენ დაგამარცხა, დაგჯახნა, მან შენზე გაიმარჯვა

иаамтам დრო არ არის; უდროო დრო

иааркьяфны მოკლედ, შემოკლებით, სხარტად

иаарласны სწრაფად, ჩქარა, მალე, სასწრაფოდ

иара 1. ის, იგი (მამაკ.). 2. ის, იგი (ნივთი). 3. სწორედ, -ვე. **иара убаскан** სწორედ მაშინ, მაშინვე

а-иарта 1. საწოლი. 2. ლოგინი, ქვეშაგები

а-иасра გავლა, ჩავლა. **иааст** მან (ნივთმა) გაიარა, ჩაიარა

иаха წუხელ, წუხელის. **иахаижьтеи** წუხელს აქეთ, წუხელს შემდეგ

иахья დღეს

иаха მეტად, უფრო, უმეტესად

ა-იაცა 1. მწვანე. 2. ლურჯი, ცისფერი. **აеыхәа иацәа** მტრედისფერი, მოლურჯო ცხენი, ლურჯა ცხენი

ა-იашა 1. სწორად, პირდაპირ. **диаша днеуеит** იგი (ადამ.) სწორად, პირდაპირ მიდის. 2. სწორი, პირდაპირი. **ამқаду иаша** სწორი გზა, სწორი გზატკეცილი. 3. მართალი. **ауады иаша** მართალი

ადამიანი. **иашоуп** მართალია, სწორია, ჭეშმარიტია, სიმართლეა. 4. გადატ.: მთელი. **ицуеит мызкы иаша** მთელი თვე გადის, უკვე მთელი თვეა

ა-იашა-цабырг სიმართლე და ჭეშმარიტება

-ижьтѐи მას აქეთ, მას შემდეგ. **иахаижьтѐи** წუხელს აქეთ

имхәакәа უთქმელად, უსიტყვოდ, უბრად

имцымкәа უტყუვრად, მოუტყუებლად

инаркны რაღაცოდან, საიდანმე მოყოლებული, დაწყებული, მოკიდებული. **ахы инаркны ацыхәанынза** თავიდან მოყოლებული ბოლომდე, თავიდან ბოლომდე. იხ. **ა-накра**

инароуны განგრძობით, გახანგრძლივებით, ხანგრძლივად

инеигымкәа უკლებლად, უკლებლივ

ა-იოურა შოვნა, მიღება, მოპოვება. **исоуит** ვიშოვე, მივიღე, მოვიპოვე. **изласоури?** რით, როგორ ვიშოვო? **аха умоузшәа** თითქოს შენ (მამაკ.) დრო ვერ იშოვე

ишнеи-шнеиуа თანდათან, თანდათანობით, დროთა განმავლობაში

К

ა-калам კალამი

ა-кап̄хара ზემოდან დანათება. **икап̄ხოит** ზემოდან ანათებს, დაჰნათის

ა-качцара კაშკაში. **ამза качцоит** მთვარე კაშკაშებს

ა-кнаҳара რისამე დაკიდება, ჩამოკიდება. **асас иуапа нак** **инкнеихаит** სტუმარმა თავისი ნაბადი იქით დაკიდა, მიაკიდა, ჩამოკიდა

ა-ყყა ძუძუ. **უბრი ლაკჲყნ ჰყყა უაჲოჰ** ის (ქალი) იყო, ვის ძუძუსაც შენ (მამაკ.) წოვდი

ა-ყყრ 1. ბეგრი, მრავალი. 2. ცოტა, მცირედი, მცირეოდენი. **ყყრგყყ** **სიცაშაოიტ** მე მისი (მამაკ.) ცოტა მეშინია კიდევ

ყყ

-

ყყა

ა-ყყადყრ უნაგირი

ა-ყყადყრა ცხენის შეკაზმვა, ცხენისთვის უნაგირის დადგმა. **აყყ** **იყყადყრიტ** მან (მამაკ.) ცხენი შეკაზმა, ცხენს უნაგირი დაადგა

ა-ყყალაარა გაქროლება, გაქანება, გაჭენება. **იყყალააყყეიტ** მიქრის, მიექანება, მიაჭენებს, მიჭენაობს

ა-ყყარ ჩორთით მავალი ცხენი, ჩორთმავალი

ა-ყყარაცარა მიხვევ-მოხვევით სვლა, კლაკენით გაქცევა. **დყყარაცოიტ** იგი (აღამ.) მიხვევ-მოხვევით მირბის, მიიკლაკნება

ა-ყყაშარა 1. ირგვლივ თავისით შემოხვევა, გარს შემოვლება. 2. გადატ.: ვინმეს თავს შემოვლება, თან გადაყოლა. **იაყყაშეიტ** იგი (ნივთი) მას (ნივთს) შემოეხვია, გარს შემოეველო. **დყყაშოიტ** იგი (აღამ.) მას (მამაკ.) თავს ევლება, თან ჰყვება (პატივის საცემად)

ა-ყყაყშარა ვინმეს მიერ რისამე რამეზე შემოხვევა. **იყყაყა** **იყყაყრშეიტ** მან (მამაკ.) თავისი ნაბადი შემოიხვია

ყყა

-

Қь

а-қьаад ქალაღლი

а-қьаадыш თეთრი ქალაღლი

Қә

а-қәа წვიმა. **ақәа леиуеит** წვიმა მოღის, წვიმს

а-қәнага სათანადო რამ, შესაფერისი, საკადრისი. **асас иқәнага** სტუმრის შესაფერისი, სტუმრის საკადრისი

а-қәнагара 1. საჭიროება, აუცილებლობა. **иқәнагоуп** საჭიროა, აუცილებელია, ხამს. 2. შესაფერისობა, რისამე ღირსად ყოფნა, რგება. **иуқәнагом** შენ (მამაკ.) მისი (ნივთის) ღირსი არა ხარ, იგი შენი შესაფერისი არ არის, იგი არ გერგება

а-қәтәара 1. რამეზე ჯდომა. **ачы дақәтәоуп** იგი (ადამ.) ცხენზე ზის. **лиарта дықәтәоуп** იგი (ქალი) თავის საწოლზე ზის. 2. რამეზე დაჯდომა, შეჯდომა. **ачы ддақәтәеит** იგი (ადამ.) ცხენზე შეჯდა, ცხენს მოაჯდა

а-қәцә 1. მწვერვალი. 2. კენწერო, წვერო

а-қәцәан 1. მწვერვალზე. 2. კენწეროზე, წვეროზე

а-қәцара რისამე რამეზე დადება. **ахы ақәцара** რისამე ან ვინმეს გამო თავის დადება, თავის შეწირვა, თავის გაწირვა. **схы ақәысцап** მე მას (ნივთს) თავს შევწირავ, მისთვის თავს გავწირავ

а-қәғытра ვინმესთვის შეძახება, ვისიმე დაძახება. **иқәғытит** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) შესძახა, დაუძახა

а-қәшәара 1. რისამე რამეზე მოხვედრა, მორტყმა, მირტყმა. 2. შეხვედრა. 3. შემთხვევა, დამართება, რისამე მოხვლა. **сара сақәшәеит убри еиңш аус** მე შემემთხვა. დამემართა, მომივიდა

ისეთი საქმე. **бзыкәшәаз** რაც შენ (ქალს) შეგემთხვა, დაგემართა, მოგივიდა. **амчымхара ақәшәара** ზედმიწ.: უძღურების დამართება, ძალადობის მსხვერპლად ქცევა. **амчымхара дақәшәeit** მას (ადამ.) უძღურება შეემთხვა, ძალადობის მსხვერპლად იქცა, მასზე ძალა იხმარეს

а-қәыкра 1. რისამე რამეზე დაჭერა, დაკავება. 2. გადატ.: რისამე გადაწყვეტა, განზრახვა, მიზნის დასახვა. **иақәикит** მან (მამაკ.) რაღაც გადაწყვიტა, განიზრახა, მიზნად დაისახა

а-қәырғалара რისამე ან ვისიმე რამეზე ხტუნება. **рычқәа адәы инықәдырғалт** მათ თავიანთი ცხენები მიწოდორზე ახტუნეს, აკუნტრუშეს

а-қәыччара ზემოდან კაშკაში. **иақәычқoit** დაჰკაშკაშებს

К

Кабарда ყაბარდო

а-каза 1. ოსტატი, ხელოსანი. 2. ხელოვანი. **чыла дказоуп** იგი (ადამ.) ცხენოსნობის ოსტატია, დახელოვნებული მხედარია, ცხენენჯია

а-казаара ყოფნა, არსებობა. **дыкоуп** იგი (ადამ.) არის, იმყოფება. **даапса дыкоуп** იგი (ადამ.) დადლილია. **леипш дыкамызт** მისი (ქალის) მსგავსი არ არსებობდა, მისი მსგავსი არავინ იყო. **иара дыкамкәа егырызхәазом** თუ ის (მამაკ.) არ არის, ისინი ვერაფერს ამბობენ, უმისოდ ვერაფერს ამბობენ. **уара указ!** შენ (მამაკ.) იყავი!

а-казшыа 1. ხასიათი, ბუნება, 2. საქციელი, ქცევა, მანერა

а-калара მოხდენა. **икалеит** მოხდა. **икалазеи?** რა მოხდა? **икалап** მოხდება; გადატ.: იქნებ, შეიძლება, შესაძლოა, ვინძლო, ალბათ. **икамлари?** არ შეიძლება? ხომ შეიძლება? აკი შეიძლება! **икамлари чаһьяк имфацзар?** ხომ შეიძლება, მას (მამაკ.) ჯერ პურის ლუკმაც არ ეჭამოს?!

а-кама სატევარი, ხანჯალი, ყამა. **камала** სატევრით, ხანჯლით, ყამით

а-карма სვია, ფშალა (მცენ.)

ა-ჩნი -თან

ა-ჩინჴა -მდე

ჭყ

-

ჭჳ

ა-ჩჳაჩჳაჳაჳა ოდროხოლო

ღ

ა-ლა თვალი. ალა ტყრჩაა თვალდასიებული

ა-ლახაჴა ალაბაჴა, მუჯრა (რკინის წვეტიანი ჯოხი, ხელჯოხი)

ა-ლახარა რითიმე ხედეა. აქ: ულაზბაუალა როგორც შენ (მამაკ.)
გხედავ, როგორც გატყობ, როგორც გამჩნევ

ა-ლაგარა დაწყება. სალაგეიტ დავიწყე. უაგალამგან! შენ (მამაკ.)
არც კი დაიწყო! ნურც დაიწყებ! ნურც დააპირებ! ნურც ეცდები!

ა-ლაგალარა 1. ერთგვარ საგნებს შორის დადგომა, ჩადგომა. 2.
რამესთან მიდგომა. ხარატჳ სასყ აჩჴა იშჳგჳაშჳ დნყლაგყლეიტ
შორეული სტუმარი აფხაზის ჭიშკარს მიადგა

ა-ლაჩყრჴ ცრემლი, კურცხალი

ა-ლაჩყრჴყშარა ცხარე ცრემლით ტირილი, ცრემლის ღვრა,
ცრემლის ფრქვევა. დლაჩყრჴყშოიტ იგი (ადამ.) ცხარე ცრემლით
ტირის, ცრემლებს ღვრის, ცრემლად იღვრება, ცრემლებს აფრქვევს

ა-ლაჩჴა დაღმართი, თავდაღმართი. ლაჩჴა დყნტალეიტ იგი (ადამ.)
თავდაღმართზე დაეშვა

а-лада 1. ქვემოთ, ქვევით, დაბლა, ქვემოთკენ. 2. ქვემო, ქვედა. 3. სამხრეთი. **ладеи дадеи** ზემოთ-ქვემოთ, აღმა-დაღმა

а-лазаара რამეში ყოფნა, რამეში შერევა, გარევა. **ирылоу** ვისაც ისინი (თვისებები) ურევია

а-лаказаара რისამე გამოყენებით ყოფნა-არსებობა. **излаказ** რითაც იგი (ნივთი) არსებობდა

а-лалара რისამე რამეში შერევა, შესვლა, შეერთება. **иалалеит** გაერია, შეერია, შეუერთდა. **абри еипъш аус уаламлан!** შენ (მამაკ.) ასეთ საქმეში ნუ გაერევი!

а-ламысда უნამუსო, უსინდისო

лара ის, იგი (ქალი)

а-ларкәра ვინმეს მიერ რისამე დაბლა დაწევა, ძირს დახრა, დახრევილება. **убри ажәа ихы ланаркәит** იმ სიტყვამ მას (მამაკ.) თავი დაახრევინა. **схы ласыркәуеит** თავს ვხრი, თავს ვიხრი

а-ларць ლურჯა, მტრედისფერი (ცხენი)

а-лахьынца ბედისწერა, მომავალი ბედი, განგება. ზედმიწევნით: შუბლზე დაწერილი

а-лацара რაიმეში რისამე შეტანა, შეყვანა, შეშვება. **аашьара хәа улоуцашам** შენ (მამაკ.) სიზარმაცეს არ აჰყვები, (ზედმიწ.: სიზარმაცეს შენში არ შეუშვებ)

а-лаша ნათელი, მბრწყინავი, მანათობელი, კაშკაშა, მოკაშკაშე

а-лашара 1. სინათლე, შუქი. 2. ბრწყინვა, ნათება, კაშკაში. **илашоит** ბრწყინავს, ანათებს, კაშკაშებს

а-лашьца ბნელი. **ацых лашьца** ბნელი ღამე

а-лбаара დაბლა, ქვევით ჩასვლა, ჩამოსვლა, ძირს დაშვება. **дылбааит** იგი (აღამ.) დაბლა, ქვევით, ძირს ჩავიდა, ჩამოვიდა, დაეშვა

а-лгара 1. გათავება, დამთავრება, მორჩენა. 2. გადატ.: ვისიმე გათავება, დაღუპვა, მოსპობა, მოკვლა, ბოლოს მოღება. **гәыла сылгеит** მან გულთ (გრძნობით) მომკლა. **усылга!** გამათავე! მომკალი! **дсылгауан** იგი (აღამ.) მე ბოლოს მომიღებდა, გამათავებდა, მომკლავდა

ა-ლეირა ზემოდან ჩამოსვლა. **აқәа леиуеит** წვიმა მოდის. **ақәа леиуеит пхалк хышәтызшәа** ისე წვიმს, თითქოს კოკა წაიქცაო, კოკისპირულად წვიმს

ა-ლიაара სადმე დაბადება, ამოზრდა

ა-ლкра გამოყოფა, გამოცალკეეება. **ирылкуп** იგი (ნივთი) მათგან გამოყოფილია, გამოცალკეეებულია

ა-ლкьра განზე გადგომა, განდგომა, განრიდება. **дрылкьит** იგი (ადამ.) მათ განზე გაუღვა, განუღვა, მათ განერიდა

ა-ლшара შექლება. **исылшоит** შემიძლია. **исылшозар** თუ შემიძლია, თუ შევძლებ

ა-лымҳа ყური. **алымҳа аҭара** ყურისგდება, მოსმენა. **илымҳа ииҭеит** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) ყური მიუგდო, მოუსმინა

а-лых რჩეული, საუკეთესო. **абырфын лых** რჩეული აბრეშუმი; გადატ.: ნაზი, მშვენიერი ქალი

М

ма ან, ანდა

ა-мазаара ქონება, ყოლა. **исымоуп** მე ის (ნივთი) მაქვს, მე ის (სულიერი, ან ადამიანი) მყავს, მე ისინი მაქვს, მე ისინი მყავს. **измам** ვისაც ის (ნივთი) არა აქვს, ვისაც ის (სულიერი, ან ადამიანი) არა ჰყავს, ვისაც ისინი არა აქვს, ვისაც ისინი არა ჰყავს. **იҭеи икәадыри ахьынеимоу, дагьмариам рыхә зшьаша** მას (მამაკ.) რომ ცხენ-უნაგირი აქვს, იოლი მოსაძებნიც, ადვილად საპოვნელიც არ არის ის, ვინც მათ შეფასებას შეძლებს, მის ცხენ-უნაგირს ფასს ვერვინ დასდებს

ა-мазарах ნაქურდალი, ნაპარავი, მოპარული

макьа ჯერ, ჯერაც, ჯერ კიდევ, ჯერჯერობით

макьана ჯერ, ჯერაც, ჯერ კიდევ, ჯერჯერობით

мам არა. **мам хәа** არა მეტქი, არა-თქო, არაო

ა-маншәалара გამართლება, ხელის მომართვა. **сманшәаланы аҭеы сзаагар** თუ გამიმართლა, თუ ხელი მომემართა და ცხენი მოვიყვანე...

мап არა. **мап анакәха** თორემ, თუ არა და

ა-мариа 1. იოლი, ადვილი. 2. გადატ.: იოლი მოსაძებნი, ადვილად საპოვნელი. **იџи икџადыри ахынеимоу, дагьмариам рыхџ зшьаша** მას (მამაკ.) რომ ცხენ-უნაგირი აქვს, იოლი მოსაძებნიც, ადვილად საპოვნელიც არ არის ის, ვინც მათ შეფასებას შეძლებს

ა-марџья! მარჯვედ! ყოჩაღად!

ა-маџџыс ელვა. **дыди маџџыси** ელვა და ქუხილი. **адыд-маџџыс** ელვა-ქუხილი, ელჭექი

ა-мдыр უვიცი, შეუგნებელი

а-мдырра უვიცობა, შეუგნებლობა

а-мдырхара უვიცად, შეუგნებლად გადაქცევა. **сымдырхеит** შეუგნებელი გავხდი

а-мза მთვარე

моумоу არა

а-мра მზე. **амра халеит** მზე ამოვიდა

мхџакџа იხ. **имхџакџа**

а-мџ ტყუილი, სიცრუე

мџымкџа იხ. **имџымкџа**

а-мџа ცეცხლი. **амџа еиқџуџоит** შენ (მამაკ.) ცეცხლს ანთებ

а-мџакра 1. რისამე დაჭერა, დაკავება ქვემოდან, ქვევიდან. 2. რისამე მიშვერა ქვევიდან, შეშვერა. **Сафар днеины игџы имџеикуеит** საფარი მიდის და მას (იარაღს) გულს, მკერდს უშვერს ქვემოდან

а-мџ ძალა, ღონე. **мџыла** ძალით, ძალდატანებით

а-мџымхара უძლურება, ძალის უკმარისობა. **амџымхара ақџშџара** უძლურების დამართება; გადატ.: ძალადობის მსხვერპლად გახდომა. **амџымхара дақџშџеит** იგი (ადამ.) ძალადობის მსხვერპლი გახდა

а-мш დღე. **ахымшк** სამი დღე

а-мыз თვე

а-мџа გზა. **мџасы** გზად, გზაში

а-мџаду დიდი გზა, გზატკეცილი

а-мџахџаста ბილიკი

Н

а-наара 1. დახრილობა. 2. ფერდობი, მთის კალთა

а-навакнаҳара რისამე იქითკენ, რისამე გვერდით დაკიდება.
(и)навакнеиҳаит მან (მამაკ.) იგი (ნივთი) რაღაცის გვერდით მიაკიდა

а-нагза 1. სრული, მთელი, მთლიანი. 2. სრულყოფილი

а-нагзара შესრულება, აღსრულება. **инасыгзеит** შევასრულე, აღვასრულე. **инарыгзароуп** მათ უნდა შეასრულონ, უნდა აღასრულონ. **нагзарала** შესრულებით, აღსრულებით; გადატ.: სრულად, სრულყოფილად, უკლებლივ

а-нажьра 1. მიგდება, მიტოვება. 2. დატოვება. 3. მიტევება, პატიება.
исанеижьт მან (მამაკ.) მე მომიტევა, მაპატია. 4. გამოტოვება, გამოკლება

а-накра იქითკენ დაჭერა, იქით დაკავება

нак 1. იქით, იქითკენ, იქ. **успыртц нак!** იქით გამშორდი! იქით გამეცალე! 2. განზე, გვერდით, გვერდზე

а-налп̄шра რამეში გამჭოლად გახედვა, გაჭვრეტა. **унарылп̄шны** შენ (მამაკ.) გამჭოლად გაიხედავ რა...

а-напы ხელი. **нап казала** ოსტატის ხელით, ხელოვანის ხელით, დახელოვნებული ხელით. **анапы анызаара** ვისიმე ხელთ ყოფნა. **унапы сануп** შენს (მამაკ.) ხელთა ვარ. **анапы анцара** ხელზე რისამე დადება; გადატ.: დავალების მიცემა, საქმის ჩაბარება. **рнапы ианылцоит** იგი (ქალი) მათ რაღაცას ავალებს, დავალებას აძლევს, საქმეს აბარებს

а-наргзара შესრულებინება, აღსრულებინება. **ҳнанаргзап** იგი (ნივთი) ჩვენ რაღაცას შეგვასრულებინებს, აღგვასრულებინებს

а-нархара რაიმესკენ გადახრა, გადაწევა; გადატ.: მიმართულების არჩევა.

нас მერე, შემდეგ, შემდგომ

а-насып̄ ბედი, ბედნიერება, იღბალი

а-нахара რისამე იქით მიწევა. **ап̄шәма асқам амцахь днахеит** მასპინძელმა სკამი ცეცხლისკენ მისწია

а-нахыс მას მერე, მის შემდეგ

ა-наццара 1. მიმატება. 2. ნათქვამზე რისამე დამატება, დაძენა.
инацицит მან (მამაკ.) დასძინა

-нацы ვიდრე, ვიდრემდის, სანამ, სანამდე. **уқанацы** ვიდრე, სანამ
შენ (მამაკ.) იარსებებ

ა-нашьтра 1. მიშვება, გაშვება. 2. ძაღლის მიტევა, მიქსევა,
მიქსიანება. 3. მიგზავნა. 4. თმის გაშლა, გადაშვება. **лыхцэы**
нашьтны дыкоуп იგი (ქალი) თმაგაშლილია, ნაწნავი დაშლილი აქვს

ა-наџра ხმის მიწვდენა, ხმის გაგრძელება, ხმის მიღწევა. **хара**
инаџуеит იარა **иажэхэ** მისი (მამაკ.) ამბავი შორს აღწევს, იგი
სახელგანთქმულია

ა-наџсра ვინმესთვის, რამესთვის გვერდის ავლა, გვერდით ჩავლა.
уи днаиџсит მან (ადამ.) მას (მამაკ.) გვერდი აუარა, გვერდით ჩაუარა

ა-неига მისასვლელი, მისავალი, რითაც მისვლა შეიძლება

ა-неира მისვლა. **днеиуеит** იგი (ადამ.) მიდის. **схы инеирым ушка**
ჩემი ტყვია შენამდე (მამაკ.) არ მოვა

ა-неирта მისასვლელი, წასასვლელი. **неиртас** **имоуп хара хыхьгы**
მას (მამაკ.) ჩვენამდეც მოესვლება, მას ჩვენამდე მოსასვლელი გზაც
აქვს

ა-ниара 1. შეხვედრა. 2. დამართება, შემთხვევა. **даниеит** მას (ადამ.)
რაღაც დაემართა, შეემთხვა. **дзынио** რაც მას (ადამ.) ემართება

ა-нкыдцара რისამე რამეზე დადება, ჩამოდება, შემოდება. **ухы**
нкыдца! შენ (მამაკ.) თავი მიდევ! თავი ჩამოდევი (ბალიშზე)! ცოტა
წაიძინე!

ა-нџкъара იარაღის გავარდნა, გასროლა. **атапанча** **иныџкъеит**
დამბაჩა გავარდა, დამბაჩამ გაისროლა

ა-нхара ცხოვრება. **дынхоит** იგი (ადამ.) ცხოვრობს

ა-нхашья ცხოვრების წესი, ცხოვრების მანერა

ა-нцэа ღმერთი, ღვთაება, უფალი. **анцэа ицьшьоуп!** მაღლი
უფალს! მაღლობა ღმერთს! **анцэа сишэиит** ღმერთმა დამწყეველა

ა-нцара 1. რისამე რამეზე დადება. 2. გადატ.: დავალების მიცემა,
საქმის ჩაბარება. **рнапы** **ианылцоит** იგი (ქალი) მათ რაღაცას
ავალებს, დავალებას აძლევს, საქმეს აბარებს. 2. ჩაწერა, წარწერა.
иазанцашам რაღაცა ვერ ჩაიწერება

ა-ნыжьრა 1. მიგდება, მიტოვება. 2. დატოვება. **ИНИЖЬИТ** მან (მამაკ.) რაღაც დატოვა. 3. გამოტოვება, გამოკლება. **ЕГЫНМЫЖЬКӘ** უკლებლივ. 4. მიტევება, პატიება

ა-нықәырғалара რისამე ხტუნვით, კუნტრუშით ტარება, ხტუნება. **аларць нықәирғалоит** იგი (მამაკ.) ლურჯას მიახტუნებს, მიაკუნტრუშებს

ა-ныкәара 1. მგზავრობა. 2. მოგზაურობა. 3. მოქცევა, ქცევა. **дышныкәашаз ихасабқәеит** მან (აღამ.) იანგარიშა, გათვალა, განსაზღვრა, თუ როგორ მოქცეულიყო

ა-нырғара გათბობა, შეთბობა. **амца унырға!** ცეცხლთან გათბი! ცეცხლით შეთბი!

ა-ныцакра რისამე დაბლა დაწევა. **лыбжы ныцак дцәыуоит** იგი (ქალი) ხმის დაწევით ტირის, ხმადაბლა ტირის

ა-нышьталара წამოწოლა, მიწოლა. **унышьтал!** შენ (მამაკ.) წამოწექი!

О

Одышь ოდიში, სამეგრელო

П

-

Ғ

а-ғацха ფაცხა, წნული ქოხი

ა-ჩაყჩაყრა ლამაზად, მშვენივრად გამოყურება.
ძჩაყჩაყყუეიტ იგი (ადამ.) ლამაზად, მშვენივრად გამოიყურება
ა-ჩეიჩჷ ბედისწერა, მომავალი ბედი, განგება
ა-ჩჷკარა წესი, გადაწყვეტილება, დადგენილება
ა-ჩჷსაა(ტა) ფრინველი
ა-ჩჷსაბარა ბუნება
ა-ჩჷსრა 1. სიკვდილი. 2. კვდომა. **სჷჩჷსჷროუპ** უნდა მოვკვდე.
ა-ჩჷსტა ხეობა
ა-ჩჷსტჷჷა ღრუბელი. **აჩჷსტჷჷა ეილაჩ** სქელი ღრუბელი
ა-ჩჷსშჷარა დასვენება, მოსვენება, სულის მოთქმა. **ყარა ყჩჷსჷ შჷა!**
 შენ (მამაკ.) დაისვენე, მოისვენე, სული მოითქვი!
ა-ჩჷსჷ I. სული. **ჩჷსჷლა** სულით. **გჷყლეი ჩჷსჷლეი** სულითა და
 გულით
ა-ჩჷსჷ II. მკვდარი. **იჩჷსჷ-ინჷა** მკვდარი, ან გადარჩენილი,
 ცოცხალი, ან მკვდარი. **იჩჷსჷ-ინჷა [აუს]** ინარყზაროუპ მათ
 ცოცხლებმა, ან მკვდრებმა საქმე უნდა აღასრულონ
ჩჷსჷსჷჷოუ სულიერი, სულდგმული
ა-ჩჷსჷჷა საშველი, გამოსავალი. **ჩჷსჷჷა იმამ** მას (მამაკ.)
 საშველი არა აქვს, სხვა გამოსავალი არა აქვს
ა-ჩჷჷა თბილი
ა-ჩჷჷარა სითბო. **ჩჷჷარა ამამკჷა** სითბოს უქონლად
ა-ჩჷჷაშჷარა 1. სირცხვილი. 2. დარცხვენა. **დჷჩჷჷაშჷოიტ** რცხვენია,
 ერცხვინება, ირცხვენს. **დჷჩჷჷაშჷაზააპ ატაца** რძალს თურმე
 შერცხვა, რძალმა თურმე ისირცხვილა. **იჩჷჷეიშჷოზ** რაც მან (მამაკ.)
 სამარცხვინოდ მიიჩნია, რაც მან ისირცხვილა
ა-ჩჷჷჷს სიზმარი
ა-ჩჷჷჷნ ზაფხული. **ჷსინგჷჷ ჩჷჷსინგჷჷ** ზამთარიც და ზაფხულიც,
 ზამთარ-ზაფხულ, ზამთარშიც და ზაფხულშიც
ა-ჩჷჷჷაზარა 1. თვლა, დათვლა. 2. ჩათვლა, მიჩნევა. **იჩჷჷჷაჷეიტ** მან
 (მამაკ.) ისინი მიიჩნია, ჩათვალა
ა-ჩჷჷჷალ კოკა, ფოხალი. **აკჷა ლეიუეიტ ჩჷჷჷალკ** ხჷშჷტჷსჷა ისე
 წვიმს, თითქოს კოკა წაიქცაო, კოკისპირულად წვიმს
ა-ჩჷჷჷალარა მოულოდნელად შეხვედრა, გადაყრა. **უსჷჷიმჷჷალან!** შენ
 (მამაკ.) მოულოდნელად არ შემხვედე! არსად გადამეყარო!
ა-ჩჷჷჷჷსზა ქალიშვილი, ქალწული, ახალგაზრდა ქალი

ა-ჩჰაყის 1. ქალი. 2. ცოლი, მეუღლე

ა-ჩჰაყარა გაწყვეტა, მოწყვეტა. **აყყჰაჰაჩჰაყარა** გათაყება, დამთაყრება, მოთაყება, მოღევა, ბოლოს გამოჩენა, ბოლოს მოღება, დაბოლოება. **რყყჰა ჩჰაყომ ილაჩყრჰა** არ მთაყრდება, არ იღევა მისი (მამაკ.) ცრემლები, მის ცრემლებს ბოლო არ უჩანს

ა-ჩჰაჰა 1. ნატეხი. 2. ნაგლეჯი. 3. ნამსხვრევი. 4. ნამტვრევი. 5. ნაწყვეტი. გადატ.: ძალიან მსგავსი. **არაშ ჩჰაჰა** რაშის მსგავსი, რაშისებური

ა-ჩჰაჰა ლამაზი, მშვენიერი

ა-ჩჰაჰარა სილამაზე, მშვენიერება

ა-ჩჰაჰარა თავისით გალამაზება, დამშვენება, გამშვენიერება. **იჩჰაჰაეიტ** ის (ნივთი) გალამაზდა, დამშვენდა, გამშვენიერდა

ა-ჩჰარა 1. ცქერა, ყურება. **დიჩჰაეიტ** იგი (ადამ.) მას (მამაკ.) შესცქერის, შეჰყურებს, უყურებს. 2. შესახედაობა, გარეგნობა. **ჩჰარა** შესახედაობით, გარეგნობით. **ასი ჩჰარა** თოვლისფერი, თოვლის შესახედაობისა

ა-ჩჰაჰა 1. მასპინძელი. 2. პატრონი. 3. ქმარი, მეუღლე

ა-ჩჰარა შეხვედრა, დახვედრა, მიგება, შეგება. **დიჩჰაეიტ** იგი (ადამ.) მას (მამაკ.) შეხვდა, დახვდა, მიეგება, შეეგება

ა-ჩჰარა ვინმესაგან, რამისაგან მოშორება, ჩამოშორება, ჩამოცილება, გაცლა, თავის დანებება. **ძაჩჰარაყამაჰაეიტ** იგი (ადამ.) მას (ნივთს) ვერ ელეოდა. **უსჩჰარა ნაკ!** იქით გამშორდი! იქით გამეცალე!

ა-ჩჰაჰარა გამოცდა. **იჩჰაჰაეიტ** ის (ნივთი) შენ (მამაკ.) გამოსცადე

რ

ა-რჰჰი ბედი, იღბალი, ბედნიერება

ა-რჰა 1. ბევრი, მრავალი. 2. ბევრად, მრავლად, მეტად, ბლომად. **ირჰაეოუპ** ბევრია, მრავალია, ბლომადაა

ა-რჰაშარა ბევრად მიჩნევა, ბევრება. **ირჰაეიშაეიტ** მან (მამაკ.) ისინი ბევრად მიიჩნია, მას ისინი ებევრა

ა-рашь რაში. **арашь пѣаха** რაშის მსგავსი, რაშისებური

ა-рбара დაშრობა, გაშრობა, ამოშრობა. **иирбеит** მან (მამაკ.) ისინი დააშრო, გააშრო, ამოაშრო

ა-ргара წაყვანინება, წაღებინება. **ахьмызѣ** **аргара** ვინმეს მიერ სხვისი შერცხვენა, ლაფში ამოსვრა, თავის მოჭრა, სირცხვილში ჩაგდება. **иаҳәа ахьмызѣ баапѣсы шысургаз!** შენ (მამაკ.) მას (მამაკ.) უთხარი, როგორ საშინლად შემარცხვინე, როგორ ამომსვარე ლაფში, როგორ მომჭერი თავი, როგორ ჩამაგდე საშინელ სირცხვილში!

ა-ргьалара რისამე გაქნევა, გაქანება, გაკონწიალება. **иргьалеит** მან (მამაკ.) ის (ნივთი) გააქნია, გაიქნია, გააქანა, გააკონწიალა

ა-ргәакга მტანჯველი რამ, სატანჯველი, გამაწამებელი რამ

ა-рҕәҕәара რისამე გამაგრება, გაძლიერება. **абжы** **арҕәҕәара** ხმის გაძლიერება, ხმის ამაღლება, ხმის აწევა, ხმის გამკაცრება. **ибжы** **рҕәҕәаны** ხმამაღლა, ხმის აწევით, მკაცრი ხმით

ა-рзәзәара დაბანინება. **иҕы-инапы** **иирзәзәеит** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) ხელ-პირი დააბანინა

ა-рқяқяара რისამე რამეზე გადაფენა, გადაშვება. **ихтырҕа** **рқяқяаны** **имоуп** მას (მამაკ.) ყაბალახი (მხრებზე) აქვს გადაფენილი

ა-рқяиага თავის გასამართლებელი. **хы** **рқяиага** **ажәа** თავის გასამართლებელი სიტყვა

ა-рлашара განათება, გაბრწყინება. **(и)ирлашеит** მან (მამაკ.) ის (ნივთი) გაანათა, გააბრწყინა. **адыд-мацәыс** **имҕа** **арлашоит** მას (მამაკ.) ელვა-ქუხილი გზას უნათებს. **дкачҕоит** **амза** **апсабара** **шарлашо** **еипѣш** იგი (ადამ.) ისე კაშკაშებს, როგორც მთვარე ანათებს, აბრწყინებს ბუნებას

ა-рҕыс ჭაბუკი

ა-рҕхашьяага სამარცხვინო, შემარცხვენელი რამ. **ҕыпныхәаси** **рҕхашьяагаси** **иузхоуп** შენ (მამაკ.) ისინი გეყოფა, გყოფნის სასაყვედუროდ და სამარცხვინოდ

ა-рҕхашьяара ვინმესაგან ვისიმე შერცხვენა, საქციელის გამო დაძრახვა, საყვედურის თქმა. **убри** **азыхәан** **сзырҕхашьяода?** იმის (ნივთის) გამო ვინ დამძრახავს?

ა-ртынчра ვისიმე დამშვიდება, დაწყნარება. **саауртынчып** შენ (მამაკ.) მე დამამშვიდებ, დამაწყნარებ

ა-рха მინდორი, ველი

ა-рхацара ვინმესაგან ვისიმე დაკაცება, დავაჟკაცება. **აგაყ** **არхацара** გულის გამამაცება, გაგულადება, გულის გამხნეება. **იგაყ** **архацит** მას (მამაკ.) რაღაცა გულს უმამაცებს, აგულადებს, გულს უმხნეებს

ა-рхиара რისამე გამზადება, მომზადება. **фатәык бырхиароуп** შენ (ქალი) რაიმე საჭმელი უნდა გაამზადო, მოამზადო

ა-рхәмарра რისამე, ვისიმე ათამაშება. **рычкәа идырхәмарт** მათ თავიანთი ცხენები აათამაშეს

ა-рхара I. გაგონებინება, მოსმენინება. **зегы иирхәит** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) ყველაფერი მოასმენინა, გააგონა (ე. ი. უთხრა)

ა-рхара II. დაფრთხობა. **дырхәит** იგი (ადამ.) დაფრთხა. **длацкьейт дшәа-дырхәауа** იგი (ადამ.) წამოხტა შეშინებულ-დამფრთხალი

ა-рхәара 1. თქმევინება. **иирхәейт** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) რაღაც ათქმევინა. **იგაყ** **инархәом** მას (მამაკ.) რაღაცას გული არ ათქმევინებს, გული უშლის თქმას. 2. დაკვრა (მუსიკალური საკრავისა)

ა-рцады მასწავლებელი, პედაგოგი

ა-рҧыхара ვისიმე გაღვიძება. **дирҧыхейт** მან (მამაკ.) იგი (ადამ.) გააღვიძა. **дмырҧыхакәа** მის (ადამ.) გაუღვიძებლად

ა-ршра რისამე გაცხელება, გახურება. **амца иаршыз** ვინც ცეცხლმა გაათბო, გაახურა

С

са მე (**сара** ნაცვალსახელის მოკლე ვარიანტი)

ა-салам სალამი, მისალმება. **саламышьтахь** სალამის შემდეგ, მისალმების შემდეგ

сара მე

ა-сас სტუმარი. **сасык** ვიღაც სტუმარი, რომელიღაც სტუმარი, ერთი სტუმარი

а-сахья სახე

ა-სყამ სკამი

ა-სრა 1. ცემა, დარტყმა. **აფართын ацъқәа** ирысуеит ქარიშხალი მუხებს სცემს, ურტყამს. 2. ქარის დაბერვა, ქროლა. **აფართын суеит** ქარიშხალი უბერავს, ქარიშხალი ქრის

ა-სყ თოვლი

Т

ა-тапанча დამბახა, რევოლვერი, პისტოლეტი

Тә

ა-тәара 1. ჯდომა. **дтәоуп** იგი (ადამ.) ზის. 2. დაჯდომა. **дтәоит** იგი (ადამ.) ჯდება

ა-тәытәра დატყვევება, დამონება. გადატ.: მოხიბლვა. **зегъы** **лтәылтәуеит** იგი (ქალი) ყველას ატყვევებს, იმონებს, ყველას ხიბლავს

Т

ა-тәара სტუმრის მოსვლა, სტუმრის წვევა. **дабатәхари сара** **истәаз?** სადაური უნდა იყოს ჩემთან სტუმრად მოსული, ვინც მეწვია?

ა-тәзаара 1. რამეში ყოფნა. გადატ.: განზრახვა. **сгәы** **итәоуп** გულში მაქვს, განზრახული მაქვს. **ргәы** **егьтәзам** მათ გულში არაფერი აქვთ, ცუდი არაფერი აქვთ განზრახული. 2. სტუმრის ყოფნა მასპინძელთან. **сас** **дүтәоуп** შენ (მამაკ.) სტუმარი გყავს. **иеибагәырһьон** **итәзи** **иарей** ერთმანეთს შეჰხაროდნენ სტუმრად მყოფი და იგი (მამაკ.)

ა-т(а)зызара: **агәы** **ат(а)зызара** შიშისაგან გულის აკანკალება, შიშისაგან გულის აცახცახება, შიშისაგან გულის აფანცქალება. **игәы**

ИТ(а)ЗЫЗОИТ შიშისაგან გული უკანკალებს, გული უცახცახებს, გული უფანცქალებს

а-так 1. პასუხი. **атакс** პასუხად. 2. საპასუხო. **атак ажәа** საპასუხო სიტყვა

а-талара 1. შემოზღუდულში შესვლა. **ашта дталоит** იგი (ადამ.) ებოში შედის, შემოდის. 2. გადატ.: დაღმართზე დაშვება. **лаһа дынталеит** იგი (ადამ.) დაღმართზე დაეშვა

а-тара ვინმესთვის რისამე მიცემა. **дба уи, цара узтаз!** ნახე ის (ადამ.), ვინც შენ (მამაკ.) განათლება მოგცა. **жәа рымтакәа** მათთვის

სიტყვის, პირობის მიუცემლად. **алымҗа атара** ვინმესთვის ყურის თხოვება, ყურის დაგდება, ყურის მიგდება. **алымҗа иитеит** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) ყური ათხოვა, ყური დაუგდო, ყური მიუგდო

а-тахра ნდომა, სურვილი. **истахуп** მინდა, მსურს. **истахым** არ მინდა, არ მსურს

а-таххара მონდომება, მოსურვება. **(и)иҗаххеит** მან (მამაკ.) რაღაც მოინდომა, მოისურვა, მას რაღაც მოუნდა, მოესურვა

а-тахәхәа ღრმად და მშვიდად, გულიანად ძილი. **дтахәхәа дыцәоуп** მას (ადამ.) ღრმად და მშვიდად, გულიანად სძინავს

а-таца 1. რძალი. 2. პატარძალი. **атаца хәычы** პატარძალი

а-тбаара სივრცე, სიფართოვე, სიგანე, სისრულე

а-ти(и)ра 1. ვისიმე ან რისამე გაგზავნა. 2. გაყიდვა. **иҗиуеит** იგი (მამაკ.) მას (ნივთს) ყიდის. **иҗиуам** იგი (მამაკ.) მას (ნივთს) არ ყიდის

а-ткьара რაღაცდიან რისამე ამოვარდნა. **агәы аткьара** გულის ამოვარდნა (შიშისაგან, ელდისაგან, სიხარულისაგან). **иажәа Сафар игәы интнакьеит** მისმა (მამაკ.) სიტყვამ საფარს გული (ელდისაგან) ამოუგდო, გული აუფანცქალა, მისმა სიტყვამ საფარი დააფრთხო

а-тоубан ღონიერი, ნასუქალი (ცხენი)

тшаша: лыла тшаша ქალის ცეცხლივით მწველი, ცეცხლოვანი, სხივოსანი თვალები

а-тызшәа ამბავი, სათქმელი, სალაპარაკო. **зегьы ирхәоит** იარა **итызшәа** ყველანი მის (მამაკ.) ამბავს ჰყვებიან

а-тырчаара შიგნიდან დასიება, შეშუპება. **лыла тырчаауп** მას (ქალს) თვალები დასიებული, შეშუპებული აქვს

а-тырра 1. ბუდე. 2. ბუნავი, სორო

ტ

ა-ტააზა რისამე საკადრისობა, შესაფერისობა. **იატამ** იგი (ნივთი) საკადრისი არ არის, შესაფერისი არ არის

ა-ტააშა კადრება, რისამე საკადრისად, შესაფერისად მიხნევა. **ისატააშაეიტ** იგი (ნივთი) ჩემს საკადრისად, შესაფერისად მივიხნე

უ

უა I. იქ

უა II. შენ (მამაკ.) (**უა** ნაცვალსახელის მოკლე ვარიანტი). **დბა უი,** **უა უაყდყზტყყ!** ნახე ის (ადამ.), ვინც შენ (მამაკ.) ადამიანად, კაცად გაქცია!

უაჟჟრაანზა აქამდე, ამ დრომდე

უაჟჟყ ახლა, ამჟამად, აწ

უაჟჟყ-უაჟჟყ ხშირ-ხშირად

უაჟჟყ-უაშყტან სადაცაა, საცაა, მალე, სწრაფად

უაყა იქ, იმ ადგილას

ა-უა 1. ვალი. 2. მოვალეობა. **უა** **ისყდყცეიტ** მან (მამაკ.) ვალად დამაკისრა, დამავალდებულა, დამავალა

ა-უაყა ნაბადი

უაყა შენ (მამაკ.)

უაყხ იქით, იქითკენ, იქითა მხარეს

უაყა 1. მეტად, უფრო. 2. სხვანაირად, სხვაგვარად

ა-უაყყ 1. ადამიანი, კაცი. **აყაყყ** **იაშა** მართალი კაცი, მართალი ადამიანი. 2. კაციშვილი, არავინ (უარყოფით ფორმაში მდგომ ზმნასთან). **უაყყ** **იშიმბა**ც ადამიანს ჯერ რომ არ უნახავს, არავის რომ არ უნახავს, არნახულად, არნახული

а-уадытәра ვისიმე ადამიანად, კაცად ქცევა. **дба уи, уа ууадызтәыз!** ნახე ის (ადამ.), ვინც შენ ადამიანად, კაცად გაქცია!

а-уадышья ადამიანობა, კაცობა

убас ისე, იმნაირად, იმგვარად

убасқан მაშინ, იმ დროს, იმჟამად

убри ის, იგი (შორს მყოფი, ან უხილავი). **убри еиңш** ისეთი, იმნაირი, იმგვარი; ისე, იმნაირად, იმგვარად

уи ის, იგი (შორს მყოფი, ან უხილავი) (**убри** ზმნისართის მოკლე ვარიანტი)

а-ура რისამე კეთება, ქმნა, მოქმედება, ჩადენა. **ишпәуури?** შენ (მამაკ.) როგორ იმოქმედებ? რას იზამ? როგორ მოიქცევი? **иууз** რაც შენ (მამაკ.) ჩაიდინე. **иуа изымдыруеит** მან (მამაკ.) არ იცის, რა ქნას; არ იცის, რა მოიმოქმედოს

урт ისინი (შორს მყოფნი, ან უხილავნი) (**убарт** ზმნისართის მოკლე ვარიანტი) // **уртқәа**

ус ასე, ამნაირად, ამგვარად (**убас** ზმნისართის მოკლე ვარიანტი)

а-ус საქმე. **аус ду** დიდი საქმე

ухәа და ასე შემდეგ, და ასე შემდგომ, და სხვა

Ф

а-фара ჭამა, შეჭმა. **иҗамлари чағьяк имфацзар!** ხომ შეიძლება, მას (მამაკ.) ჯერ პურის ლუკმაც არ ეჭამოს!

а-фартын // **а-фыртын** ქარიშხალი. **афартын суеит** ქარიშხალი უბერავს

а-фатә საჭმელი, საკვები. **фатәи-жәтәи** საჭმელ-სასმელი. **дынлацәажәашт шьыжь фатәы хәа** იგი (ადამ.) მას (ქალს) მოელაპარაკება დილის საჭმლის, საუზმის შესახებ

а-фды სუნი. აქ: ბოლი, კვამლი. **ахәышәблы фыҗгы неихатәеит** მას (მამაკ.) დამწვარი თოფისწამლის ბოლიც გადაეფარა

X

a-хаа 1. ტკბილი. 2. გემრიელი. 3. ალერსიანი, თბილი. **ажәа хаа** ტკბილი სიტყვა. **лажәа хаазаап** მისი (ქალის) სიტყვა ტკბილი ყოფილა. **жәа хаала** ტკბილი სიტყვით. **бла хаала** ალერსიანი, თბილი თვალთ, ალერსიანი მზერით

a-хагылара 1. რამეზე დგომა. 2. რამეზე შედგომა, დადგომა. 3. ვინმეს თავს დგომა (სნეულის მოვლა). 4. ვინმესთვის თავზე წამოდგომა, ვისიმე თავს დადგომა. **дылхагылеит** იგი (აღამ.) მას (ქალს) თავს წამოადგა, თავს დაადგა

a-хазаара რისამე თავზე, წვერზე ყოფნა, ზედ წამოცმულობა. **зхоу** ვისაც, რასაც ახურავს, წამოცმული აქვს რამე. **аихада зхоу алабашья** რკინის წვეტიანი, რკინაწამოცმული ალაბაშა, მუჯრა. **псызхоу** სულიერი, სულდგმული

a-халара მაღლა, ზემოთ ასვლა. **амра халеит** მზე ამოვიდა, მზემ მაღლა აიწია

a-хан სასახლე

a-хаҭара რაიმეზე რისამე გადაკვრა, გადაფარება. **иахаҭеит** მას (ნივთს) რაღაც გადაეკრა, გადაეფარა

хара 1. შორს. 2. შორი, შორეული. **умда хароуп** შენი (მამაკ.) გზა შორია, შორი გზა გაქვს, შორი გზა გიდევს წინ

á-хара 1. მოწვევა, მოქაზვა. 2. წოვა. **убри лакәын зкыка уахоз** ის (ქალი) იყო, ვის ძუძუსაც შენ (მამაკ.) წოვდი

a-xára ბრალი, დანაშაული. **бара бзықәшәаз бара ибхарам** რაც შენ (ქალს) შეგემთხვა, შენი ბრალი არ არის

харатә შორი, შორეული. **харатә сасык** შორიდან მოსული, შორეული სტუმარი

a-харштра 1. დავიწყება. **иухоумыршттыкәа** ის შენ (მამაკ.) არ დაივიწყო რა, დაუვიწყებლად, დაუვიწყრად. 2. დავიწყებინება. **рхы дхалырштѳеит** იგი (ქალი) მათ თავს ავიწყებინებს, თავდავიწყებაში აგდებს

a-хатәара 1. ზედ, თავზე, თავთან ჯდომა. 2. ზედ, თავზე, თავთან დაჯდომა. 3. რამეზე რისამე გადაკვრა, გადაფარება, ზედ დადება. ზედსიძედ შესვლა. **асы пшра неихатәеит** მას (მამაკ.) თოვლის

ფერმა გადაჰკრა, თოვლის ფერი დაედო. **ахәышәблы фыдгы**
неихатәит მას (მამაკ.) დამწვარი თოფისწამლის ბოლიც გადაეფარა

а-хаца 1. მამაკაცი, კაცი. 2. ქმარი. 3. ვაჟკაცი

а-хацкы: ухацкы сыпсааит! შენ (მამაკ.) მაგიერ მოვკვდე!
გენაცვალე!

а-хаштра დავიწყება. **ибхаштит** შენ (ქალს) ის (ნივთი)
დაგავიწყდა, შენ ის დავიწყე

а-хашьтахь თავის უკანა მხარეს, კეფისკენ

а-хкы სახეობა, ნაირსახეობა, ნიმუში

а-хкьара 1. ზედაპირის, ფერის სწრაფად შეცვლა. **ихәапштәы**
наихкьеит მას (მამაკ.) სახის ფერი, გარეგნობა უცებ შეეცვალა,
ფერმა გადაჰკრა. 2. გზის არევა, გზის შეშლა, გზის აბნევა, სწორი
გზიდან გადავარდნა. **дхымкьар псыхәа имам** მას (მამაკ.) გზა რომ
არ აებნეს, სხვა გამოსავალი არა აქვს; მას გზა უეჭველად აებნევა

а-хтырпәа // а-хтарпәа ყაბალახი, ბაშლიყი

а-хтыс შემთხვევა, ამბავი

а-хха-чча სიცილი

а-хцәы ნაწნავი

а-хҭәа ისრისპირი. **лаҭья инталоит ахҭәа иеипшшәа** ისინი
დაღმართზე ეშვებიან ისარივით

а-хы I.1. თავი (სხეულის ნაწილი). 2. თავი, დასაწყისი. **ахы инаркны**
ацыхәанынза თავიდან მოკიდებული ბოლომდე, თავიდან ბოლომდე

а-хы II. 1. ტყვია. 2. ისარი

а-хыгара 1. რისამე ზემოდან გადატანა, ვისიმე ზემოდან გადაყვანა.
2. დროის გაყვანა, დროის გადაცილება, ვადის დარღვევა. **абри**
ахымшк ирхымгакәа ამ სამ დღეზე გადაუცილებლად

а-хыдкыларა თავის შეფარება. **ихы рыдикылеит** მან (მამაკ.)
მათთან შეაფარა თავი, მათ თავისი თავი შეაფარებინა

а-хыжәжәара გადამტვრევა, გადატეხა, მსხვრევა, ლეწვა. **афартын**
суеит ацла хыжәжәо ქარიშხალი უბერავს და ხეებს ამტვრევს,
ლეწავს

ა-ხყჩარა რამეზე გადახტომა. **ყაღ იჩეიჩყუ ძაყიმჩოზაა** თურმე ადამიანი თავის ბედისწერას ვერ გადახტება, ვერ აიცდენს, თავიდან ვერ აიშორებს

ა-ხყრჩარა 1. ვისიმე, რისამე გადახტუნება რამეზე, გადასკუპება. 2. საქმის გადაღება. **აყს იაყსყრჩეიტ** საქმე გადავღე

ა-ხყრა 1. ზემოდან რისამე მოხსნა, ახდა, მოხდა. 2. ზემოდან რისამე ამოღება, ამოძრობა, ამოხდა. **იჩყსყ იყიყიტ** მან (მამაკ.) მას (მამაკ.) სული ამოხადა, სული ამოაძრო

ა-ხყხყჩარა თავის დაცვა, თავდაცვა

ა-ხყშაჲრა გულადმა წაიქცევა, ამოყირავება, ამოტრიალება. **დყნყშაჲტიტ** იგი (ადამ.) გულადმა წაიქცა, ამოყირავდა, ამოტრიალდა. **აკჲა ლეიყეიტ ჩყჲალკ ხყშაჲყშა** ისე წვიმს, თითქოს კოკა წაიქცაო, კოკისპირულად წვიმს

Хь

ა-ხყზ სახელი. **იყხყუპ** მას (მამაკ.) ჰქვია. **ჯაყხყзу** რასაც ჰქვია, ვისაც ჰქვია

ა-ხყზარა ვისიმე, რისამე დაწევა, წამოწევა. **ინაყხყზეიტ** დაეწია, წამოეწია

ა-ხყზყნდყლარა ვინმესადმი, რამისადმი ნაწერის მიძღვნა

ა-ხყმყზჲ სირცხვილი, აუგი, ავი სახელი. **აყხყმყზჲ ბააჩყსყ** საშინელი სირცხვილი, საშინლად სააუგო რამ. **აყხყმყზჲ არგარა** საკუთარი ქცევით სხვისი შერცხვენა, სხვისი ლაფში გასვრა, სირცხვილში ჩაგდება, სირცხვილის ჭმევა. **იაყჲა აყხყმყზჲ ბააჩყსყ шысургаз!** უთხარი მას (მამაკ.), რომ შენ (მამაკ.) საშინელი სირცხვილი მაჭამე!

ა-ხყჩარა დაცვა, მოვლა, პატრონობა, დარაჯობა. **(ი)იყხყჩეიტ** მან (მამაკ.) იგი (ნივთი) დაიცვა, მას მოუარა, უპატრონა, უდარაჯა

ა-ხყშააშა ცივი

ა-ხყბლა ოქროსთვალეობა, თვალმშეენიერი

ხყზლა-ჩყშალა სახელ-დიდებით, სახელოვნად, დიდებით

а-хыкәкәара წყლის წურწურით ჩამოდინება, ჩამოწრეტა. **азы ихыкәкәон** მას (ნივთს) წყალი წურწურით ჩამოსდიოდა

а-хыртәәцәа გადატ.: ნამდვილი ოქრო, ოქროს მსგავსი, ძვირფასი ადამიანი

Хә

а-хәаңшра ვინმესთვის, რამისთვის შეხედვა. **длыхәаңшит** მან (ადამ.) მას (ქალს) შეხედა

а-хәаңштәы სახის ფერი

а-хәартә 1. საშველი. 2. დამხმარე, მშველელი. **зегы рзыхәан дхәартә дууп** იგი (ადამ.) ყველასათვის დიდი დამხმარეა, მშველელია

а-хәдатәра ვისიმე წილის გარეშე, უწილოდ დატოვება. **дхәыдеитәит** მან (მამაკ.) იგი (ადამ.) წილის გარეშე, უწილოდ დატოვა

а-хәмарра 1. თამაში. 2. ხუმრობა. **дычча-хәмаруа диҭәаңшит** მან (ადამ.) მას (მამაკ.) სიცილ-ხუმრობით სახეში შეხედა

а-хәшьад ღალატი, საღალატო (საქმე, სიტყვა). **сыхәшьад шухәаз блала избеит** ჩემი თვალით ვნახე, რომ შენ (მამაკ.) ჩემი საღალატო რამ თქვი

а-хәы ფასი. **хәыла** ფასით, ფასად

а-хәылда ბეწვდაწყობილი. **ауапа хәылда** ბეწვდაწყობილი ნაბადი

а-хәыңха ძუძუმტე, ძიძის მიერ აღზრდილი

а-хәыңхара ძუძუმტეობა

а-хәыцра 1. ფიქრი. 2. დაფიქრება, ჩაფიქრება. **дхәыцит, даахәыцит** დაფიქრდა, იფიქრა

а-хәычы 1. პატარა, მცირე. 2. ცოტა, მცირედი

а-хәшьара რისამე შეფასება, ფასის დაღება. **дагымариам рыхә шьаша** იოლი სულაც არ არის მათი შეფასება

а-хәышәблы დამწვარი თოფისწამალი

X

xai! ჰაი! ოჰ! უჰ!

xara ჩვენ

a-xará I. 1. გაგონება, მოსმენა. **ac** **ნაიაxარ** თუ ის (მამაკ.) ასე გაიგონებს, ასე მოისმენს. **იზაxაუადა?** ამას ვინ გაიგონებს? ვინ მოისმენს?

a-xará II. შეძენა, დასაკუთრება. [**ачы**] **мчыла зxазгы, бзала дишьтуам** ვინც ცხენს ძალით დაისაკუთრებს, იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) ცოცხალს არ გაუშვებს

a-xarak მაღალი

a-xasabra 1. ანგარიში. 2. განსაზღვრა. **дышныкәашаз ихасабкәеит** მან (მამაკ.) განსაზღვრა, როგორ მოქცეულიყო

Xә

xәa 1. მეთქი, თქო, -ო. 2. სახელად. **Алмахсит xәa** სახელად ალმასიტი. 3. შესახებ. **дынлацәажәашт шыыжь фатәы xәa** იგი (ადამ.) მას (ქალს) მოელაპარაკება საუზმის შესახებ

á-xәara თხოვნა, ხვეწნა, მუდარა. **длыхәо-дылчо агәра лиргеит** მან (მამაკ.) ხვეწნა-მუდართი დაარწმუნა იგი (ქალი)

a-xәará 1. რამის თქმა. **(и)ихәеит** მან (მამაკ.) რაღაც თქვა. 2. ვინმესთვის რამის თქმა. **иалxәеит** მან (ქალმა) მას (მამაკ.) რაღაც უთხრა

xәаратaxым რა თქმა უნდა, რა სათქმელია, რა ლაპარაკი უნდა, რასაკვირველია

a-xәatә სათქმელი

a-xәсахәыцкәa ქალიშვილები, ქალწულები, ახალგაზრდა ქალები

a-xәызба დანა. **xәызбала** დანით

Ц

ა-цара წასვლა. **сабацахуа?** სადღა წავალ? როგორღა წავალ?

ა-цахәхә ძაღზე ცხელი, მხურვალე, მცხუნვარე. **ამრა цахәцахә** მცხუნვარე მზე

ა-цкра 1. რაღაცების ერთად ჭერა, ერთად დაკავება. 2. რამე საქმით ერთად დაკავება. **ирыцкуп** რაღაცით ერთად არიან დაკავებულნი

ა-цк(ы) სამაგიერო, სანაცვლო, საპასუხო. **ацк ажәа** საპასუხო სიტყვა

ა-цқьа 1. სუფთა. 2. წმინდა. 3. სუფთად. 4. წმინდად. 5. კარგად. **амџа цқьа иашьцылам** ვინც გზას კარგად არ არის შეჩვეული

ა-цқьахара წმინდად, სუფთად გადაქცევა, გასუფთავება, განწმენდა. **сыламыс цқьахаразы** ჩემი ნამუსის განსაწმენდად

ა-цха თაფლი

ა-ццакра 1. სიჩქარე. 2. აჩქარება. **бааццакыроуп!** შენ (ქალო) უნდა იჩქარო, უნდა აჩქარდე!

ა-ццатә დასამატებელი, მისამატებელი, დასაძენი

Цә

ა-цәажәара 1. ლაპარაკი, საუბარი. **дцәажәоит** ლაპარაკობს, საუბრობს. 2. ვინმესთან დალაპარაკება, გასაუბრება. **длацәажәеит** იგი (ადამ.) მას (ქალს) დაელაპარაკა, გაესაუბრა. 3. მოლაპარაკება. **длацәажәеит** იგი (ადამ.) მას (ქალს) მოელაპარაკა

ა-цәара 1. ძილი. **дыцәоуп** მას (ადამ.) სძინავს. 2. დაძინება. **дыцәоит** იგი (ადამ.) იძინებს, დაიძინებს. **изыцәашам** ისინი ვერ დაიძინებენ

ა-ცაგა 1. ცუდი. 2. ცუდად. **აგა** აბარა გადატ.: რისამე ცუდ საქმედ მიჩნევა. **აგა იაგაბომ** მას (მამაკ.) რაღაცა ცუდ საქმედ სულაც არ მიაჩნია. **აგალა** ცუდად. **აგანა** ცუდად. 3. ძალიან

ა-აეილაგარა 1. უნებურად შეცდომა, შეშლა, შეცდომის მოსვლა. **აეილაგეიტ** უნებურად შევცდი, შეემშალა, შეცდომა მომივიდა; უნებურად მცდარ გზაზე დავდექი

ა-აეცარა ვინმესაგან, რამისაგან წასვლა. **აამტა აეცეიტ** დრო წაგივა, დრო გაგექცევა, დაგაგვიანდება

ა-აეშარა ვისიმე, რისამე შიში. **აეშეიტ** მე მისი (მამაკ.) მეშინია

ა-აეაშ ნაცრისფერი

ა

ა-აა სიმართლე, ჭეშმარიტება. **ააუპ** მართალია, ჭეშმარიტია, სწორია

ა-ააკრა 1. ქვეშ, ქვემოდან რისამე დაჭერა, დაკავება. **ააპანა** **აგა იაეიკიტ** მან (მამაკ.) თავისი დამბახა გულზე მიიბჯინა, გულში დაიმიზნა. 2. აღნიშვნა. **ააანაკეიტ** ის რაღაცას ნიშნავს, რაღაცას აღნიშნავს

ა-აა მახვილი, მჭრელი, ბასრი, კარგად ალეხილი. **ააა** **აა** მახვილი თვალი, მახვილი მხერა

ა-აა 1. სწავლა. **აეიტ** იგი (მამაკ.) სწავლობს. 2. ცოდნა, განათლება. **აა აი, აა აუაა!** ნახე ის (ადამ.), ვინც შენ (მამაკ.) განათლება, ცოდნა მოგცა! **ააეი ააეი აა აა** ცოდნა და განათლება მას (მამაკ.) არ აკლია

ა-ააა 1. რისამე ქვეშ მოქცევა და გაქრობა. 2. გადატ.: ჯობნა, დამარცხება. **ააანარაიტ** მან (ნივთმა) მას (ნივთს) აჯობა, მან იგი დაამარცხა

ა-აა 1. წესი, რიგი. 2. მსგავსად, შესაფერისად, -ვით, -ებრ. **აეააა** ვრცელი რამის შესაფერისად. **აეააა** ტოლთა, თანასწორობა მსგავსად

ა-цкыс 1. ნაცვლად, მაგიერ, მაგიერად. 2. ვიდრე

ა-цкьара წამოვარდნა, წამოხტომა, წამოჭრა. **длацкьеит** იგი (ადამ.) წამოვარდა, წამოხტა, წამოიჭრა

ა-цла ხე

ა-цра დროის გასვლა. **хымш цит** სამი დღე გავიდა

ა-цыс ჩიტი

а-цых ღამე. **ацых лашьца** ბნელი ღამე

а-цыхәа კუდი, ბოლო. **ацыхәаһцәара** კუდის, ბოლოს მოწყვეტა; გადატ.: ვინმეს მიერ რისამე გათავება, დამთავრება, დასრულება, ბოლოს მოღება; თავისთავად გათავება, ბოლოს გამოჩენა. **рцыхәа һцәазом илаһырзқәа** მისი (მამაკ.) ცრემლები არ იღეოდა, არ თავდებოდა, მის ცრემლებს ბოლო არ უჩანდა

а-цыхәтәа ბოლო, დასასრული. **ацыхәтәа аһцәара** ბოლოს მოღება, მოსპობა, განადგურება. **аһсабара ацыхәтәа һцәарцы еһьягзамызт** ბუნების მოსპობას, განადგურებას აღარაფერი აკლდა

Цә

а-цәи-цәира 1. აქეთ-იქით ბრუნვა, ტრიალი. 2. წრიალი **дцәи-цәиуеит** იგი (ადამ.) წრიალებს. **дцәи-цәиуа** იგი (ადამ.) წრიალებს რა

-цәкьа ნამდვილად, მართლაც, სწორედ, სწორედაც, დიახაც, ...ც კი. **ацьнышьцәкьа** ეშმაკიც კი

а-цәыуара ტირილი. **дцәыуоит** იგი (ადამ.) ტირის

Ҷ

а-чаһьа პურის ლუკმა

ა-ჩარა სიცილი, გაცინება. **ДЫЧЧИТ** იგი (აღამ.) იცინის. **ДЫЧЧА-ДЫХӘМАРУА ДИҢАҢШИТ** მან (აღამ.) მას (მამაკ.) სიცილ-ხუმრობით სახეში შეხედა

ა-ჩыхә ძაფისაგან დამზადებული ბურთულა ან ფუნჯი, ყაბალახის ფუნჯი

ყ

-

ყ

ა-ყааибыҫара რამის საკეთებლად მომზადება, ძალის მოკრება. **иҫааибыҫеит** იგი (მამაკ.) მოემზადა, გაემზადა, ძალა მოიკრიბა

ა-ყахгара რამისთვის თავის არიდება. **уҫахымгакәа** თავის აურიდებლად, შენ (მამაკ.) მას (ნივთს) თავი არ აარიდო რა

ა-ყеиқәыкра 1. თავის შეკავება. 2. რისამე შესუსტება, დაკლება. **адыд-мацәыс аҫеиқәнакуеит** ელვა-ქუხილი სუსტდება, იკლებს

ა-ყеилахәара ჩაცმა, გამოწყობა. **иҫеилеиҳәеит** მან (მამაკ.) ჩაიცვა, იგი გამოეწყო

ა-ყларць ლურჯა ცხენი, მტრედისფერი ცხენი

ა-ყеңныхәа საყვედური. **ყ**еңныхәаси, рңхашьягаси иузхоуп შენ (მამაკ.) ის (ნივთი) გეყოფა სასაყვედუროდ და სამარცხვინოდ

ა-ყеңыхьчара თავის დაცვა რამისაგან, ვინმესაგან. **иҫеисцәыхьчеит** მან (მამაკ.) ჩემგან თავი დაიცვა, მიფრთხილდა. **уҫеисцәыхьча!** შენ (მამაკ.) ჩემგან თავი დაიცავი! მიფრთხილდი!

ა-ყы ცხენი. **ყ**ыла ცხენით. **ყ**ыла дқазоуп იგი (აღამ.) კარგი ცხენოსანია, ცხენოსნობის ოსტატია, ცხენენჯია

ა-ყыжәцара ვისიმე შესმა ცხენზე, ცხენზე დასმა. **дҫыжәицеит** მან (მამაკ.) იგი (აღამ.) ცხენზე შესვა, ცხენზე დასვა

ა-ყыларқәра 1. თავის დახრა. 2. საიდანმე ძირს, ქვევითკენ დაშვება. **иҫылаирқәит** მან (მამაკ.) თავი დახარა; იგი (მამაკ.) ძირს, ქვევითკენ დაეშვა

ფ

ა-ჟა ახალგაზრდა, ნორჩი. **макья дагьџоуп** იგი (ადამ.) ჯერაც ახალგაზრდაა

ა-ჟაгылара ვინმეს, რამის პირისპირ დგომა, პირდაპირ, წინ დგომა. **иаџагылоуп** იგი (ნივთი) მის (ნივთის) პირისპირ, პირდაპირ, წინ დგას

ა-ჟალара აღმართს, ფერდობს აყოლა. **иаџалт** იგი (ნივთი) აღმართს, ფერდობს აუყვია

ა-ჟაгъара მინაშენი, ფარდული

ა-ჟაгъшра სახეში შეხედვა. **диџагъшит** მან (ადამ.) მას (მამაკ.) სახეში შეხედა

ა-ჟათა ახალი. **ажәйтә-აџатә** ძველი და ახალი

ა-ჟაхәара რისამე რამეზე მიბმა, დაბმა. **иџы нџеихәеит** მან (მამაკ.) თავისი ცხენი მიაბა, დააბა

ა-ჟქართა ციცაბო. **амџа џქарта** ციცაბო გზა

ა-ჟхагаахара ვისიმე გაგიჟება, გადარევა, მოხიბლვა, ჭკუის დაკარგვინება. **иуаџышья-игъшзарала иџхагаахоит** **хахәсахәыцкәа** იგი (მამაკ.) თავისი ადამიანობითა და მშვენიერებით აგიჟებს, ხიბლავს, ჭკუას აკარგვინებს ჩვენს ქალიშვილებს

ა-ჟы 1. პირი. 2. -ში. 3. -თან. 4. -კენ. **аџы-анапы** ხელ-პირი. **иџы-инапы** იირვავა იმან (მამაკ.) მას (მამაკ.) ხელ-პირი დააბანინა

џымткәа ხმის ამოუღებლად, ჩუმად, უხმოდ

ა-ჟынцәაара ვისიმე ძალიან, მეტისმეტად, ნამეტნავად შეყვარება, ვინმეს სიყვარულით კვდომა, ვისიმე თავგადაკვლით შეყვარება.

дылџынцәаауеит მას (ადამ.) იგი (ქალი) ძალიან უყვარს, ნამეტნავად უყვარს, თავგადაკვლით უყვარს, იგი მისი სიყვარულით კვდება

ა-ჟыхара გაღვიძება. **дџыхеит** მან (ადამ.) გაიღვიძა

შ

ა-шанхара დაბნევა, დაბნეულობა. **дшанхеит** იგი (ადამ.) დაიბნა
ა-шаха თოკი, ბაწარი, ბაგირი
ა-шацахәа სწრაფად, უცებ, უცბად
ა-шаша 1. მბრწყინავი, მანათობელი. 2. პირნათელი, სახესხივოსანი ქალი. 3. პირმსუქანი, პირსავსე
ა-шкa 1. -კენ. 2. -თან. **асас ишкa** სტუმრისკენ, სტუმართან
а-шла ჭაღარა
а-штa 1. ეზო. 2. მოედანი

Шь

а-шьапы ფეხი
а-шьауга იარაღი, რითაც სისხლს იღებდნენ, რითაც შურს იძიებდნენ
а-шьахә კარგი, შესანიშნავი, მშვენიერი
а-шьра ვისიმე მოკვლა. **дишьуеит** იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) კლავს. გადატ. **амқа иашьыз ахаца** კაცი, რომელიც გზამ მოკლა, გზისგან მოკლული კაცი, მგზავრობისაგან ღონეგამოღეული კაცი
шьта ამიერიდან, ამის მერე, ამის შემდეგ, აწ
а-шьтазаара I. 1. ვისიმე, რისამე კვალზე დგომა, დევნა. 2. ძებნა, ძიება. 3. რაღაცის მიზნად ქონა. **ус дук сашьтоуп** ერთი დიდი საქმე მაქვს მიზნად. **асас идырра уашьтазами?** სტუმრის ცნობას არ დაეძებ? სტუმრის ვინაობის გაგება არ გაინტერესებს?
а-шьтазаара II. წოლა. **дышьтоуп** იგი (ადამ.) წევს. **дышьтами?** იგი (ადამ.) ხომ წევს? განა არ წევს? აკი წევს?
а-шьтахь 1. უკან. 2. შემდეგ, შემდგომ, მერე. **убри ашьтахь** იმის (ნივთის) უკან, მას შემდეგ, მის შემდგომ, მის მერე
а-шьтацара 1. ვისიმე დაწვევა. 2. რისამე ძირს დადება, დალაგება, დაწყობა. **иумбои, сабцъар ишнышьтасца?!** ხომ ხედავ, რომ იარაღი ძირს დავდე?!
а-шьтра გაგზავნა, გაშვება. **бзала дишьтуам** იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) ცოცხალს არ გაუშვებს. **егьымфа-егьымжә дышһаишьтуаз?!** იგი (მამაკ.) მას (ადამ.) უჭმელ-უსმელს როგორ გაუშვებდა?!
а-шьтыхра რისამე აწევა, აღება. **иаашьтихит итапанча** მან (მამაკ.) თავისი დამბაჩა აიღო. **ақьаад шьтымхзакәа** ქალაღლის აუღებლად;

გადატ.: წიგნის გარეშე, უწიგნოდ, ზეპირად, საგანგებო განათლების გარეშე. **ақьаад шытымхзакәа идыруеит** უწიგნოდაც იცის, ზეპირად იცის

а-шьха მთა

а-шьхәа ქუსლი. **ишьхәа даакәгьежыт** ქუსლზე შემოტრიალდა, სწრაფად მოტრიალდა

а-шьцылара 1. ჩვევა, ჩვეულება. 2. ვინმესთან, რამესთან შეჩვევა, შეგუება. **амқа цқьа иашьцылам** ვინც გზას კარგად არ არის შეჩვეული, შეგუებული, ვინც ის გზა კარგად არ იცის

а-шьыга მკვლელობის იარაღი, მკვლელობის საშუალება, რითაც მოკვლა შეიძლება. **сара схы уара ушьыгас сабцъар ахьынтә инеирым** ჩემი ტყვია ჩემი იარაღიდან შენს (მამაკ.) მოსაკლავად არ წამოვა

а-шьыжь 1. დილა. 2. დილისა. **ашьыжь фатәы** დილის საჭმელი საუზმე

Шә

а-шә კარი

а-шәара 1. შიში. 2. შეშინება. **дшәеит** იგი (ადამ.) შეშინდა, მას შეეშინდა. **длацкьеит дшәа-дырхауа** იგი (ადამ.) წამოხტა შეშინებულ-დამფრთხალი. **шәара ззымдыруа** ვინც შიში არ იცის, ვისაც არაფრისა ეშინია, უშიშარი

а-шәарта საშიშროება, საფრთხე. **ишәартазамшәа** თითქოს საფრთხე საერთოდ არ არსებობს

а-шәарах ნადირი, სანადირო ცხოველი

а-шәгәашә ჭიშკარი, კარიბჭე

а-шәи(и)ра დაწყევლა. **анцәа сишәиит** ღმერთმა დაწყევლა

а-шәыхра ტანსაცმლის გახდა, მოხდა, მოხსნა. **иуапа ишәихит** მან (მამაკ.) თავისი ნაბადი მოიხადა, მოიხსნა

Ы

-

Q

ა-ღაгылара წამოდგომა, აღგომა. **უღагыл!** შენ (მამაკ.) წამოდექი!
აღექი! **უღагылеишь!** აბა, წამოდექი! აბა, აღექი!

ა-ღада 1. ზემოთ, მაღლა, აღმა. 2. ზემო, ზედა, ზევითა. 3.
ჩრდილოეთი. **ладеи-ღადеи** ზემოთ-ქვემოთ; მაღლა-დაბლა; ზედა-
ქვედა; აღმა-დაღმა; სამხრეთითა და ჩრდილოეთით

ა-ღахара 1. რისამე მაღლა, ზევით აწევა. 2. რისამე გადაწევა.
дღахеит მან (ადამ.) რაღაც მაღლა, ზევით ასწია; მან რაღაც
გადასწია

ა-ღацхара // **ა-ღацкьара** 1. წამოვარდნა, წამოხტომა. 2. ცეცხლის
უცებ, სწრაფად ავარდნა, უცებ ანთება, აგიზგიზება, აბრიალება
(თავისით). 3. ვინმეს მიერ ცეცხლის უცებ ანთება, დაგიზგიზება,
აბრიალება. **амца дღацхеит** მან (ადამ.) ცეცხლი უცებ, სწრაფად
აანთო, დააგიზგიზა, ააბრიალა

ა-ღашьара უნებლიეთ შეცდომა. **сღашьеит** უნებლიეთ შევცდი

ა-ღнаlara შენობაში შესვლა. **дныღналт** იგი (ადამ.) შენობაში
შევიდა

ა-ღнуцка შიგ, შიგნით, რამეში

ა-ღны სახლი

ა-ღра სირბილი, რბენა, რბოლა. **дыღуеит** იგი (ადამ.) დარბის,
მირბის, გარბის. **иღуа** სირბილით, რბენით, რბოლით

ა-ღылкьара რაღაცოდან წამოვარდნა, წამოხტომა. **ииарта**
ддылкьеит იგი (ადამ., მამაკ.) თავისი საწოლიდან წამოვარდა,
წამოხტა

дыцья ორი (ადამ.)

Ц

-

Ць

ა-ць მუხა. [афартын] ацкәа ирысуеит ქარიშხალი მუხებს სცემს

ა-цъабаа დიდი შრომა, გარჯა, ჯაფა

цъаҳаным ჯოჯოხეთი

ა-цъашьара გაოცება, განცვიფრება, გაკვირვება. **ицъеишьеит** იგი (მამაკ.) გაოცდა, განცვიფრდა, მას გაუკვირდა

ა-цъбарра 1. სიძლიერე, სიმძლავრე, სიმტკიცე. 2. სიმკაცრე

ა-цъныш ეშმაკი, სატანა

ა-цъшьара მადლიერება, მადლიერების გამოხატვა, მადლობის თქმა, დამადლება (დადებითი შინაარსით). **анцәа ицъшьоуп!** მადლობა ღმერთს! მადლი უფალს! **азәы иуцъишьашам** ამის გამო შენ (მამაკ.) მადლობას არავინ გეტყვის, ამის გამო არავინ დაგიმადლებს

ქართულ-აფხაზური სასწავლო ლექსიკონი

Ақыртѳа–аҧсуатә арцага жәар

ა

აბა амарцѳа, аҧы, გადმოიცემა აგრეთვე აფხაზურ ზმნაში ჩართული –ишь სუფიქსით. აბა, ჩქარა, მოამზადე ვახშამი! амарцѳа, ирласны уаххѳа рхиа!

აბნევა: გზა-კვალის აბნევა ахкѳара. აგებნევა გზა და კვალი амда ухкѳოит

ადგომს აгылара. ადგა дгылеит. ადე(ქი)! угыл!

ავლა: 1. გვერდის ავლა авсра. აუარა გვერდი давсит. 2. აღმართის ავლა амарда аиасра. აღმართი აიარა амарда диасит
აი аа, абар, аҧа

აღერს-ი агѳыбзыҧра. აღერსით гѳыбзыҧрала

აღვა аҧსлыш. ედემს აღვად ასული (ქალი) зѳаҧашѳа бзиоу, цѳანат иҧагылоу аҧსлыш иадызоу (аҧхѳыс)

ამ абри, ари; убри, уи. ამ დროს абри аамҧазы, убри аамҧазы

ამადლება арҧარакра. ხმის ამადლება абжы аицыхра. ხმა აიმადლა ибжы неицихит

ამბაე-ი აჯაბჯь, ატყშა

ამის-ი აბრი იატყ, აბრი იტყ. ამის მეტი აბრი ადა, ადლაჟსა, უაჟა. რას ინატრებს ამის მეტს? აბრი ადა იიტახხოი? უაჟა იიტახხოი?

ამოღება ატყრა. ხმის ამოღება აყყტრა, აბჯყ არგარა. ხმას იღებს ჟყტყეიტ, იბჯყ აირგოიტ. ხმას არ იღებს ჟყტყამ, ჟყტყომ

ამოშრობა არბარა. ცრემლები ამოუშრო ლაბჯყშყჟა ირბეიტ

ამჟყყენად აარცა, ჟდუნეი აყყ. ამჟყყენადვე აარცაჟყჟა

ან მა. ან მოგიყვან იმ ცხენს, ან თავს შევწირავ შეს მეგობრობას მა იუზააზგაპ უბრი აყყ, მა სხყ აჟყყსაჟ უყყზარა

ანჟ (ანდა) მა

არ გადმოიცემა აფხაზურ ზმნაში ჩართული მ ელემენტით.

არა მაპ, მამოუ, მოუმოუ. არა, ვახშამს არ ვჟამ მაპ, უაჟყჟა სფომ

არად აყყს, აჯყყს: ზია-ხანუმი აღმასხიტს არად აგღებს ზია-ჟანყმ აღმაჟსიტ დუკ დიჯყჟაჟყუამ

არ(ა)ყინ აჯაჟყყ. ზია-ხანუმი არყის ათობებს ზია-ჟანყმ ლჟჟარა აჯაჟყყ ილჟომ

არაფერ-ი აყყყ. არაფერი შეუტყვიან აყყყ ეილიმკააჟ

არემარე აკაჟა-მყკაჟა

არის იოუპ, ლოუპ, აუპ; დყკოუპ, იყკოუპ. ვისი არის ფაცხა? იჯტყდა აჟაჟყა? ხარ უოუპ, ბოუპ; უყკოუპ, ბყკოუპ. შეს ხარ? უარა უოუმა? ბარა ბოუმა? არ ხარ ჟყყენის უჟადი უარა ადუნეი აყყ აჟყშაარა ჟმამ უაკაჟამ

არსად ჟყარგყ. არსად შემყყარო! ჟყარგყ უსჟყმლან!

ასრულება ანაგზარა. აასრულა ინაიგჟეიტ. დავალება ამისრულე! სყდჟა სყჟნაგზა!

ასულ-ი I. აჟჟა. სამეგრელოს ასულიან ლარა აგყრტყყლა დაჟჟაუპ

ასული II. იჟიანაუ. ედემს აღვად ასულიან ჟყანაჟ იჟიანაუ აჟსლყშ დადყჟოუპ (აჟჟყყს)

ატანა: აიტანა შიშის ჟარმა დაარაჟა დშაეიტ

აფხაზ-ი აჟსუა. აფხაზიან დაჟსუოუპ

აჟ აბრა, არა. ხან აჟ, ხან იჟჟნი აბრა, ჟნი უბრა

აქვ: აქვს იმოუპ, ილიმოუპ, იამოუპ. აღარა მაქვს მე სათქმელი
უაჰა აჰათა სომაჰამ

აღარ(ა) გადმოიცემა უაჰა “მეტად” სიტყვითა და აფხაზურ ზმნაში
ჩართული მ ელემენტით. სხვა გზა აღარ გაქვს უაჰა მოაკ უამ; დაეა
რსოჰა უამამ. გაქვავდა და აღარ იძვრის დჰანხანი დცოუამ.
აღარა მაქვს მე სათქმელი უაჰა აჰათა სომაჰამ

აღელვება 1. (ზღვისა) აისრა, აცაჰაჰრა; 2. (აღამიანისა)
აჰსეილაჰრა, აგაჰაჰრა; 3. (ცხენის შესურება) ცხენი ააღელვებს
რეჰა დირჰიტ

აღმართ-ი ამარდა

აღსარება აეაარტრა, აეააჰტრა

აშვება (დაბმულისა) აჰირტლრა. ზარის აშვება აჰარ აუშტრა

აშლა (მადისა) აფატა აილაჰრა, აფატა დაარა ატაჰრა

აჩქარება არცაკრა. ცხენები აჩქარებს რეჰა დირცაკიტ

აწ შტა, უაჰაშტა. დროა, აწ კი გაემურე! იამტოუპ, შტა
უცაკი!

ახალგაზრდა აუადი ჟა

ახლა უაჰა, უაჰაშტა. ახლა წადი! უაჰაშტა უცა!

ბ

ბარ-ი აკარშარა, ადაჰაშარა. მთა და ბარი აშხეი აკარშარეი,
გეი შხეი

ბარბაცი-ი აგირგირრა, აგარაგარა. ბარბაციით აიარა დგირგირრა,
დგარაგარა ხიხი დიასიტ

ბაშლიყ-ი (ყაბალახი) აჰარტრა, აჰარტრა

ბედ-ი ანასიჰ, არაჰი. ბედს რას უჩივი? უნასიჰ, არაჰი
უაჰაშუაჰეი?

ბელაურ-ი აეჰი ტოუჰან

ბევრ-ი რაცა, რაცაჰი

ბინა 1. (საცხოვრისი) აჰნი; 2. (თავშესაფარი) აჰცაკირტა. ბინა
გვინდა აჰცაკირტა ჰტაჰუპ

ბიჭობა არჩისრა; აფირხაყარა; ახაყაშა, აუადყშა
ბნელ-ი ალაშყა, ილაშყოუ. ბნელი კუთხე აკააკ ლაშყა. ბნელა
ილაშყოუ

ბოლოს აყიხაყან

ბრუნვა აგყეჟრა. სულის ბრუნვა აჩსყ ლაგა-ღაგარა

ბუდე ატრა, აყიდრა. ბუდედ მოჩანს ტყდრაყას იააბოიტ

ბუნება (ადამიანისა) აკააშა. მარტო წრთვნა რას იზამს, თუ
ბუნებამც არ უშველა? აბჟარა მაყარა იკანაყარი აჩსაბარაგყ
ანიყიმხრააუა?

ბურთად მყილს, ამყილ ეიჩშ. სიტყვის ყელში ბურთად გაჩრა
აჟააკა აკყრკ აყი ამყილ ეიჩშ აკყლაყარა. ყჩრება ბურთად
ყელში სიტყვა აჟააკა იკყრკ აყი ამყილ ეიჩშ იკყლაყოიტ

ბ

გაგება აილკარა. ვინ გაიგებს? იეილყკააუადა? რომ გაიგო, რა
სთქვა კმარმა? იანიეილიკააზ იიყაზეი ლხაყა?

გაგონება აყარა. გაიგონა იაყაიტ

გადაგდება აკაჟრა. გადააგდო იკაიჟყიტ. დარდის გულიდან
გადაგდება აგაყაა აკაჟრა. გადაიგდე გულიდან! აგაყაა იკაჟ!

გადაკოცნა აგაყრა. გადაკოცნა მან ის დიგაყიყიტ

გადამდეგ-ი: ჩვეულების გადამდეგი აყასკაა რეილაგადყ

გადამფრენ-ი იჩყრა. კლდიდან კლდეზე გადამფრენი ცხენი
აყრანტა დაყა აყრახყ იჩყრა აყი

გადარევა აყაგააყარა, არყაგარა. ბიჭობით და სილამაზით
ქალებიც კი გადარია იუადყშა-იჩშყარალა იყაგააყეიტ აყაყაყა

გადაყრა (დრუბლებისა) აყტაკაა რეიმპრა. გადიყარა, დადგა დარი
აყტაკაა ეიმყინ ამშ ბზიაყეიტ

გადაძრობა იхашьтахь аџахара. ბაშლიყი რომ გადიძრო... ихтарња
ихашьтахь данџаха...

გადმოსტომა (ცხენიდან) аџыжәџара. გადმოსტა ცხენიდან
дџыжәџеит

გავარდნა (მეხისა) аџ асра. გავარდება მეხი аџ асуеит

გავლა ашә адәылцра. გავლო კარი ашә дындәылцит

გაზრდა аазара. გაზარდა диааზეит. კაცად ვერ გამიზრდისარ
усзымааზეит хацас

გაზრდილ-ი аазамტა. გაზრდილ-გამოწვრთნილ-ი иаазаз–ииабжьаз.
დედიჩემის გაზრდილი ხარ сан илаазаз уоуп. ყველა მისი
გაზრდილია зегьы иара иаазамтәцәа роуп

გათბობა арњхара. ათბობს ирњხოит. ზია-ხანუმი არვის ათბობს
Зиа–ҳаным лњхара азәгьы илтომ

გაკვირვება аџьашьара. გაუკვირდა აფხაზს иџьеишьеит ањсуа

გამარჯვება аиааира. თუ დამრჩა გამარჯვება... аиааира згар...

გამვლელ-ი аиасды

გამზრდელ-ი аазады

გამობრუნება шьтахька ахынҳәра. მაშინ გამობრუნდა სტუმრისაკენ
асас иахь дхынҳәит

გამოვლილ-ი ииасыз. შორი გზა აქვს გამოვლილი мџа харала
дныкәеит

გამოზრდა аазара. გამოზარდა диаაზეит. ვინც შვილივით
გამოგზარდა ихылц еињш узаазаз

გამოზრდილ-ი аазамტა. მისი გამოზრდილი иаазамტა

გამოსულ-ი: სავაუკაცოდ გამოსული ხარ ахаца ихьз уоурц утахуп

გამოღება (კარისა) ашә аартра. უცბად გამოაღო ფაცხის კარი
აњацха ашә иаалырქьаны ааимњაаит

გამოშუშება ањсшьара. გამოშუშდი! уњсы шья!

გამოჩენა ацәырцра. მოჩანს ицәырцуеит, иубартоуп. აღარ ჩანს
ицәырцуам, иубартам

გამოცანა (გამოცდა) ањышәара

გამოცდა ањышәара. გამოსცდის ињიшәოит, ињнашәოит უნდა
გამოსცადოს ињიшәარц ахәтоуп

გამოდღოლა ანჳызარა. გზა მოუძღვის (წინ ჩაუღის) ანჳხა იიასუეიტ
გამოწვრთნილ-ი იიაბჳაზ. გაზრდილ-გამოწვრთნილი იააზაზ-
იიაბჳაზ

გამოწყოზა 1. (ჩაცმა) აეეილაჳარა, აშაჳარა. გამოეწყო
სამგზავროდ ანჳჳარაზ იეეილეიჳეიტ, იშაჳეიტ. 2. (მომზადება)
არჳიარა. გამოაწყო დირჳიეიტ

გამოხედვა ადაჳილნჳრა. გამომხედეთ! სარა სახჳ შადაჳილნჳშ!

გამოხვეულ-ი ილაჳაჳოუ. გრძელ ნაბადში გამოხვეული სტუმარი
აუაპა აუ ჳკაჳიროუ ასას

გამრთელეზა აიბგას აკაჳარა. გაამრთელა აიბგას იკაჳეიტ.
გაუმრთელა აიბგას იჳიკაჳეიტ. სინიდისი გამიმრთელე! სლამჳ
ეიკაჳიროჳა!

გამტეხ-ი ინჳიჳეჳა. მორღუობის გამტეხი ახაჳიჳარა აჳას ნჳიჳეჳა
გამჩენ-ი ჳაჳშაჳ, ანჳჳა

გან-ი აგან

განა ჩვეულებრივ, გადმოიცემა აფხაზურ ჳმნაში აუ- პრეფიქსისა
და -ჳ სუფიქსის ერთობლივი ჩართვით, ან ჳმნაზე -ეი სუფიქსის
მიმატებით. ეს სოფელი გაახარებს ვისმე განა? არი ანჳჳაჳარა აჳა
დაუაგაჳიროჳაჳუ?

განათეზა არლარა. ელვა გზას უნათებს ამაჳჳის იმდა არლარა
განთქმულ-ი ეიჳიროჳა. მშვენებით განთქმულია ჳარა
ლჳიჳარა ჳიჳიროჳა ჳოუ

განსაცდელ-ი აშარჳა. განსაცდელში ჩაგდება აშარჳაჳე იჳაჳრა
განსხვავება აიჳიშჳმჳარა. ბედმა იგი განასხვავა (სხვებს არ
დაამსგავსა, გამოარჩია) ინასჳი იარა დეიჳიშნათეიტ

გარიჳრაჳეზა აშარჳაჳარა. ირიჳრაჳა შარჳაჳეიტ

გარს იაკაჳიროჳანი. გარს იბჳარავს იაკანარშეიტ

გარჩევა (გამოცნობა) აიდჳიარა. ვერ არჩევს ეიდჳიარაჳამ

გასაწმენდად არჳჳარაჳი. ნამჳისის გასაწმენდად ჩემი ხელით
სისხლს დავღვრიო ალამჳ არჳჳარაჳი სნაპალა აშა კასჳეიტ ჳა

გასვლა (გარეთ) ადაჳილჳარა. გავიდა დჳნდაჳილჳიტ

გასიგრძეგანება ახი აჳიჳეი რჳჳაჳიარა. გაისიგრძეგანა
დრჳჳაჳიარა

გასმა ანაძრა. შორს გაისმის მისი ქება იჩეჰააჟხხყზ ხარა
ინაძუეიტ

გატეხა (მცნებისა) აილაგარა. გასტეხე ეილოუგეიტ

გაფიქრება აგაახარა. გაიფიქრა იგაახაეიტ

გაქვავება აშანხარა. გაქვაველა დშანხეიტ

გაღალვა (მოხიბლვა) არგაჩამკრა, არშანხარა. გაღალავს
ილყრგაჩამკუეიტ, ილყრშანხოეიტ

გაღება აართრა. კარის გაღება აშა აართრა. გულის კარი გაუღია
ლგაყ აათუყ

გაღვიძება 1. აფყხარა. გაღვიძებას არ აპირებ, მგონია, დღეს იახყა
უფყხარც უგაყ იტაჰამ ჰაა სყკოუყ. 2. არფყხარა. მერე გააღვიძა
ცოლი უი აშყტახყ დირფყხეიტ იჟყაყს

გაშეება ანაშყტრა. გაუშევა დნაიშყტეიტ

გაშრობა (გაქვავება) აშანხარა. გაშრა დშანხეიტ

გაშურება აცცაკრა. დროა, აწ კი გაეშურე! იაამტოუყ, შყტა
უცცაკყ!

გაჩრა აკყლახარა. სიტყვის ყელში ბურთად გაჩრა აჰააკჰა აკყრკ
აფყ ამყლ ეიჟშ აკყლახარა. ეჩრება ბურთად ყელში სიტყვა
აჰააკჰა იკყრკ აფყ ამყლ ეიჟშ იკყლახოეიტ

გაცველა (გადატ.: დაკავშირება) აიმდარა. სულში სულს სცველის
იჟყსყ ლყჟყსყ ეიმიდოეიტ

გაცინება ახყჩარა. იცინის დხყჩოეიტ

გაძლება აჩყარა. თუ გავუძელ... სყჩყარ...

გაჭრა (თვალისა): თვალი გიჭრის უბლა ცარუყ

გახარება არგაყრჟყარა. გაახარებს დიგაყრჟყოეიტ. ეს სოფელი
გაახარებს ვისმე განა? არი აჟსტაჰაარა აჰა დაუაგაყრჟყახუ?

გახვევა (გადაფარება) ანახატარა. წამლის კვამლში გაეხვია
აჰაყშაბლყ აღა ნეიხატაეიტ

გახვრეტა აკყლცარა. გახვრეტს იკყლიცაეიტ. გულ-მკერდს
გამიხვრეტდა ხანჯლის წვერი და ან ტყვია სგაყშჟყ კყლნაცარყნ
აჰამა აჟყნცა, მა ახყ

გახსნა აჩყრტლარა. თახმების გახსნა აჩაიტანჴა რჩყრტლარა.
ნახდის თახმებს ნელა იხსნის იუაპა აჩაიტანჴა იმყცაკჴა
იჩყრიტლოიტ

გახუმრება ააიხყხჴმარრა. გაეხუმრა დააიხყხჴმარიტ
გახურვება არშრა. ცხენები გაახურვეს აეჴა დყრშიტ
გენაცვალე უხაჴკყ სეიტ, ბხაჴკყ სეიტ. ნუ სტირი, გენაცვალე!
ბყმჴჴყუან, ბხაჴკყ სეიტ!

გვარ-ი აჴჲლა. გვარით ცნობილი ჯჲლალა იჴდყრუა
გვარიშვილ-ი აჴჲლა ბჴია ჴმოუ. სადაც კია გვარიშვილი, ყველა მისი
გახრდილია აჴჲლა ბჴია ჴმოუ ჴეგყ იარა იააჴამჴაჴჴა როუპ

გვერდ-ი ავარა. გვერდის ავლა ავსრა. აუარა გვერდი დივასიტ
გზა ამჴა. ვიწრო გზა ამჴა ოშჴა. გზა მოუძღვის აჩყხყ ამჴა
ციოიტ. შორი გზა ამჴა ხარა. სხვა გზა არ მაქვს დაჴა მჴაკ სყმამ.
აგებნევა გზა და კვალი ამჴა უჩყბოიტ

გიხდ ათახყვარ
გონება I. აგჴაანაგარა. მგონია სგყ იაანაგოიტ, სყხოუპ. არ მეგონა
სგყ იაანაგომყჴტ, სყჴამყჴტ. გაღვიძებას არ აპირებ, მგონია, დღეს
იახყა უყყარჴ უგყა იჴჴამ ჴჴა სყხოუპ

გონება II. ახშყჴ. ჰაჯი-უსუბ ცნობილია მხოლოდ ჴკუით და
გონებით ჴაჴყყ-იუსუფ დიდყრუპ ხშყჴლა მაჴარა

გონივრულ-ი იჩყყბოუ. გონივრული სიფრთხილე იჩყყბოუ
აგჴეანრა

გრილ-ი აჩჴანდა, იჩჴანდოუ
გრძელ-ი აუ. გრძელი ნახადი აუაპა აუ
გრძნობა აჴჴანყრრა. ერთად ჰგრძნობენ რჴჴა ეიცნყრუეიტ

გულ-ი აგყ. გულში თქმა გჴანყლა აჴჴარა. გულში ამბობს
გჴანყლა იჴჴოიტ. გულის კარი აგყა აშჴ, აგჴაჴაჩყხა. გულში გულს
სდებს დაარა ბჴია დიბოიტ. გულის დაღება აგყა კჴყრბანს აჴარა.
უნდა გული დაუღვა უგყა კჴყრბანს ილუჴაროუპ. დარდის გულიდან
გადაგდება აგჴხყაა ახარშჴრა. დარდი გადაიგდე გულიდან! აგჴხყაა
იხარშჴ! ცუდ გულზე (ცუდ გუნებაზე) აგჴალაჴარა ოგყა. წმინდა
გულით გყა ცყალა. გულით მინდობა აგჴარაგარა

გულება ოყარა აკ ყხოუპ, მა აჴყა დყხოუპ ჴჴა ახყყცრა.

გულისთქმა ატახხარა. სხვანაირი გულისთქმა დაეაკალა ატახხარა
გულისბგერა აგაეისრა
გულ-მკერდ-ი აგაყშყხი. გულ-მკერდს გამიხვრეტდა ხანჯლის
წვერი და ან ტყვია სგაყშყხი კылнацэарын акама аҗынца, ма ахы
გულნაკლ-ი ჰგაყ ნამჰაჰ
გულსაკლავად იგაყტყააგოუ. ქარი ზუის გულსაკლავად აҗша
ууеит иҗаყтყаагаха

ღ

და (კავშირი) გადმოიცემა -ი, ან -გყხი ნაწილაკებით.
დაბლა цака
დაბმა აყაყჳარა. ცხენი დააბა იყყყ ფეიყჳეიტ
დაბმულ-ი იყაყჳოუ. ბევრი ახალგაზრდა მისი ეშხით დაბმულია
ирацэадны арҗар лыбзиабарала иყაყჳоуп
დადგება აკაჳრა. ყურის დადგება алымҗа ატარა, азызырора.
ყურს უდგებდა илымҗа иицан дизизырдуан
დადგომა აყილარა. დარის დადგომა ამშ აბზიახარა, ამშ აილგარა.
დადგა დარი ამშ ბზიახეიტ, ამშ ეილგეიტ
დადგმა არყილარა. დადგა იირყილეიტ. უდგამს სამფეხ სკამს
изирყილოит х-шьапык ჰცოუ асқам
დადგება აყჳაცარა, ашьтацарა. მკვდრის ფერის დადგება აҗсы җშრა
ахатჳარა, асы җშრა ахатჳარა. ფერი დაედგა მკვდრის აҗсы җშრა
неихатჳეიტ, асы җშრა неихатჳეიტ. ფასის დადგება ахəшьара. ფასს
დასდებს ахə ишьап. მის იარაღს ვერვინ დასდებს დირსეულ ფასს
иабцар ахə азəҗყხи рызшьом. გულის დადგება აგაყ кəырбанс аტარა.
უნდა გული დაუდგა угəყ кəырбанс илуტароуп
დაგაღება адцарა. დაგაგაღებ იудყსцоит. დამაგალა исыдидцеит
დავიწყება ахашტრა. დავიწყა ихаштит. დავიწყე! ихашт!
დაზმუილება ауура. დაჰზმუის თავზე ქარი хыхьынтə аҗша ууеит
დათმობა анаჳრა, ატარა. დაუთმობს изынижьып, иицап. არ
დაუთმობს изынижьым, иицом
დაკარგვა ацəყзრა. ახლა წადი! დამეკარგე! шьта уца! усҗырц!

დაკვრა ასრა. დაჰკრა მან მას დისიტ. ზარის დაკვრა (თავზარის
დაცემა) აشانხარა. ზარმა დაჰკრა (თავზარი დაეცა) დشانხეიტ
დაკლება აგრხარა. დააკლო იაგირხეიტ. არ დააკლო
იაგიმირხეიტ

დამართება ახრა. დაემართა იხჲიტ. სირცხვილის დამართება
ახьмызг აგარა. უამბე, რაც სირცხვილი დაგემართა! იაхға იара
ახьмызг шугаз!

დამარცხება აцахარა; აцархარა. დამამარცხა сацаირხეიტ
დამბაჩა აтапанча. დამბაჩის ფეხზე შეყენება აтапанча архиара.
დამბაჩა ფეხზე შეყენა აтапанча იрხიეიტ

დამონება атәйтәра. დაიმონებს дтәйтәუეიტ. სიყვარულს უნდა
დაემონო აბზიებარა тәыс уамазароуп

დამუქრება აқәмақарра. ემუქრება диқәмақаруეიტ
დამშვიდება атынчхარა; артынчра. დამშვიდდა дтынчხეიტ.
დაამშვიდა диртынчит

დანაბად-ი იიზ, იიხьаз

დანაცვლება: გენაცვალე ухацкы сцеიტ, бхацкы сцеიტ. ენაცვალოს
ძიძის შვილი მაგ შენს თავს ухацкы дыгьсааიტ убзыцәашья!

დაპირება агәы аҭазаара. აპირებს игәы иҭоуп. გაღვიძებას არ
აპირებ, მგონია, დღეს იახья уҭыхарц угәы иҭазам хәа сыкоуп

დარ-ი ამშ ბზია. დადგა დარი ამშ ბზიახეიტ, ამშ ეილგეიტ

დარეკვა: ეშმაკმა დამრია ცოდვის ხელი адыстаа гәнахарала сиааიტ
დარეკვა (დაკაკუნება) კარზე დარეკვა ашә ასრა. კარზე დაურეკა
ишә дизасიტ

დარჩენა აანხარა. შენ აქ დარჩი! уара ара уаанха! გამარჯვების
დარჩენა аиааира აგარა. თუ დამრჩა გამარჯვება... аиааира згар...

დარცხენილ-ი дыгьхашья–гьхацо

დასაბანად азәзәаразы

დასველებულ-ი еилабааза. ფეხებამდე დასველებული ишьап
ақынза еилабааза

დატკობა არხარა. ზია-ხანუმი ყველას ატკობს Зиа–Ханым зегьы
лырхаауეიტ

დაფენა: ფიანდაზად ეფინება имац იუეიტ

დაფრთხობა (ძილისა) არყყარა. ძილი უფრთხო ირყყხეიტ
 დაქათქათება აკყყყარა. დაჰქათქათებს თავზე იაკყყყოიტ
 დაღალულ-ი დკარაჲა
 დაღვრა აკატყარა. სისხლის დაღვრა აშყა აკატყარა. უცაბეღად
 შენი სისხლი არ დაღვარო! ისტყყმკყა უშყა კასყმტყააიტ! სისხლს
 დაღვრო აშყა კასტყოიტ ჯყა
 დაღმართ-ი ანაარა, ახყლაბყარა
 დაღონება აგყყ კაჲარა; არგყამტრა. დაღონდა იგყყ კაჲაიტ.
 დააღონა დარგყამტყიტ
 დაყრა აკაჲყრა, აკაჲყსარა, აშყტაცარა. დაყარა იკაიჲყიტ,
 იკაიჲყსეიტ, იშყტეიციეიტ. ხომ ხეღავ, იარაღი დამიყროია?! საბყყარ
 კასყჲყსხყეიტ, უმბოი?
 დაშეეება ალეირა. წვიმის დაშეეება აკყა ალეირა. წვიმა უშეეებს აკყა
 ლეიუეიტ
 დაჩეეება ადტარა. დამაჩეეება ისყდყლციეიტ
 დაძვრა: კრინტიც არ დაუძვრავს ჲყტგყყ იმჲყეიტ
 დაძინება აცყარა. დაიძინე! უცყ!
 დაძრახვა არჲყაშყარა. დაძრახვა დირჲყაშყეიტ. ნუ დამძრახავ!
 სყრჲყამშყან! ვინ დამძრახავს? სყრჲყაშყოდა?
 დაწყნარება ატყნჩყარა; არტყნჩრა. დაწყნარდა დტყნჩხეიტ.
 დაამშვიდა დირტყნჩიტ
 დახეღვა ახყაჲყშრა. დახეთ! შყაყაჲყშ! დახეღავ სლყხყაჲყშყ
 დახმარება აცხყრაარა. დახმარა დიციხრააიტ. არ დახმარა
 დიციყმხრააიტ
 დახრა ალარჲყრა. თავის დახრა ახყ ალარჲყრა. თავი დამიხრია სხყ
 ლასყრჲყხყეიტ
 დგომა აგყლარა. სტყმრის ღვთის კარზე დგომა ასას ანცყა
 იხყზალა ააირა. სტყმარი ღვთის კარზე ვღვაჯარ სსასუყ, ანცყა
 იხყზალა სააიტ
 დედაჩეეე-ი/დედჩეეე-ი სან. დედიჩეეეის გაზრდილი ხარ სან
 ულააჲამტოუყ

დენა ალეირა. ცრემლები დენა ალაფირკჳა რლეირა. ცრემლები
სდის ილაფირკჳა ლეიუეიტ

დი- აცარა, აღნალარა. მიდის დციოიტ. წადი! უცა! შედის დყღნალოიტ
დიდხანს აკყრაამტა

დრო აამტა. ამ დროს უი აამტაჳი. დროზე იანაამტოუ, იანაამტაჳ.
დროა აამტოუპ

დღე ამშ

დღეიდან იახყარნახყს

დღემდის იახყანჳა

დღეს იახყა. გაღვიძებას არ აპირებ, მგონია, დღეს იახყა უყყარც
უგყი იტაჳამ ჳა სყყოუპ

ე

ეგ აბრი, არი; აბნი, ანი. ეგ საქმე არი აუს. მაგ აბრი, არი; აბნი,
ანი. ენაცვალოს ძიძის შვილი მაგ შენს თავს უჳაყყი დყწსააიტ
უბჳყაშაყა!

ეღემ-ი ედემ, ყანატ. ეღემს ალგად ასულია ყანატ იყიააუ
აწსლყშ დაღყჳოუპ (აწყყყს)

ელდა: ელდის ცემა აშანყარა. ელდა ეცა დშანყეიტ

ელვა ამაყყყს

ელვა-ჭეყა ადყდ-მაყყყს

ელფერობა აწშრა. ელფერობით ვარდი არის წშრალა აგყილ ეიწშ
დყყოუპ

ენა აბჳ. ენის პირში ჩავარდნა აბჳ აყელაშყარა. ჩაუვარდა ენა
პირში იბჳ ყელაშყეიტ

ერთ-ი 1. ერთი ვინმე აჳყყ. 2. ერთი რამე აყი. 3. (ერთხელ) ჳნყ.
ერთს დაგხედავ ჳნყ სლყყააწშყ

ერთად ეიყნყ, აიყ-

ერთადერთ-ი ჳაყყყ. 1. (ადამიანი) აჳაჳაყყყ. ერთადერთი მეტოქე
აიმაყდყ ჳაყყყ, აინდატლადყ ჳაყყყ. 2. (ნივთი) აკჳაყყყ.

ერთმანეთ-ი გადმოიცემა აფხაზურ ზმნაში ჩართული აი-, აიბა-
პრეფიქსებით. ერთმანეთის მინამსგავსი еиҧшу. ერთმანეთს მინდობა
агәра аибагара. ერთმანეთს ვერ მივენდობით агәра хзеибагом

ერთხანად хамтак. ისაუბრეს ჯერ ერთხანად еицәажәеит хамтак
ერთხანს хамтак

ეს აბრი, ари. ამ აბრი, ари. ესეც აбригь, аригь. ეს თვალები
абарт аблақәа. ეს შენც იცი ари уаргы иудыруеит

ეშმაკ-ი адыстаа, ацъныш. შემაცდინა თვით ეშმაკმა адыстаа
ихаҭа схиҭит

ეშხ-ი აბзиабара

3

ვაზ-ი азахәа. სურო-ვაზი ашәчи азахәеи

ვალ- ააира, анеираб ацара. მოვალ сааиუеит. მივალ снейуеит,
сцоит

ვაკე აკარшәра, арха, адәышшара

ვაჟკაც-ი ახაца, афырхаца. ვაჟკაცია дфырхацоуп

ვაჟკაცობა ახაцара, афырхацара. ვაჟკაცობით ცნობილი
ифырхацарала деицырдыруа

ვარდ-ი агәил, агьыл

ვარსკვლავ-ი аиацәა. ცით მოწყვეტილი ვარსკვლავი (ქალი) ажәдан
икыдҧааз аиацәа (აҧхәыс)

ვახშამ-ი уаххьа

ვერ გადმოიცემა აფხაზურ ზმნაში ჩართული ვ- პრეფიქსით. ვერ
არჩევს изеилыргом. ვერ მიცანი? усзымдыри?

ვერვინ გადმოიცემა ზმნის წინ მდგომი азәгы “ვინმეც” სიტყვასთან
ერთად ზმნაში ჩართული ვ- პრეფიქსით. მის იარაღს ვერვინ დასდებს
ღირსეულ ფასს иабцъар ахә азәгы рызшьом

ვიდ- 1. ანეირა. მივიდა днеит. რომ მიხვიდე ყაბარდოში... Кабарда
уаннеилак... 2. აღნალარა. შევიდა дыღналеит. 3. ალბაარა. ჩავიდნენ
илбааит.

ვით აიҧш, -шәа. ვით რჩეული иналукаашашәა

ვინ ძუსტადა. ვინ ჰპატრონობს ფაცხას? ნჷშაყმაც იამოუ
აჷაყჩა? ვინ ხართ შინა? ადნყ იჷკოდა? ვინ გაიგებს, ვინ
დამძრახავს? იეილყკაარყდა, სყყრჷხაშყოდა?

ვინმე აჷაყ

ვინც გადმოიცემა აფხაზურ ზმნაში ჩართული ი- და ჰ-
პრეფიქსებით. ვინც უყვარდა ბჷია იიბოჷ, ბჷია ილბოჷ. ვინც
უყვარდა ბჷია დყზბოჷ

ვისი იჷტაუ. ვისი არის ფაცხა? აჷაყჩა იჷტაყდა?

ვიღაც(ა) აჷაყ, -კ. ვიღაც მგზავრი მდაცდყკ

ვიწრო ატშაა, იტშაოუ. ვიწრო გზა ამდა ტშაა

ზ

ზამ- აურა, აკაცარა. ვიზამ იჷუეიტ, იკაცყაჷ

ზამთარ-ი აჷყნ. ზამთარ თბილი ჰყნრაან იჷხოუ

ზარ-ი 1. ასარკყალ. 2. (შიში) ჯოჯოხეთს ზარი აუშვია ცყანატ
აშაარა აუშყტიტ. ზარის დაკვრა (თავზარის დაცემა) აშანხარა.
ზარმა დაკვრა (თავზარი დაეცა) დშანხეიტ

ზაფხულ-ი აჷხყნ. ზაფხულ გრილი ჷყხყნრაან იცაყხყშააშაოუ

ზეზე გადმოიცემა ზმნაში ჩართული ლა- ზმნისწინით. წამოვარდა
ზეზე საფარ Сафар длацყყეიტ

ზოგ-ი 1. (ნივთი) რუაკ, -ყაკ. არის ზოგი შეცოდება... იყყოჷ
გაწაყაკყაკ... 2. (ადამიანი) რუაჷაკ

ზუილ-ი აუურა. ზუის იუეიტ. ქარი ზუის აჷშა უეიტ

ზღაპარ-ი 1. ალაკა. 2. (სიცრუე) ამც

ზღვა ამშყნ

ზღვევინება ახა არშაარა. აზღვევინა ახა იირშაეიტ. მაზღვევინე,
რაც შეცოდე! გაწაყას იჷჷჷ ახა სყრშაა!

თ

თავი-ი ახი. თავს ახლის ხილა დასუეიტ. თავის დახრა ახი
ალარქარა. თავი დამიხრია სხი ლასირქაჲეიტ. თავზე დაქათქათება
აკაჲიყყარა. დაჰქათქათებს თავზე იაკაჲიყყოიტ. თავზე დაზმუილება
ხიხიჲინტა აუურა. დაჰზმუის თავზე ქარი ხიხიჲინტა აჲუშა უუეიტ. თავის
შეწირვა აჰა იზი, აკაჲი ახი აკაჲარა. თავს შეეწირავ შენს
მეგობრობას უდყვარაჲ სხი აკაჲისცაჲ. ენაცვალოს ძიძის შვილი მაგ
შენს თავს! უხაჲყი დცააიტ უბჲიყყაშაჲ!

თავმომწონე ჰხი პათუ აკაჲიჲცო

თავ-პირ-ი ახაჲყი

თავსხმა აკაჲარშიდ

თავშესაფარ-ი ახიყაკყრტა

თან (თანაც) -გყი. უშიშარი და თან ფრთხილი ცხენი აყი
გაჲიმშა, ჰიგაგყი ჰეანუ

თანასწორად ეიქარანი

თასმა აკაიტან. ნაბდის თასმები აუაჲა აკაიტანკა

თაფლ-ი აცხა

თბილ-ი აჲუხა, იჲხოუ, აკაანდა, იკაანდოუ

თვალ-ი აბლა, ალა. თვალის წინ აბლაკა რაჲუხა. თვალთან
აბლაკა რაჲუხა. თვალის გაჭრა აბლა აცარა. გიჭრის თვალი უბლა
ცარუჲ

თვალტანად-ი ჰეაჲაშაჲ ბჲიოუ, იბჲიანი ეიჲართაუ

თვალწინ აბლაკა რაჲუხა

თვარა (თორემ) მამზარ, მამზარგყი

თვე ამჲა. ერთი თვეა აბარ მყჲყი ცუეიტ

თვით ახაჲა, იხაჲა, ლხაჲა

თვითონ ახაჲა, იხაჲა, ლხაჲა

თვის-ი ახაჲაჲი, იარა იტაჲი, ლარა ლტაჲი

თით-ი 1. (ხელისა) ანაცაჲყიყი. 2. (ფეხისა) აშაყცაჲყიყი

თითქო(ს) გადმოიცემა ზმნას მირთული -შა სუფიქსით

თმაგაშლილ-ი ჰიხყაჲი ნაშტუ

თოფ-ი აშააკყ

თუ 1. მა, ია. ის თუ მე მა იარა, მა სარა. 2. გადმოიცემა ზმნის
პირობითი კილოს ფორმით. უკეთესია, თუ მოვკვდები სყჲყი

еиѣуп. 3. გადმოიცემა სიტყვის ბოლოში დართული –у სუფიქსით.
მიცანი, თუ ვერ მიცანი? судыруоу сузымдыруоу?

თუმც(ა) аха

თქმა აჟაარა. ეუბნება иеиჟაოит, илеиჟაოит. თქვა ииჟაეит,
илჟაეит

თხრობა აჟაარა. უთხრა иеиჟაეит, илеиჟაეит

ო

ოа адәкрын

იარაღ-ი აბჟარ. მისი იარაღი იაბჟარ. იარაღის დაყრა აბჟარ
шьტაцара. ხომ ხედავ, იარაღი დამიყრია?! აბჟარ шьტасцахьеит,
умბოი?!

იგი იარა, лара. მან იარა, лара. მას იარა, лара

იმასთან იარა იყყ, лара лყყ, იარა აყყ, иааигға, лааигға, ааигға

იმისთვის იარა изы, лара лзы, იარა азы

ის 1. (პირის ნაცვალსახელი) იარა, лара. 2. (ჩვენებითი
ნაცვალსახელი) აბნი, ани, убри, уи. ის ცხენი уи аყყ. მოგიყვან იმ
ცხენს иузаазгоит уи аყყ

ისე აბას, ас, убас, ус

ისეგ აიტა

ისარ-ი ахымпал, ахәымпал

იქ უბრა, уа. ხან აქ, ხან იქзны абра, зны убра

იქვე უбрацәкья, уацәкья

პ

კადრება ატაашьяра. იკადრებს иატәеишьап. არ იკადრებს
иатәеишьарым

კარ-ი აშა. მგზავრი მოსდგა კარს ასაც აშა დნылагылеит. გავლო
კარი აშა дындәылцит. გულის კარი агәы ашә, агәацагҭха.
სტუმრის ღვთის კარზე დგომა ასაც анцәа ихьзала ааира. სტუმარი
ღვთის კარზე ვდგავარ ссасуп, анцәа ихьзала сааит

კარგ-ი აბზია, იბზიოუ. კარგი თოფი აშәақь бзია.

კარგად იბზიანი. აღმასხიტს ხომ კარგად იცნობ? Алмахсит
ибзიანი дузымдыруеи? კარგად გაიგონა იბზიანი იაҳаит

კარ-მიდამო აღნი ამзыრხეი

კაც-ი 1. (ადამიანი) ауады. კაცად ვერ გამიზრდისარ уадыс
უსзымаазеит. 2. (მამაკაცი) ахаца

კაწვრა აბҭычра. იკაწრავს илыбҭычуеит. იკაწრავს ყელს
лыхәдацаа лыбҭычуеит

კვალ-ი ашьта, ашьтамта, акәал. აგებნევა გზა და კვალი амда
ухҭьოит

კვამლ-ი აღა. წამლის კვამლში გაეხვია ахәышә აღა неихатәеит
კი ааи, аиеи, гы-, -гы. რაც კია (რაც კი არის) иҭоуггы
კითხვა азцаара. ჰკითხა дизцаაит, დიაзцаაит, днеизцаაит. არც
მე გკითხავ саргы сუазцаауам

კისრება ადцара. ვიკისრე исыдысцеит. ვიკისრია иудуцаაპ

კლდე აхра, ацаҭьа. კლდიდან კლდეზე გადამფრენი ахрантә даеа
ахрахь иҭыруа аеы

კმაყოფილ-ი 1. (კმაყოფილი სახის მქონე). зхы згәы ахыу иҭьшра
змоу. 2. (რადაციით კმაყოფილი) агәахәара змоу, гәахәас змоу.
გატყობ, რომ ხარ კმაყოფილი гәахәас ишумоу удызბალოит

კოკა აҭҳал. წვიმის კოკის პირად დაშვება აқәаршық алеира,
აҭҳал хышәтызшәа ақәа алеира

კოცნა აგәызრა. კოცნით гәызрала

კმარება აзхара. კმარა იазხოит. არ კმარა იазхом

კრინტ-ი ҭыт. კრინტიც არ დაუძრავს ҭытгы имхәეит

კუთხე აқәакь. ბნელი კუთხე აқәакь лашьца

კუნტრუში-ი აқәарра, анықәырҭалара. კუნტრუშით иқәаруа,
инықәырҭало

შ

ლამაზ-ი ანაშა, იანაშა. ლამაზია დანაშაუპ, იანაშაუპ
ლამპარ-ი ალაპა, ანააბ. მე და შენი სიყვარული წმინდა არის,
ვით ლამპარი ბარეი სარეი ჯანაიებარა ცანაშაუპ
ლაფშა (ცხენი) ალაშა (აწი)
ლოდინ-ი აზანაშა. პასუხს მისგან მოველით ანა იარა იანაშა
საზანაშაუპ ჯა
ლორჯ-ი ანაა. ლორჯი ცხენი (მტრედისფერი ცხენი) ანაა.
ლორჯი ბედაური ალაშა ლანა
ლხინ-ი ანაა, ანაა. ჭირში, ლხინში უმისობა არ იქნება
ანააბარეი ანაარეი იარა იანაა

შ

მაგიერობა ანანა
მაგრაბ ანა
მადა ანაა, ანანა
მაღლობა ანანა. მაღლობა დანაშა! ანაა ანანაშაუპ!
მათ-ი დანა ანა, დანა ანანა
მათან-ი ანანა
მალე ირანა
მართალ-ი ანანა, ანანა. მართალია ანანაშაუპ. მართალი ხარ
ანანაშაუპ, ანანაშაუპ
მართლა ანანა, –ანანა
მარტო ანანა. მარტო სიყვარული ანანაბარა ანანა. მარტო
უშიშრობა არ ანანა ანანაშაბარა ანანა იანანა. მარტო ანანა
ანანა იანანა, თუ ანანაშაუპ არ ანანა? ანანა ანანა ანანა
ანანაბარანა ანანანანაა?
მარჯვე ანანა–ანანა, ანანა. მარჯვე ანანა ანანა
ანანა იარა, ანანა

მასპინძელ-ი ანშაма. მასპინძელმა შეაჩერა ცხენი ანშაма იყი
აანიკილეიტ

მაშინ უსკან

მასლობლად ააიგა

მბობა აჯარა. 1. გულში ამბობს იგანაილა იჯაოიტ. 2. უამბობს
იეიჯაოიტ, ილეიჯაოიტ. უამბე! იაჯა!

მგზავრ-ი ამდაცდი, ანიქაადი. ვილაც მგზავრი მდაცდიკ, ნიქაადიკ
მღურება აცაგაყრშრა. ემღურის დიაცაგაყრშუეიტ. ბედს რათ
ემღური? избан унасыг, уацэгэгыршуа?

მე სარა

მეგობარ-ი ადია. მეგობრისკენ იდია იახ

მეგობრობა აიდიაზარა, ადიაზარა. თავს შევწირავ შენს მეგობრობას
უდიაზარა სხი აკაყისცაპ

მერე ნას, აშტახ. მერე კი ნასგყი, აშტახგყი

მერცხალ-ი აჯაყის. მერცხლის ბუდე აჯაყის ატრა

მეტოქე აიმაკდი, აინდატლადი

მეს-ი ადიდ, ადიდრა; აფი, აფასრა. გავარდება მესი აფი ასუეიტ

მზე ამრა

მთა აშხა. მთის მწვერვალს აშხა აცაქა, აშხა აკაყიცა. მთა
და ბარი აშხეი აკარშარეი, გეი შხეი. მთაში აშხაკა რყი.
მთის შვილი აშხაუადი

მთა-ღრეებ-ი აშხაკაეი აიჯააკაეი

მთვარე ამზა

მიბირება (დამორჩილება) არმашტარა. მიბირებს დირმашტაოიტ

მიგრეხილ-ი იჯაოუ

მიღგომა ანასკაგყილარა, აკაგაგყილარა. ბნელი კუთხისკენ მიღგა
დნასკაგყილეიტ, დყკაგაგყილეიტ

მით იარა ალა

მინამსგავს-ი ეიანშა, ეიანშუ

მინგრეულ-ი (არეული) ეილაგყო, ეილაჯაჯაოუ

მინდობა აგარაგარა. მიენლო იგარა იგეიტ. ერთმანეთს მინდობა
აგარა აიბაგარა. ერთმანეთს ვერ მივენდობით აგარა ჯეიბაგომ

მინდორ-ი ადაყი. მინდორის პირად ადაყი ასანჯა აყი

მის-ი იარა იტაყ, ღარა ლტაყ, იარა ატაყ. მისი ცოლი იარა იტყაყყ.
 მისი ცხენი იარა იყყ
 მისგან იარა იტყნტა. პასუხს მისგან მოველიო ატაკ იარა იტყნტა
 საყყტყუპ ჯაა
 მისებრ იარა იეიტყ
 მისვლა ანეირა. მივიღა დნეიტ. რომ მისვიდე ყაბარდოში... Кабарда
 уаннеилак...
 მიტანილ-ი ინაგოუ, ინარგაყ. თვალთან მიტანილი თითი აბლაყაა
 რააიგაა ინაგოუ ანაცაკყყყ
 მიყვანა ანაგარა. მიიყვანა დნეიგეიტ. ცოლად მიყვანა ტყაყყყყ
 ააგარა. ცოლად მიიყვანა ტყაყყყყ დააიგეიტ
 მიყოლა აცნყტარა. გულისტყმას მიყოლა ატახხარა აცნყტარა.
 მის გულისტყმას უნდა მიჰყვე ატახხარა უაცნყტაროუპ
 მიყუღება აკაყრგყლარა. ჯერ ნაბადი მიაყუღა ჰნი იუაპა
 ყკაყრგყლეიტ
 მიშუტყება არლარა. მიაშუტყა ირლარეიტ
 მიტნევა აგაანაგარა. მიატნია იგაყ იაანაგოიტ. შუამავლად
 მიატნია აბჟაგყლაყყყ დიტყხაჰოიტ
 მიცემა ატარა. მისცა იიტეიტ, ილიტეიტ
 მიძღვნა (ნაწერისა) ახჰყნყლარა. ვუძღვნი იხჰყნჰყლოიტ
 მიწნულ-ი იშყუ
 მიტყეღება აარხარა, ალატარა. მიიტყეღა ტყეია ახყ ააირხეიტ
 მისვედრა ადყრრა, აილკარა. მისვლა იდყრიტ, იეილიკააიტ
 მისვეულ-ი ახარტაკაა ჰმოუ. მისვეული გზა ახარტაკაა ჰმოუ ამღა
 მისლა ასრა. კედელს თავს ახლის ატჰამც ხყლა დაყუეიტ
 მკვდარ-ი ატყყ, იტყყხაჰ. მკვდრის ფერი ატყტყშრა, ატყყ ტყშტაყ,
 –ცაყშჰა. მკვდრის ფერის დაღება ატყტყშრა აშტყხრა, დცაყშჰა
 ააკალარა. ფერი დაეღვა მკვდრის ატყტყშრა ააშტყხიტ, დცაყშჰა
 დააკალეიტ.
 მნახველ-ი იჰბო, იჰბახაჰ. მნახველია ცა და ტყეყნის დგყლი
 ჰადანი იბახეიტ, აკყრ იდყრუეიტ
 მობურვა ახღარა. პირს იბურავს იხაყყ ხიღოიტ

მოგება: ჭკუას მოგება ახდირრა. ჭკუას მოეგო იხი იდირუა
დააკალეიტ

მოგელეება აყი არიდრა. ლურჯ ბედაურს მოაგელეებს აელარყ
იაარყდეიტ

მოგვარე (მისი მსგავსი, მისი თანასწორი, შესაფერისი) აჯე იეიყშუ
მოგვრა აჯყი იზააგარა. მომგვარე! ისზააგა!

მოღღობა ანყლაგყლარა. მგზავრი მოსღღა კარს ამღასდყ აშე
დნყლაგყლეიტ

მოვლილ-ი: ზღვა და ხმელი მოვლილი აქვს მშყნი დგყლი
დეიმდახყეიტ

მოთხოვნა ადცარა. მოგთხოვ იუდყსციოიტ

მოკვლა აშყრა. მოკვლა დიშყიტ. მომკალ! სშყყ!

მოკრეფა (მოკრება) აიბარხხარა. ღონის მოკრეფა ამჩ აიბარხხარა.
ღონე მოიკრიფა იმჩ ააიბაირხხეიტ

მოკრძალეება (თავის დაცვა) აცყყხყჩარა. ეკრძალეება იგი მას
იციყხყჩოიტ

მომზადეება არხიარა. ჩქარა, მოამზადე ვახშამი! ირლასნყ უახყყ
რხია!

მომსახურეება ამაცზურა. უნდა ემსახურო! იმაც იზუროუპ!

მომხიბლავ-ი უყირგაჩამკუა, უყირშანხო

მომხიბლავად უყირგაჩამკუა, უყირშანხო

მონადვლიანეება: სახის მონადვლიანეება ალახყ ეიკჲრა. სახე
მოუნადვლიანდა ილახყ ეიკჲხეიტ

მონაშუქ-ი იაარლასაჯ

მონგრეულ-ი (არეული) იეილაგჲსოუ, ეილასჲჲოუ

მონღობა: შენ ეგ საქმე მე მომანდე არი აუს სარა ისყდცა!

მოპარვა აცჲზარა, აცჲყყყჩრა. მოჰპარა იციეიზეიტ, იციეიყყყჩიტ

მორღუობა ახყყყჲყაი აბაჯზეი ირყმოუ აიჯყკაჯასყყა. მორღუობის
გამტყხი ახყყყჲყარა აცას ჲყიჯეუა

მორჩილეება აჯყყირღრა. მორჩილეებით ჟაგყლარადა

მორცხვი-ი იჲყასყო. მორცხვი ია იჲყასყო ადყყკრყნ

მოსავალ-ი (დასამართლებელი, რაც უნდა დაემართოს) იკალასა,
იიხყშა

მოსვლა ააირა. აი, რისთვის მოვსულვარ აქ აბარ, სზააიზ
 მოსმენა აзызыრღრა. მოუსმინა დიზიზირდით
 მოტრიალება აგჯაჟრა, ახინჯჳრა. მოტრიალდა უკან იშხტახხ
 დგჯაჟიტ, ხხტახხკა დაახინჯჳიტ
 მოტყუება ამც აჯჳრა. ტყუის ამც იჯჳოიტ
 მოფენა ანაშხტრა. ზია-ხანუმი სხივებს ჰფენს ზია-ჯანიმ
 ლშაახჳაკჳა ნაღხშხტუეიტ
 მოყვანა 1. ააგარა. ცხენი მოიყვანა აჳყ ააიგეიტ. 2. აზააგარა. ცხენს
 მოგიყვან იუზააზგაპ აჳყ
 მოყოლა აჯჳრა. მოუყვა იეიჯჳეიტ
 მოციქულ-ი აცჯარაჯჳჯჳადი
 მოცლა აამტა ამაზარა. არ მცალია აამტა სჳამამ, აჯა სჳამამ
 მოძღვარ-ი (მასწავლებელი, აღმზრდელი) ააჯადი
 მოწყვეტილ-ი იკიდტააუ. ცით მოწყვეტილი ვარსკკლავი აჯჳდან
 იკიდტააზ აიაცჳა
 მოხდენა აკალარა. მოხდა იკალეიტ. მიხვდა ქმარი, რაც მომხდარა
 აჯაჯა იდჳრიტ იკალაზ ზეგჳი
 მოხერხება ალშარა. უხერხდება იალშოიტ. შენდობა არ უხერხდება
 ანაჯრა ზალშომ
 მოხვევა აგჳიდკჳლარა. მოხვია დგჳიდკჳლეიტ
 მოხვეულ-ი: მოხვეული გზა აჯაჯჳირტაჯჳა ზმოუ ამჯა
 მოხიბლვა არგაჯამკრა, არშანჯარა. მეც მომხიბლა სარგჳი
 სღრგაჯამკიტ, სარგჳი სღრშანხეიტ
 მრისხანება იცჳგჳანი აგჳარა. მრისხანებს ცგჳა დგჳააუეიტ
 მსახურება 1. აჯაგჳსატჳრა. იმას ის ვერ იმსახურებს იჯაგჳსაიტჳიმ.
 2. ამაჯურა. უნდა ემსახურო იმაჯ უუროუპ. საკადრისად ვერ
 გემსახურე იუკჳნაგაზ ეიგჳშ უმაჯ აურა სღღმშეიტ
 მსხვერპლ-ი აკჳყრბან
 მტერ-ი აჯა. მტრისას უაჯეიმშჯარა
 მტირალ-ი იცჳყუო
 მტიციე აჯჳჯჳა, იჯჳჯჳოუ
 მუნთლობა აიჯრა
 მღვიმე აჯაგჳი. მღვიმის პირად აჯაგჳი ატალარტაჯ

მშვენება ანშვარა. მშვენებით განთქმულია ლანშვარალა
დეიცირდირუოუპ

მშიდ-ი ატინჩ, იტინჩუ. მშიდი სანე იტინჩუ ახაფი

მშიდობით! ბზიალა! ბზიავა!

მცირე ამაჲ. მცირე ხნის ზიჲარა მაჲუ. არ არის მცირე ხნის იჲარა
მაჲიმ

მცირედ-ი ამაჲ. მცირედითაც კმაყოფილი ამაჲგჲი იჲოიტ

მცნება ანჲარა. წმინდა მცნება ანჲარა ცჲა

მძინარ-ი იცჲოუ

მწარე აშა, იშოუ. მწარე ნაღველი აგჲირჲა ხჲანტა. მწარე
სიკვდილი ანჲსრა ხჲანტა

მწვერვალ-ი აცჲჲჲ, აჲჲიჲჲ

მწოლ-ი იიოუ

მხოლოდ ზაჲჲჲჲ, მაჲარა

ბ

ნაბად-ი აუაჲა. გრძელი ნაბადი აუაჲა აუ. ნაბდის თასმები აუაჲა
აჲაიტანჲჲა

ნადირ-ი აშჲარაჲ; აგჲგშჲჲჲ

ნამდვილ-ი იიაშოუ, -ჲჲჲა

ნამუხ-ი 1. ალამჲს. 2. (საიდუმლო) ამაჲა. ნამუხი შეუნახავს ამაჲა
ილჲმჲჲაჲაჲაჲ, ამაჲა ჲჲჲაჲჲაჲაჲაჲ

ნატვრა აგჲჲჲრა

ნაქურდალ-ი ამაჲარაჲ. ნაქურდალი ცხენი აჲჲი მაჲარაჲ

ნაღველ-ი აგჲჲრჲა. მწარე ნაღველი აგჲჲრჲა ხჲანტა

ნაჲჲამ-ი იიფაჲ. ვახჲამი არ ეჲნება ნაჲჲამი უაჲჲჲა იმფაჲჲარ
აკჲაჲაჲ

ნახვა აბარა. ნახავს იიბაჲ. რაც გინახავს – სიზმარია იბბაჲ
ჲჲჲჲჲჲჲ. ნახე! იბა! დბა!

ნდობა ატახრა, ატახხარა. უნდა ჰქონდეს იმazarოუპ, ილყმazarოუპ, იმazarოუპ. ბინა გვინდა ახყცაკყრტა ჳტახუპ. მინდა გითხრა ჩემი ჭირი სგყრღა უასჳარც სტახუპ

ნება 1. აზინ. 2. ახატგჳაჲხარა. ნებით ხატგჳაჲხარალა. ჩემი ნებით სხატგჳაჲხარალა

ნელა იმცცაკჳა

ნეტავი шыირი, -ნდა

ნეტარება ატხაყრა

ნუ გაღმოიცემა ზმნაში ჩართული უარყოფის მ ნაწილაკითა და -ნ სუფიქსით. ნუ სტირი! бымцэуан!

ო

-ო -ჳჳა

ორ-ი 1. (ნივთი) ობა. 2. (ადამიანი) ოყცყა. ჩვენ ორს შუა ჳდყცყა რყბჳარა

ორივე 1. (ნივთი) ადბაგყყ. 2. (ადამიანი) ადყცყაგყ

ოფლ-ი აჲჳყყ. სირცხვილის ოფლი აჲჳაშყარა აჲჳყყ. ოფლის მოწურვა აჲჳყყ არყცყარა

ოცნება აგყყრა

ოხვრა აყრა, აყყრა, აყყყყყყყარა. ოხვრით ჰკითხა დყყყყყყყანყ დიჯცააიჯ

პ

პასუხ-ი 1. ატაკ. 2. პასუხის გაცემა ატაკს აჳარა. უპასუხა ატაკს იეიჳჳეიჯ

პატიება ანაჳრა, ატამცარა. აპატია იანეიჳყიჯ, დატეიმიჯეიჯ

პატრონობა აჲშჳმარა, ატჳრა. ვინ ჰპატრონობს ფაცხას? იჯტყყდა აჲაჯცხა?

პედაგოგ-ი ანედაგოგ, არცადყ

პირ-ი აფი 1. ენის პირში ჩავარდნა იიხაო აფამშაარა. ჩაუვარდა ენა პირში იიხაო იფამშაეიტ. 2. (სახე) ახაფი, ახაფსახა. პირის სოკვა ახაფი აბწყრა. პირს იხოკავს ლხაფი ლყბწყუეიტ. 3. (ენა) აბჰ. უამბე შენი პირით! იაჰა იარა! 4. პირის გატყდომა არჰხაშარა, ახყმჰ აგარა. დღეს მიტყდება პირი იახა ახყმჰ ჰგოიტ

პირად 1. წვიმა უშვებს კოკის პირად აჰა ლეიუეიტ აჰჰალ ხყშაჰყშაა. 2. ცეცხლის პირად ამცა ააიგარა, აეჰაჰყნი. მიიყვანა ცეცხლის პირად დნეიგეიტ ამცა ააიგარა.

პირას: ცეცხლის პირას ამცა ააიგარა, აეჰაჰყნი

პირველად რაჰხაჰა. სულ პირველად ჰეგყ რაჰხაჰა

პირიან-ი ლამყ ჰმოუ, ჰჰაჰაჰა ნაჰყგო

პირშავობა ალამყდარა. პირშავობა შენი ვიცი, შემიტყვია
ულამყდარა ათყ ჰდყრუეიტ, ეილყსკააიტ

ქ

ჟამ-ი აამჰა

ჟრჟოლა აყყყყყყრა

რ

რა ჰაკაჰყეი

რადგან იჰბან აკაჰარ

რამ(ე) აყი. რამ(ე) მიშველე! აკალა უყყყრაა!

რადაც აყი

რაც გადმოიტყმა ჰმნაში ჩართული ი- და ჰ- პრეფიქსებით. რაც გინახავს – სიჰმარია იბბაჰ ჰყყჰუჰ

რაში არაშ

რეტლასხმულ-ი დგაჩამყნი, დჰანხანი იაანხაჰ

რთულ-ი ауадады, иуададу. რთული ცხოვრება аһсҭазаара
уадады

რისთვის иззы? избан?

რისხვა агәаара. ღვთის რისხვა анцәа игәаара

როგორც айһш, -шәа. როგორც ძმა аиашья иеиһш

როდესაც გადმოიცემა ზმნაში ჩართული ан- ელემენტით

რომ 1. (როგორც) გადმოიცემა ზმნაში ჩართული ш- ელემენტით. 2.
(როცა, როდესაც) გადმოიცემა ზმნაში ჩართული ан- ელემენტით

როცა გადმოიცემა ზმნაში ჩართული ан- ელემენტით

რჩ-: ხელ-ფეხს ერჩის деибгоуп, инапқәеи ишыапқәеи еибгоуп

რჩეულ-ი еиһьу, еиһьзоу

რჩევნ-: მირჩევნია еиһьысшьоит. ურჩევნია еиһьишьоит,
еиһьылшьоит

რჯულ-ი адин. რჯულზე უფრო უმტკიცესი адин ацкьыс иһәһәоу

ს

საამო агәахәатә

სად иаба?

სადაც გადმოიცემა ზმნაში ჩართული ахь- ელემენტით

სავაჟუკაცოდ афырхацараз, хьызрацараз. სავაჟუკაცოდ გამოსული
ხარ хьызрацараз уқәуп

საზოგადოდ егьарааны, есқынагь

სათქმელ-ი ахәатә. აღარა მაქვს მე სათქმელი уаха ахәатә
сымазам

სათქმელად иухәартә. სათქმელად საძნელოა иухәартә уаდადუპ

საკადრისად ишақәнаго

საკვირველ-ი уамашәа иубаша, ицьоушьаша. რას ხედავს იქ
საკვირველს? ицьоушьаша иибозеи уа?

საკვნესად ақыраз, аһызраз. გეყოფა საკვნესად ақыраз иузხოит

სამ-ი 1. (ნივთი) хҭа. 2.(აღამიანი) хьыдык

სამარცხვინო არჟახაშაგატა. სამარცხვინო საქციელი
 არჟახაშაგატა ალეიშა
 სამგზავროდ ანიკჳარაზ. გამოეწყო სამგზავროდ იეირხიეიტ
 ანიკჳარაზ
 სამეგრელო აგირტაჳილა, ოდიშ. სამეგრელოს ასული აგირტაჳილა
 ატჳიჩა
 სამფეხ-ი ხშაპჳიკ ჰყო. სამფეხი სკამი ხშაპჳიკ ჰყო აჩჳარდჳ
 სანახავ-ი იუბაშა
 სასიკვდილო ჰყიშრა იაკჳანაგო. სასიკვდილო მე ვარ მხოლოდ
 აშრა სარა ისჳკჳანაგოიტ
 სასიკვდილოდ აშრავი
 სასოება აგჳიჩრა დუ. სასოებით აგჳიჩრა დუ ალა
 სასუფეველ-ი წანატ. სასუფეველის ნეტარება წანატთჳი ატჳაწრა
 სატრფო ბჳია იიბო
 საუბარ-ი აიწჳაჳარა. ისაუბრეს იეიწჳაჳეიტ
 საფეთქელ-ი არგჳიციწა
 საქმე აუს. უკულმართი საქმე იეეიმ აუს, აუს ბააჩს
 საქციელ-ი ალეიშა
 საცალფეხო: საცალფეხო გზა ამდა ტშა
 საშიშარ-ი იშჳარტოუ
 საძნელო იუადადუ
 სახე ახაწი, ახაწსახა. მშიდი სახე იტჳინჩუ ახაწი
 სახელ-ი ახჳ
 სენ-ი აჩჳმავარა. სიევარულის სენი შენც შეგეჩრია აბჳიებარა
 აჩჳმავარა უარგჳი იუხჳააპ
 სიგრძე აურა
 სიდიადე ადუანგზარა
 სიზმარ-ი აჩჳიჳ. რაც გინახავს – სიზმარია იბბავ ჩჳიჳუპ
 სიკვდილ-ი აჩჳრა. მწარე სიკვდილი აჩჳრა ბააჩს. ჩემს
 სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს! სჳბჳავარ აიჩა სჳჩსჳრ ეიწჳუპ!
 სიკვდილამდე აჩჳრანჳა. შენ სიკვდილის რა ღირსი ხარ?! იუკჳანაგომ
 უარა აჩჳრა!
 სილამაზე აჩჳჳარა

სინაზე ანჰყარა, აგაყნჰყარა. სინაზით გაყნჰყარალა
 სინ(ი)დის-ი ალამყ. სინდისის გამრთელეზა ალამყ აიკაყრჰარა.
 სინდისი გაუმრთელა ილამყ ეიკაყრჰეიტ. სინდისი გამიმრთელე!
 სლამყ ეიკაყრჰა!
 სირცხვილ-ი ანჰაშყარა. სირცხვილის ოფლი ანჰაშყარა ანჰყ. სირცხვილის დამართეზა ანჰაშყარა ახყრა. უამბე, რაც სირცხვილი დაგემართა! იაჰა იარა ნჰაშყარას იუხყყ!
 სისხლ-ი აშყა. სისხლის დავღრა აშყა აკაჰარა. უცაბედად შენი სისხლი არ დავღვარო! უშყა ისამჰაკამჰააიტ! სისხლს დავღვრო აშყა კასჰაიტ ჰა
 სიფრთხილე აგაყანყზარა
 სიყვარულ-ი აბზიარა. ვინც უყვარდა ბზი იიბოზ. თუ გიყვარვარ ბზი სუბოზარ
 სიცოლ-ი აჩარა. სიცოლით თქვა დყჩო იჰაეიტ
 სიცოცხლე აბზარა. ტკბილი სიცოცხლე აბზარა ჰაა. ჩემს სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს! სყბზარ აიჰა სყნყსყრ ეიწყუპ!
 სმენა აჰარა. მესმის ისაჰაეიტ
 სოფელ-ი (ცხოვრეზა) არი ადუნი
 სრულ-ი ანაგზა. სრული ნეტარეზა აჰაჰყრა ნაგზა
 სტუმარ-ი ასას. სტუმრად სასყს
 სტუმროზა ასასრა. უდროო სტუმროზა იანაამჰამ აზყ სასრა ანეირა
 სულ: სულ პირველად ჰეგყ რაწჰაზა
 სულ-ი ანყსყ. სულში სულს სცვლის იწყსყ ილიჰაიტ ლყწყსყ აყინჰარას. სულს სწირავს მას იწყსყ კაყრბანს იიჰაიტ. სულის ბრუნვა ანყსყწ ლაგაღაგარა
 სულთამბრძოლ-ი იწყსყა
 სურვილ-ი აჰაჰარა, აგაყნჰრა
 სურო აშაჰ. სურო-ვაზი აშაჰი აზაჰაეი
 სწორედ –ჰაწყა, ჰყყზჰალა. სწორედ ამ უსუბთან მიდის დნიეუეიტ ჰყყზჰალა არი იუსუფ იწყნი
 სხვა დაჰა
 სხვადასხვა ეიუეიწყშყმ

სხვანაირ-ი დაეაქთი

სხივ-ი აშაახა

ტ

ტანჯვა აგაქრა

ტანჯულ-ი ჰგაქუა

ტინ-ი აქრა. ტინის კედელი აქრათა ტამც

ტირილ-ი აცაყარა. ტირის დცაყაოიტ. ჩუმად სტირის ფყმტაკაა დცაყაოიტ. ნუ სტირი! ბყმტაყაუან!

ტაკუნ-ი აყა აყრგარა. მათრახები ატაკუნეს რკამყაა აყა ხდყრგეიტ

ტკბილ-ი ახაა, იხააყ. სიყვარულის ტკბილი სენი აბზიებარა იხააყ აყმაზარა

ტკბილად იხაანყ. ტკბილად მძინარი დტახახაა იცაოყ

ტრფობა აბზიებარა. ტრფობისათვის აბზიებარაყ

ტყვე ატკაა. შენი ტყვე ვარ სუტკაოყ

ტყვია ახყ

ტყვილად (ტყუილად) ბაშა

ტყუილ-ი ამც. ტყუილის თქმა ამც აქარა. ტყუის ამც იქაოიტ. არ ტყუილი ქადილია იბაშოყ ხყრეხარაყამ

უ

უარ-: აუარა გვერდი დიავსიტ

უარმყოფ-ი მაყ ჰჯაო

უბნ-: ეუბნება იეიქაოიტ

უბრალობა აილამზარა. უბრალობით აილამზარალა

უდრეკ-ი ანაბაა. უდრეკი ხარ ყარა უნაბაოყ

უდროთ იაამტამ. უდროთ სტუმრობა იაამტამ აყი სასრა ანეირა

უებროთ ჰეიყშ დყკამ

უეჭველად ხымნადა ამისრულე უეჭველად! ხიმნადა ისзыნაგზა!
 უკადრის-ი აიატამ. უკადრისი საქმე აიატამ აუს
 უკან шьтахька. მოტრიალდა უკან шьтахька дгажыт
 უკეთეს-ი еиһу
 უკუდმართ-ი: უკუდმართი საქმე იშәииз აუს
 უმადურ-ი (ნაწყენი) згәы нырхоу
 უმეცარ-ი амдыр
 უმისობა идлаһсара
 უმტკიცეს-ი иһәһәоу
 უნდა атахуп, ахәтоуп. უნდა ჰქონდეს имазароуп, имазар
 ахәтоуп
 უნებურ-ი машәырны, машәыршақә
 უნებურად машәырны, машәыршақә, ишитахымыз,
 უფრო еиҳа
 უშიშარ-ი агәымшәа
 უშიშრობა агәымшәара
 უცაბედად 1. (სწრაფად) იარაзнак. 2. (უნებურად) ишитахым
 უცად-ი (გამოუცდელი) аһышәара змам, иһымшәаз
 უცბად იარაзнак, ашацахәа
 უცხო атәым
 უხმო абжыда, ибжыдоу
 უხმოდ ҧымтзақәа

ფ

ფას-ი ахә, аһса. ღირსეული ფასი иақәнагоу ахә, иақәнагоу аһса
 ფაცხა аһацха
 ფაცხა-მღვიმე аһацха-ҳаһы
 ფერ-ი аһштәы. მკვდრის ფერი аһсһшра. მკვდრის ფერის დაღება
 аһсһшра ашьтыхра. ფერი დაეღვა მკვდრის аһсһшра аашьтихит
 ფეს-ი ашьапы. ფესებამდე დასველებული шьапаһынза ибаазаз.
 ფესის ქირა аҧьябааһса. დამბახის ფესზე შეყენება атапанча

ახყსრავ არხიარა. დამბახა ფეხზე შეაყენა იტაპანჩა დხყსყრც
ირხიეიტ

ფიქრ-ი ახაყცრა. ფიქრობს დხაყცუეიტ. არ ვფიქრობდი
სხაყცუამყზტ, სგაყ იანანაგომყზტ, სყკამყზტ

ფრთხილ-ი ჰგაყ ჰეანუ

ფრთხილად 1. (წყნარად) აშყშყყა. ფრთხილად შევიდა
აშყშყყა დყდნალტ. 2. გაყეანრყლა. ფრთხილად! უგაყეანყზ!

ქ

ქადილ-ი (ტრახახი) ახყრეხაარა. არ ტყუილი ქადილია იბაშოუ
ხყრეხაარაჰამ

ქალ-ი ანჰაყს

ქარ-ი ანჰა. ქარის ჩადგომა ანჰასრა აკაყცრა. ქარი ჩადგა
ანჰასრა იაკაყციტ. შიშის ქარი აშააჰყზარა. აიტანა შიშის ქარმა
დშააჰყზეიტ

ქება არეხაარა, ახყ-ანჰა. შორს გაისმის მისი ქება იხყ-ინჰა
ხარა ინეიტ

ქვაბ-ი (მღვიმე, გამოქვაბული) ახაჰყ

ქვეყანა ადუნიე

ქვეყნიურ-ი ადუნიე აყეაი. ქვეყნიური ნეტარება ადუნიე აყეაი
ატხაყრა

ქვეშაგებ-ი აიარტა

ქირა აკყრა. ფეხის ქირა აყაბააჰსა

ქმარ-ი ახაყა

ქონა ამაჰარა. აქვს იმოუპ, ილიმოუპ, იამოუპ.

ღ

ღიმილ-ი ანჰაშაყრჩარა, აკყაშაყრჩაარა

ღირს-ი იაг҃соу
ღირსეულ-ი იაკәнагоу
ღმერთ-ი ანცა. მადლობა ღმერთს! ანცა იცьшьоуп!
ღონე ამჩ
ღრუბელ-ი აг҃та, აг҃ст҃хәა

ყ

ყაბალახ-ი აхтар҃а, ахтыр҃а
ყაბარღо Кабарда
ყელ-ი ахәда, ахәдацәа. იკაწრავს ყელს лыхәдацәа лыб҃ныцуеит
ყოველიფერ-ი зег҃ы. ეუბნება ყოველიფერს зег҃ы иеихәоит
ყოლა амазаара. ჰყავს имоуп, димоуп. ჰყავდეს имазароуп,
димазароуп
ყველა зег҃ы. ყველა მისი გაზრდილია зег҃ы иаазамтацәа роуп
ყოველგვარ-ი дарбанзаалакь, иарбанзаалакь
ყოფნა азхара. ჰყოფნის иазხოит
ყურ-ი алым҃а. ყურის დაგდება алым҃а атара, азызырәра. ყურს
უბდებდა илым҃а иитон, дизызырәуан
ყურება ахәаг҃шра. უყურებს дихәаг҃шуеит. არ უყურებს
дихәаг҃шуам

უ

უბუღუნულ-ი ихдоу. თავპირი აქვს უბუღუნული ихაფы хдоуп
უეკაზმა акәадырра. უეკაზმა ცხენი ачы икәадырит. უეუკაზმა
ცხენი ичы икәадырит
უეკვღმა ад҃҃сылара. უეაკვღება дид҃҃сылоит
უეკიდება аикәцара, адацхара. ცეცხლისთვის უეკიდება амца
აიқәцара, амца адацхара. უეუკიდა ცეცხლს амца еиқәицеит,
амца ддацхеит

შეერთობა აცაათაზიზარა. შეერთა იცაა დტაზიზეიტ
 შემთხვევა ახრა. შემთხვა იიხიტ
 შემერთალ-ი ჰცაა დტაზიზავ
 შემოვლება აკაჲიშარა, ახილაჲშრა. თავს შემოვლება
 აკაჲიშარა, ახილაჲშრა. თავს ევლება დიკაჲიშოიტ,
 დიხილაჲშუეიტ
 შემობღოლა აჰა იაჲხა დნეიუა ადნალარა. შემოუძღვა იაჲხა
 დნეიუა დიდნალეიტ
 შემჩნევა აგაატარა. შეამჩნია იგაეიტეიტ
 შენ 1. (მამაკაცი) უარა. შენ ხარ? უარა უოუმა? შენც უარგყი. შენც
 იცი უარგყი იუდირუეიტ. შენ წინ უარა უაჲხა. 2. (ქალი) ბარა. შენ
 ხარ? ბარა ბოუმა? შენც ბარგყი. შენც იცი ბარგყი იბდირუეიტ. შენ
 წინ ბარა ბაჲხა
 შენ-ი უარა უტაჲ, ბარა ბტაჲ. შენი სიცოცხლე უარა უჲსტაზაარა
 შენატყორცნ-ი ირშაჲჲ
 შენახვა აცაახრა. შეინახა იცაახიტ, ილცაახიტ. ნამუხის შენახვა
 (საიდუმლოს დაცვა) ამაზა აცაახრა, ამაზა ამჲარა. ნამუხი
 შეუნახავს ამაზა ლცაახიზააჲ, ამაზა ლიმჲაზააჲ
 შენდობა ანაჲრა, ატამცარა. არც შენდობა უხერხდება
 ანაჲრაგყი ჰიკალომ
 შენდობილ-ი იზანაჲჲჲ
 შერევა აილაჰარა. ურევს ეილეიჰოიტ, ეილალჲჰოიტ,
 ეილანაჰოიტ. თავლში ურევს მწარე ნაღველს აცხა ეილანაჰოიტ
 იშოუ აჰ
 შერჩენა (პატიება, მიტეეება) ანაჲრა, ატამცარა. შეარჩენს
 იანიეიჲუეიტ. არ შეარჩენს იანიეიჲუამ
 შესაფერად იშაკაჲნაგო
 შესვლა ადნალარა. შედის დიდნალოიტ. შევიდა დიდნალეიტ
 შესმა (ცხენზე) აეჲჲჲარა, აეჲ აკაჲირტაარა. ცხენზე შესვა
 დეჲჲჲეიტეიტ, აეჲ დაკაჲირტაეიტ
 შესრულება ანაგზარა. შეასრულა ინაიგჰეიტ. შევასრულე
 ინასიგჰეიტ. შეასრულე? ინაუგჰამა?

შეტრფიალება აბზიабара. შესტრფის ბზია დიბოიტ. ვინ შესტრფის? ბზია დызბოდა?

შეტყობა 1. (გაგება) ადყრა, აილკაარა. შეიტყო (გაიგო) იდყრით, იეილიკააიტ. არაფერი შეუტყვია აკგყი იзыმდყრით, აკგყი იზეილიმკააიტ. პირშავობა შენი ვიცო, შემიტყვია!.. ულამყსდარა ჰდყრით, ულამყსდარა ეილყსკააიტ. 2. (შემჩნევა) აგაატარა. ატყობს იგაეიტოიტ. გატყობ, რომ ხარ კმაცოფილი იგაასტოიტ უი გაახაას იშუმოუ

შეფარდება (გატოლება, შედარება) აიკარატარა. შეუფარდა ეიკარეიტაიტ. ქალს ცასქვეშეთი შეუფარდა აფჰაყსი ადუნიე ეიკარეიტაიტ

შეყენება ახყსრავ არხიარა. დამბახის ფეხზე შეყენება ატაპანჩა ახყსრავ არხიარა. დამბახა ფეხზე შეაყენა იტაპანჩა დხყსყრც ირხიეიტ

შეყრა 1. (დამართება) ახყრა. სიყვარულის სენი შენც შეგყრია აბზიабара აყიმაზარა უარგყი იუხყზააპ. 2. (შეხვედრა) აკაშაარა. შეეყარა დიკაშაეიტ. არსად შემეყარო! ყარა უსყყაყმშაააიტ!

შეშვერა ამცაკრა. შეუშვერს იმციეიკუეიტ. საფარი გულ-მკერდს უშვერს საფარ იგაყი იმციეიკუეიტ

შეჩერება 1. აანგყლარა. შეჩერდა დაანგყლეიტ. 2. აანკყლარა. შეაჩერა იაანიკყლეიტ. მასპინძელმა შეაჩერა ცხენი აფშაма იყეი აანიკყლეიტ

შეცდენა არდაშყარა. შეაცდინა დირდაშყეიტ. შემაცდინა თვით ეშმაკმა ადყსტაა იხატა სირდაშყეიტ

შეცოდება 1. აგაწაყა. არის ზოგი შეცოდება... იყკოპ გაწაყაკაკ... მაპატივა შეცოდება გაწაყა სანიეიჰყიტ. 2. აგაწაყა ჰატარა, აგაწაყა ურა. შეეცოდე აგაწაყა ჰაცეიტ, აგაწაყა ჰუიტ

შეწირვა: თავის შეწირვა აჰაყი იზყ, აკაზყი ახყ აკატარა. თავს შეეწირავ შენს მეგობრობას უდყზარავ სხყ აკაყსტაპ

შეწონა აიკარატარა. შეუწონა ეიკარეიტაიტ. ქალს ცასქვეშეთი შეუწონა აფჰაყსი ადუნიე ეიკარეიტაიტ

შეწუხება 1. აგააკრა. შეწუხდა დგააკიტ. 2. არგააკრა. შეაწუხა დარგააკიტ, დირგააკიტ

შეხარება азгәыдура. შეჰხარის дазгәыдууп
 შეხება акыысра. შეეხება дакыысуеит
 შეხვეწნა ахәара. შეეხვეწна дахәеит
 შეჯღომა ақәтәара. ცხენზე შეჯღა ачы дақәтәеит
 შეველა ацхыраара. უშველა дицхрааит. მიშველე! усыцхраа!
 შვილ-ი ахшара, аҟа, аҟҟа. მთის შვილი ашьха аҟа
 შიგნით ақнуцка
 შინ ақныка. ვინ ხართ შინა? ақныка азә шәыкоума? შინ შევიდა
 иқны дықналеит
 შიშ-ი ашәара. შიშის ქარი ашәара ду. აიტანა შიშის ქარმა даара
 дшәеит
 შორ-ი хара, харатәи. შორი გზა амқа хара
 შორეულ-ი харатәи
 შორეულად (შორიდან) харантә
 შორი-ახლოს (ოდნავ მოშორებით) ааигәа, ихарамкәа
 შორს хара. შორს გაისმის მისი ქება ихьз–иҟша хара инеит
 შუа абжьара. ჩვენ ორს შუა хдыцья рыбжьара
 შუამავალ-ი абжьяцәажәады

ჩ

ჩაბარება ატара. ჩააბარა იიტეит
 ჩაგდება 1. არად ჩაგდება акыс амҟхьазара. არად აგდებს акыс
 иҟхьазом. 2. ხელში ჩაგდება анапаფы аагара. ხელში იგდებს
 инапаფы ааიგოит, инапаფы даაიგოит. 3. განსაცდელში აგდებს
 ашәартაფ дтаижьუеит
 ჩადება атацара. გულში გულს სდებს დაара бзиа дибоит
 ჩადგომა ატაгыლара. ქარი ჩადგა аҟшасра иакәыцит
 ჩავარდნა ატажьრა. ჩავარდა итажьит. ენის პირში ჩავარდნა иიҳәо
 ақамшәара. ჩაუვარდა ენა პირში ииҳәо иқамшәეит
 ჩაკეცვა икәыцны акаҳара. ჩაკეცა дкәыцны дкаҳаит
 ჩასვლა албаара. ჩავიდნენ илбааит

ჩატარება (ზემოდან ქვემოთკენ) ალბააგარა. ცხენები ჩაატარეს
аеқәа лбаадыргеит

ჩაწმასენა აკәшара. ეწმასენის იкәшоит, дикәшоит

ჩემ-ი სარა სთәы. ჩემი ჭირი სარა სგәырқа. ჩემი მოგვარე (ჩემი
შესაფერისი) სარა исзеипышу, isaқароу. ჩემი ნატვრა სგәыңра. ჩემი
ნებით სარა სгәапыхарала. ჩემს სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს!
сықазар аиха сыпысыр еиңыуп! ჩემი ხელით სნაპала

ჩემგან სარა скнытә

ჩენა 1. აცәырцра. გამოჩნდება იцәырцуеит, дцәырцуеит. 2.
(აღბათ) иқалап, -зар акәхап. სჩანს, ნამუსი შეუნახავს амаза
лцәахызар акәхап

ჩვენ-ი ჯარა ხთәы

ჩვენში ჯახыкыоу ақы, ჯახынхо ақы

ჩვეულება (წესი, ადათი) адат, ацас. ჩვეულების გადამღევი адат
еилагады, ацас еилагады

ჩვილ-ი აშშრა, აშшыпыхыыз аҳәара. ჩვიის დაშшуеит,
აშшыпыхыыз ихәоит. უჩვიის აказы დაშшуеит, аказы ашшыпыхыыз
ихәоит. ბედს რას უჩვიი? унасыпы азы ашшыпыхыыз изуҳәои?

ჩუ ფუმтын! фбымтын!

ჩუმად ფымтқәა. ჩუმად სტირის ფымтқәა дцәыуоит

ჩქარა ირласны

ც

ცა აჯәდან. ცის მახლობლად აჯәდან ააიგәара. ცა და ქვეყანა
дгыыли жәдани

ცასქვეშეთ-ი აჯәდან ацақа иыкыоу зегы, адунеи

ცეცხლ-ი ამца

ციხე-ღარბაზ-ი აბააი ახანი

ცნობა აдырра. იცნო დიდირит. ვერ მიცანი? сузымдыри?
აღმასხიგს ხომ კარგად იცნობ? Алмахсит ибзианы думдыруеи?!

ცნობილ-ი ეიцырдыруა

ცოდვა აგნაჲა. ეშმაკმა დამრია ცოდვის ხელი ადყსტაა გნაჲარა
სირქაჲეიტ

ცოდნა ადყრა. იცის იდყრუიტ. ეს შენც იცი არი უარგყი
იუდყრუეიტ. იცოდე! იუდყრუაჲააიტ!

ცოლ-ი ანჲჲყს. ცოლად მიყვანა ნჲჲყსს ააგარა. ცოლად მიიყვანა
ნჲჲყსს დააიგეიტ

ცრემლ-ი ალაყრჲ. ცრემლები სდის ილაყრჲჲჲ, ლაყრჲჲჲჲ
ააუეიტ

ცრუ ამც, იმცუ

ცუდ-ი აცჲგყა. ცუდ გულებე (ცუდ გუნებაზე) აგჲალაჲარა ბააჲს
ანიმოუ

ცხელ-ი აცა, აшы, აცაჲჲცაჲჲ. ცხელი ტყვია ახყ ცაჲჲცაჲჲ

ცხენ-ი აყყ

ცხენოსან-ი 1. (ცხენზე მჯდომი) აყყუაჲყ. 2. (ცხენოსნობის ოსტატი)
აყყნჲაჲჲჲჲ. უებრო ცხენოსანი ჲეიჲჲშ დყჲამ აყყნჲაჲჲჲჲ

ცხოვრება ანჲსტაჲაარა. როული ცხოვრება ეილოუ ანჲსტაჲაარა

ძ

ძალა ამჩ

ძალზე დაარა, დაარაჲა

ძებნა ანჲშაარა. ეძებს ინჲშააუეიტ. ეძებს ხოლმე ინჲშაალოიტ

ძგრა აცყსრა, აყყრცყსრა. იძგრის იცყსყუეიტ. აღარ იძგრის უაჲა
იცყსყუამ

ძილ-ი აცჲარა. სძინავს დყცჲოუჲ. ძილის დაფრთხობა არყყყარა.
ძილი დაუფრთხო დირყყყეიტ.

ძიძისშვილ-ი აბზყცჲაშყა

ძლევა აიააირა. მარტო უშიშრობა ძლევისათვის არა კმარა
აიააირაჲ აგყყმშჲარა მაჲარა იაჲჲჲომ

ძლივს აარლა. ძლივს წარმოსტყვა აარლა იჲჲეიტ

ძმა აიაშყა. როგორც ძმა აიაშყა იეიჲჲშ

ძნელ-ი აუადაჲყ, იუადაჲყ

ძრწოლა აზызარა

ძუძუ акыка. მისი ძუძუ лкыка. ძუძუს წოვა акыка ацәара, акыка ахара. ძუძუს წოვს акыка ицәоит, акыка дахоит. მისი ძუძუ გიწოვია лкыка уцәахьейт, лкыка уахахьейт

წ

წამალ-ი (თოფისწამალი) ахәышә. წამლის კვამლი ахәышә алда წამოვარდნა адацкьара. წამოვარდა ზეზე დაдацкьейт წარმოთქმა ахәара. ძლივს წარმოსთქვა аарლა ихәейт წარღვნა-ღეღვა азхыцра дуи аилашрей წასვლა ацара. მიდის დციოит. რომ მიდისხარ, სად მიდისხარ? уцоит, аха уабацо? წადი! уца! бца!

წახდომა абжысра. წახდა ჩემი ხუმრობა сыхәмарра бжысит წერ-: უწერია იარა изы идоуп. ხელისგულზე უწერია (ბრწყინვაღედ იცის) ибзиазаны идыруейт. ხელისგულზე უწერია მაჰმადის მცნება ибзиазаны идыруейт Моҳамед ипкьарақәа

წეს-ი აცას. რაც წესია цасс иыкоу წვიმა აқәა. წვიმის დაშვება ақәა аура. წვიმა უშვებს აқәა ауейт წვრონა абжьара, азара. წვრონის диабжьоит. მარტო წროვნა რას იზამს, თუ ბუნებამც არ უშველა? абжьара мацара иалшозеи ауады апсабара иимцхраакәა?

წინ აпхьა, иапхьა, лапхьა. სატროფოს წინ бзиа иибо лапхьა. შენ წინ уара уапхьა

წმინდა აцкьა, ицкьოу. მე და შენი სიყვარული წმინდა არის ბარეи сарეи хабзиеибара цкьოуп. წმინდა/წმინდის გულით гәы цкьала. წმინდა მცნება апкьара цкьაқәა

წუხილ-ი агәამцра, агәхьაагара. გწუხვარ сгәამцуейт, агәхьაа згоит

წყალ-ი აзы. წყალი მოუტანა азы изнеигейт

წყალობა алыпхьа. ღვთის წყალობა ანცәა илыпхьა

წყენა აგәალსრა. გეწყინა? угәы иалსმა?

წყნარა(დ) ашьшьыхәа

ჭ

ჭანმაკ-ი (ჭარმაგი) ჰგამჩ ბზიოუ აბყრგ

ჭექა-ელვა ადყდ-მაცაყს

ჭირ-ი 1. აგაჰაა. ჩემი ჭირი სყგაჰაა. 2. აცაგყარა. ჭირში, ლხინში აცაგყარეი აბზიარეი რაან

ჭკუა აჰшыღ. ჭკუით ᰁшыღლა. ჭკუას მოგება აჰდყრა. ჭკუას მოგო იჰყ იდყრუა დააქალეიტ

ჭრა აჰქარა. თვალი უჭრის // თვალს უჭრის იბლა ცარუპ

ხ

ხან ჰნყ. ხან აქ, ხან იქ ჰნყ აბრა, ჰნყ აბნა. ხან ესა სოქვეს, ხან ისა სოქვეს ჰნყ აკყ რჰაეიტ, ჰნყ ᰁ - დაეაკყ

ხან-ი 1. აამტა. 2. აკარა. მცირე ხნის ჰყკარა მაყუ. არ არის მცირე ხნის იკარა მაყყმ

ხანგრძლივ აკყრაამტა

ხანჯალ-ი აქამა. ხანჯლის წვერი აქამა აჰყნცა

ხეღვა აბარა. ხეღავს იიბოიტ, ილბოიტ, დიბოიტ, დყლბოიტ. რას

ხეღავს? იიბოეი? ილბოეი? ხომ ხეღავ? იუმბოი?

ხელ-ი ანაყ. ეშმაკმა დამრია ცოდვის ხელი ადყსტაა განაჰარა სირქაცეიტ. ხელში მიცემა ანაყაყყ ატარა. მისცა ხელში ინაყაყყ იიტეიტ. ჩემი ხელით სნაპალა

ხელისგულ-ი ანაყსყრგა. ხელისგულზე უწერია (ბრწყყინვაღედ იცის) იბზიანყ იდყრუეიტ. ხელისგულზე უწერია მაჰმადის მცნება იბზიანყ იდყრუეიტ მოჰამედ იჰქარაყა

ხელ-პირ-ი აჷი ანაპი, ანაპკჷეი ახაჷი. წყალიც მოუტანა ხელ-პირის დასაბანად აზგყი ინეიგეიტ იჷი ინაპკჷეი რყჷჷჷარაჷი

ხელ-ფეხ-ი აშყაპი ანაპი. ხელ-ფეხს ერჩის იშყაპკჷეი ინაპკჷეი ეიბგოუპ, ამჩ იმოუპ

ხელუხლებ-ი კყყს ჷმამ

ხვეწნა აჷჷარა. ეხვეწება დიჷჷოიტ. ხვეწნით ჷჷარა დულა

ხმა აბჷყყ. ხმის ამოღება აბჷყყ ატგარა, აჷყტრა. ხმა ამოიღო იბჷყყ აატიგეიტ. ხმას არ იღებს ჷყტყამ. ხმის მიცემა (დაძახება) აზჷყტრა. ხმა მისცა (დაუძახა) იზჷყტიტ. ხმის ამალღება აბჷყყ არდურა. ხმა აიმაღლა იბჷყყ ირდუიტ, იბჷყყ ნეიციხიტ

ხმალ-ი აჷჷა

ხმარება: ძალას იხმარს მყყლა იჷაიტაპ

ხმელ-ი (ხმელეთი) ადგყყლ. ზღვა და ხმელი დგყყლი მშყნი, გეი შყხეი. ზღვა და ხმელი მოვლილი აქეს დგყყლი ჷჷჷანი ეიმიდახყეიტ

ხოკვა აბწყყრა. პირის ხოკვა ახაჷყ აბწყყრა. პირს იხოკავს ლხაჷყ ლყბწყყუეიტ

ხოლმე გადმოიცემა ზმნაში ჩართული -ლა სუფიქსით. ეძებს ხოლმე იგყშაალოიტ

ხომ გადმოიცემა ზმნის კითხვით-უარყოფითი ფორმით. აღმასხიტს ხომ იცნობ? ალმახსიტ დუჷყმდყრუეი? ხომ ხედავ? იუმბოი?

ხოტცი-ი 1. (დაკლული საქონლისა და ფრინველისა) აკჷაჷ. 2. (ცოცხალი სხეულისა) აჷყყ. 3. (სხეული, ტანი) აჷჷეიჷ

ხშირ-ი ლასყ-ლასყ იჷკალალო. ხშირი სტყმარი ლასყ-ლასყ იააიუა ასას

ხშირად ლასყ-ლასყ

ჷადოსან-ი აჷდყ

ჷდომა ატჷარა. ზის დტჷოუპ. იჷღა დტჷან

ჯერ макა, макანა. ჯერ ჭანმაკია მაკა დბირგუ

ჯობნა 1. ეიხა აიწრა. ჩემს სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს!
საბზარ აიხა სიწსრ ეიწრუ! 2. იაწყკის აიააირა, აწიჯთარა
აგარა. აჯობებს იაწყკის დიააიპ. თუ ქალი მაჯობებდა, არ
ვფიქრობდი აწიჯთარა საწყკის დიააიპ ჯა სიკამის

ჯოჯოხეთ-ი წაჰანამ

ჰ

ჰა აბარ, აა. ჰა, ხომ ხედავ, იარაღი დამიყრია აა, იუმბოი, საბწარ
შიტასციეიტ

შინაარსი

- წინასიტყვაობა .....
- აკაკი წერეთელი, “გამზრდელი” (ქართული ტექსტი).....
- აკაკი წერეთელი, “გამზრდელი” (აფხაზური თარგმანი).....
- აფხაზურ-ქართული სასწავლო ლექსიკონი.....
- ქართულ-აფხაზური სასწავლო ლექსიკონი.....

Ахқәа

- Апхъажәа.....
- Акаки Церетели, «Абаззеи» (ақыртұа текст).....
- Акаки Церетели, «Абаззеи» (апсуа аиҥага).....
- Апсуа–қыртұатә арцага жәар.....
- Ақыртұа–апсуатә арцага жәар.....